

TR 2-

LAPIS
C. M. 20. 2. 20

SARREAL

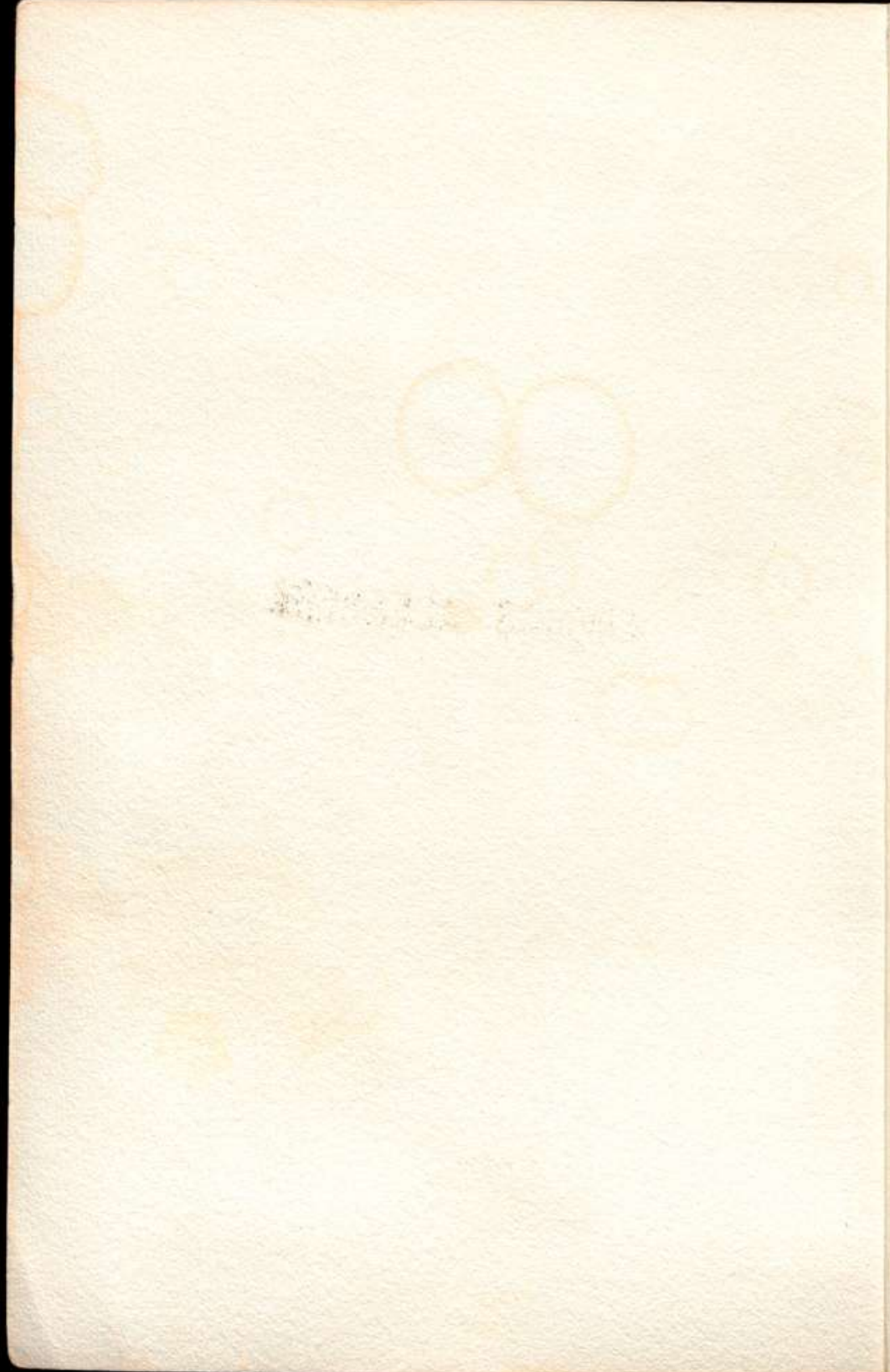
NOTES HISTORIQUES DE LA VILA

TOMÁS
APDEVILA
Pvre.
ARREAL

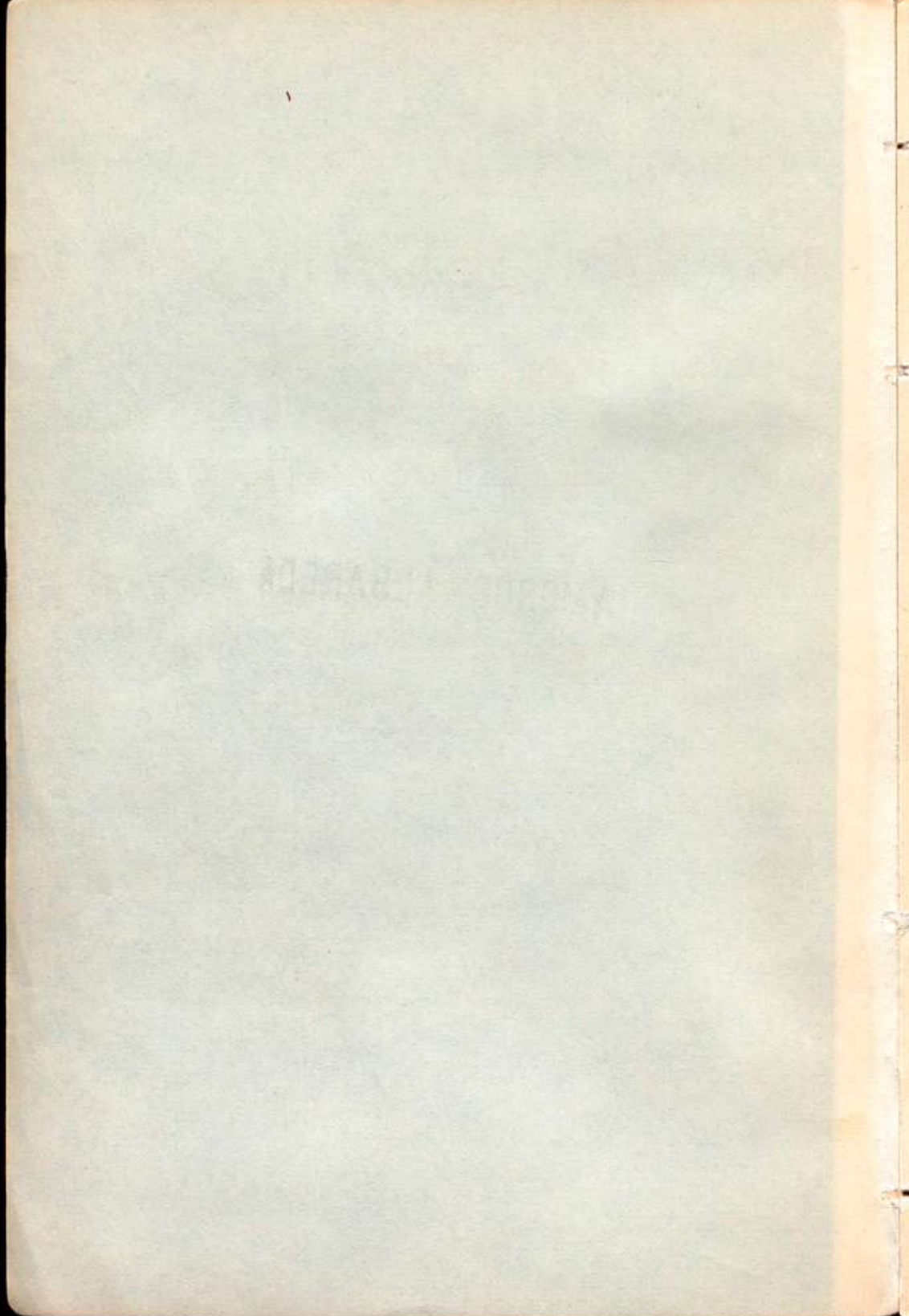


ANY
1934

TOMÀS CAPDEVILA, PVRE.



AMOROS ALBAREDA



SARRAL

NOTES HISTÒRIQUES DE LA VILA

PER

TOMÀS CAPDEVILA I MIQUEL, PVRE.

Edició facsímil, abril de 1985, del llibre imprès l'any 1934.

Editat per l'Ajuntament de SARRAL amb la col.laboració
del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

Impressió: ARTYPLAN, S.A. - Porvenir, 42 - 08021 Barcelona

Dep. Legal: B-14.243-1985

PRESENTACIÓ

El 1984 ha complert mig segle el text que segueix, en la seva publicació original, temps ha exhaurida; i l'Excm. Ajuntament de Sarreal, a diversos suggeriments i, darrèrament, a instància directa del sotasignat, va acordar de fer-ne una reedició commemorativa en homenatge al seu autor.

El càstig d'encomanar-me'n la presentació em seria un plaer si les meves capacitats literàries em fessin planera la comanda; perquè després de tants premis i homenatges de reivindicació política, sovint sectària, resulta un goig d'exercir, en nom d'un poble, la bella virtut de l'agraïment a mèrits culturals que atenyen la pròpia essència comunitària.

Vaig honrar-me amb l'amistat de Mossèn Tomàs quan ja el seu ministeri l'havia portat a la nostra vila; època de tensions i violències polítiques que feien difícil i delicat l'exercici de qualsevol càrrec representatiu. Però no busquéssiu pas en el desig d'evasió d'un ambient tan agitat, l'arrel de les seves investigacions i estudis que van quallar en aquest llibre: de molt jove que trescava per la Conca a la recerca d'estacions prehistòriques (a alguna de les quals el vaig acompanyar) i s'havia acostumat a la selecció de tradicions i a l'examen de documents històrics, especialment sobre Forès (el seu poble) i els monestirs de Poblet i Santes Creus (als quals dedicà, també, sengles monografies); d'altra banda, l'ímprobà labor d'arrecplec de dades, que declara al pròleg (algunes de documents irrecuperables) i el pacient treball de conjuminar-les després, amb perspicàcia i meditat discerniment, no podien ser un simple defugi. I no ho eren: ens ho

diu ben clarament el mateix pròleg: *«L'intent que ens guia ...és exclusivament l'amor que sentim a tot allò que és nostre, i que ha contribuït d'una manera decisiva a la plasmació de la nostra grandesa espiritual...»*

Empès per aquest afecte, Mn. Tomàs, que tant estimava el nostre poble, no va parar fins a tenir enllestida, amb el seu text, la primera exposició seguida, lúcida i documentada, del nostre passat. Benvingudes les noves aportacions, extensions, esmenes i precisions (com la Carta de Població, potser la més conspícua, publicada el 1969 per l'amic J. M.^a Font i Rius); i encara, naturalment, totes les posteriors que, al seu temps, ell no pogué conèixer (i que hauran de reportar, desgraciadament, la seva pròpia mort, martirial i cruel); sempre restarà aquest volum, la monografia original que ens descobrí la nostra identitat històrica.

Benaventurat sigui l'autor del llibre, i valgui aquesta edició pòstuma com a homenatge de gratitud que Sarral dedica a qui li llegà un benifet tan entranyable.

Barcelona, abril del 1985.

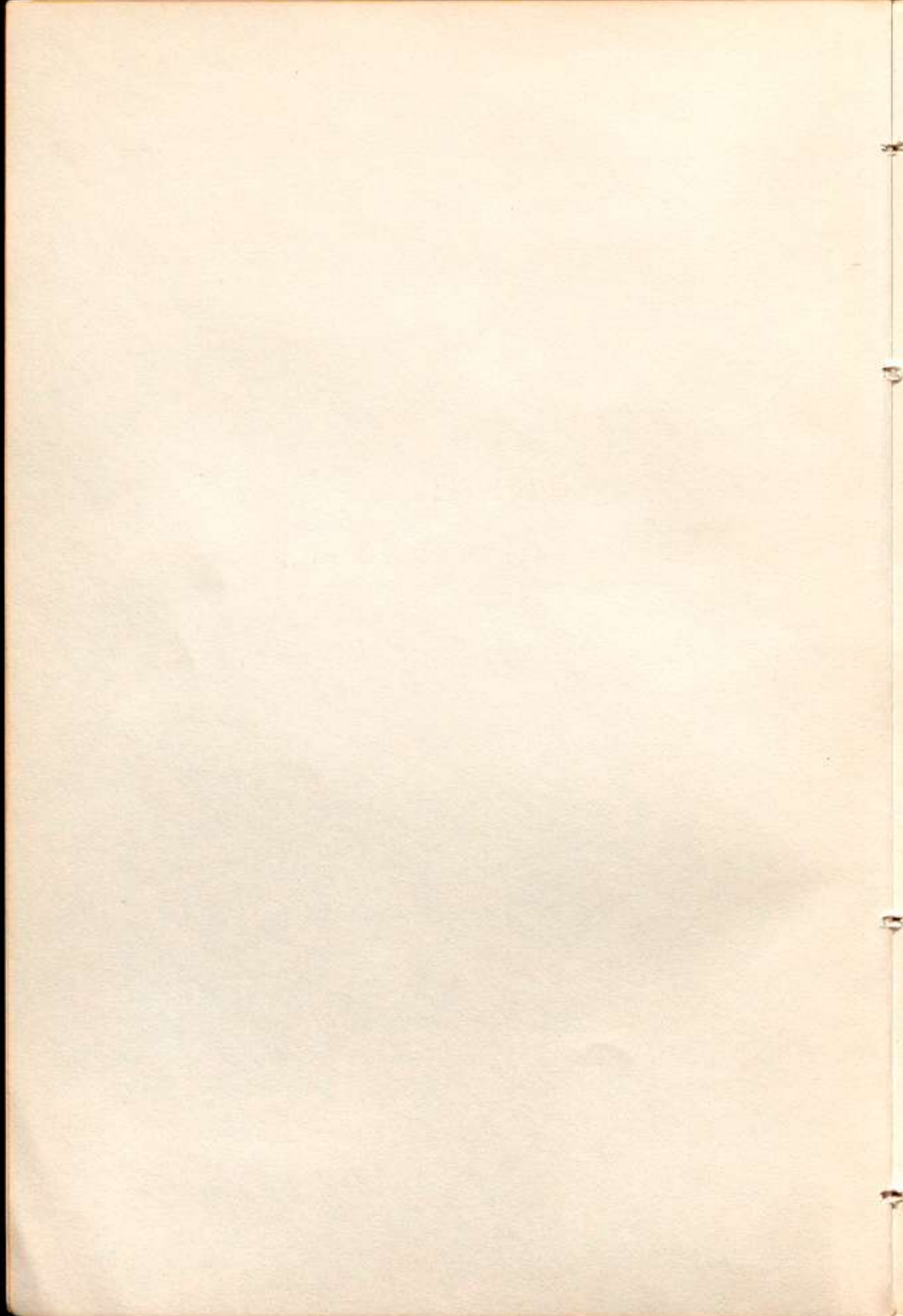
Joaquím NINOT i NOLLA
President del Grup
AMICS DE SARRAL
Catedràtic de la
UNIVERSITAT POLITÈCNICA DE CATALUNYA

PRESENTACIÓ

El 1974 se celebró el vigésimo aniversario de la fundación de la revista "Revista de Biología" por parte de la Universidad de Valencia. Este aniversario nos ha servido de motivo para reflexionar sobre el desarrollo de la biología en España y el papel que ha jugado la revista en este proceso. En primer lugar, queremos agradecer a todos los colaboradores que han hecho posible que esta revista siga apareciendo hoy en día. En segundo lugar, queremos destacar el papel que ha jugado la revista en la divulgación de los conocimientos biológicos en España. Desde su fundación en 1954, la revista ha publicado numerosos artículos de interés para el público en general, así como también artículos de carácter más especializado. En tercer lugar, queremos destacar el papel que ha jugado la revista en la formación de investigadores. Muchos de los investigadores que hoy en día están trabajando en el campo de la biología en España, comenzaron su formación científica leyendo los artículos que aparecían en esta revista. En cuarto lugar, queremos destacar el papel que ha jugado la revista en la difusión de los conocimientos biológicos en el extranjero. Muchos de los artículos que se publican en esta revista son traducidos de otros idiomas, lo que permite que los investigadores extranjeros conozcan el estado de la biología en España. En quinto lugar, queremos destacar el papel que ha jugado la revista en la promoción de la investigación biológica en España. Desde su fundación, la revista ha publicado numerosos artículos que han servido de estímulo para la investigación biológica en España. En sexto lugar, queremos destacar el papel que ha jugado la revista en la difusión de los conocimientos biológicos en el extranjero. Muchos de los artículos que se publican en esta revista son traducidos de otros idiomas, lo que permite que los investigadores extranjeros conozcan el estado de la biología en España. En séptimo lugar, queremos destacar el papel que ha jugado la revista en la promoción de la investigación biológica en España. Desde su fundación, la revista ha publicado numerosos artículos que han servido de estímulo para la investigación biológica en España. En octavo lugar, queremos destacar el papel que ha jugado la revista en la difusión de los conocimientos biológicos en el extranjero. Muchos de los artículos que se publican en esta revista son traducidos de otros idiomas, lo que permite que los investigadores extranjeros conozcan el estado de la biología en España. En noveno lugar, queremos destacar el papel que ha jugado la revista en la promoción de la investigación biológica en España. Desde su fundación, la revista ha publicado numerosos artículos que han servido de estímulo para la investigación biológica en España. En décimo lugar, queremos destacar el papel que ha jugado la revista en la difusión de los conocimientos biológicos en el extranjero. Muchos de los artículos que se publican en esta revista son traducidos de otros idiomas, lo que permite que los investigadores extranjeros conozcan el estado de la biología en España.

SARREAL

NOTES HISTORIQUES DE LA VILA



SARREAL

NOTES HISTORIQUES DE LA VILA

TOMAS SARREAL

NOTES HISTORIQUES DE LA VILA

SARREAL

NOTES HISTORIQUES DE LA VILLE

SARREAL

NOTES HISTÒRIQUES DE LA VILA

PER

TOMÁS CAPDEVILA I MIQUEL, PVRE.



VALLS - 1934

IMP. D'E. CASTELLS

SARRIEN

NOTES HISTORIQUES DE LA VILLE

1871

M. J. SARRIEN

Amb llicència eclesiàstica



1871-1872
M. J. SARRIEN

A GUISA DE PROLEG

Al meu nebot:

*Josep Maria, Miquel, Tomàs
Vidri i Moix, tot just nat a la
glòria d'aquest món i a la
gràcia del Baptisme.*

At my death

John Martin, Michael, Thomas
John & John, the first and second
John & John, the first and second
John & John, the first and second

A GUISA DE PROLEG

Escriure unes notes històriques referents a la vila de Sarreal és feina àrdua, car totes les coses que podrien orientar-nos, en les múltiples revoltes que ha sofert la població, han desaparegut gairebé del tot. Empenyuts, però, per l'afició i la curiositat per les coses nostrades, havem fullejat papers, regirat arxius, i fins havem remenat la pols, i, del fons dels armaris on eren enterrades, de les planes dels pergamins on restaven oblidades, i de les golfes de les cases on es morien maltractades, havem pogut collir aquest pomell de floretes oloroses, les quals, coordinades com havem pogut, — i aquest ha estat tot el nostre treball — posem avui a les vostres mans.

L'intent que ens guia en la publicació d'aquestes planes és exclusivament l'amor que sentim a tot allò que és nostre, i que ha contribuït d'una manera decisiva a la plasmació de la nostra grandesa espiritual, deixant-nos la glòria d'un passat, la joia del present i una sòlida esperança del futur.

La història de Catalunya no ha estat escrita encara. Ho serà, certament, aquell dia en què tots els pobles de la nostra terra comptin amb la Monografia històrica llur.

Siguin, doncs, aquestes notes històriques de Sarreal, ens sems que un compendi d'una més ampla Monografia, un granet d'arena més que al renaixement històric de Catalunya hi aporta humilment

L'AUTOR

NOTES HISTÓRICO - POLITIQUES

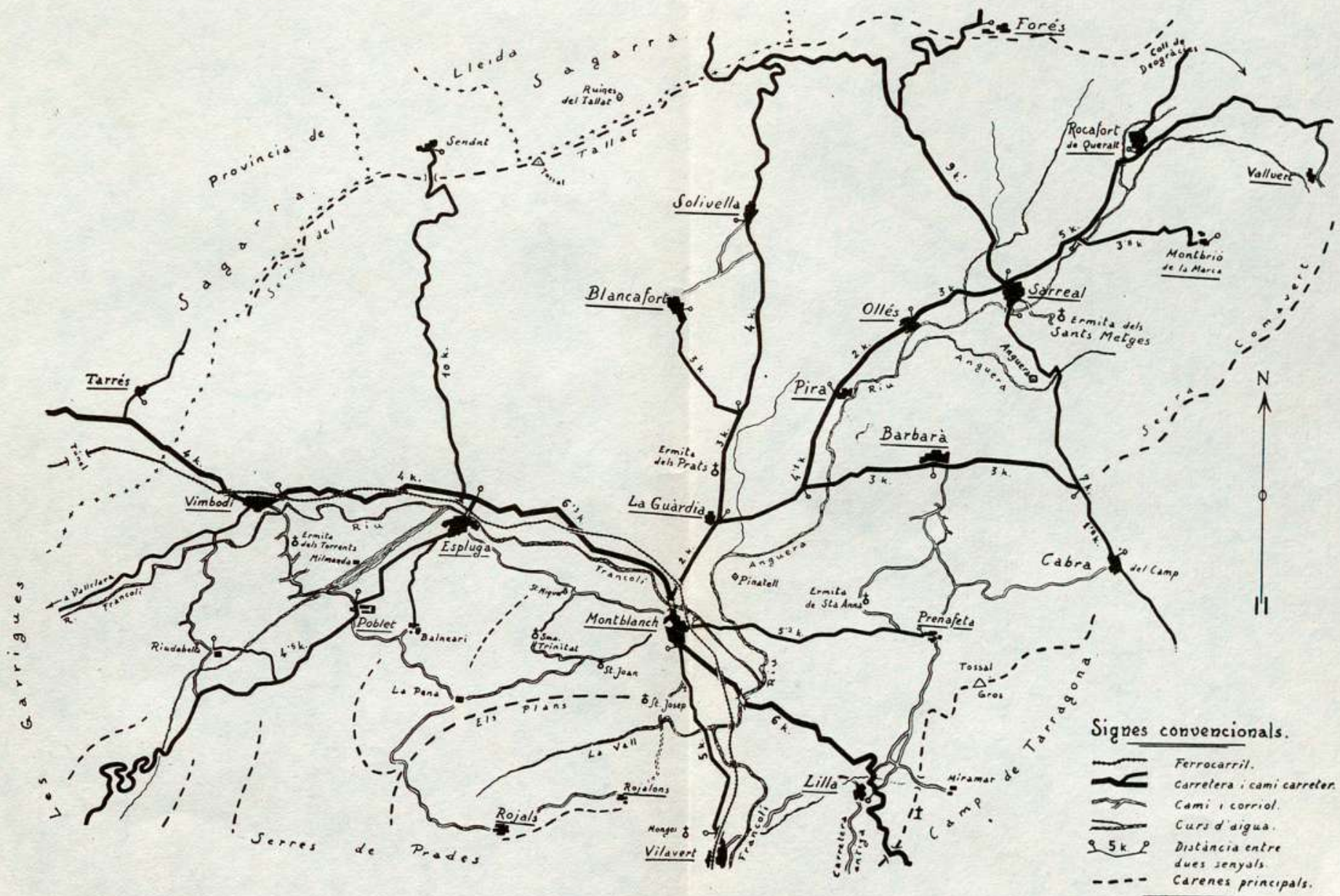
NOTES HISTORICO-POLITIQUES



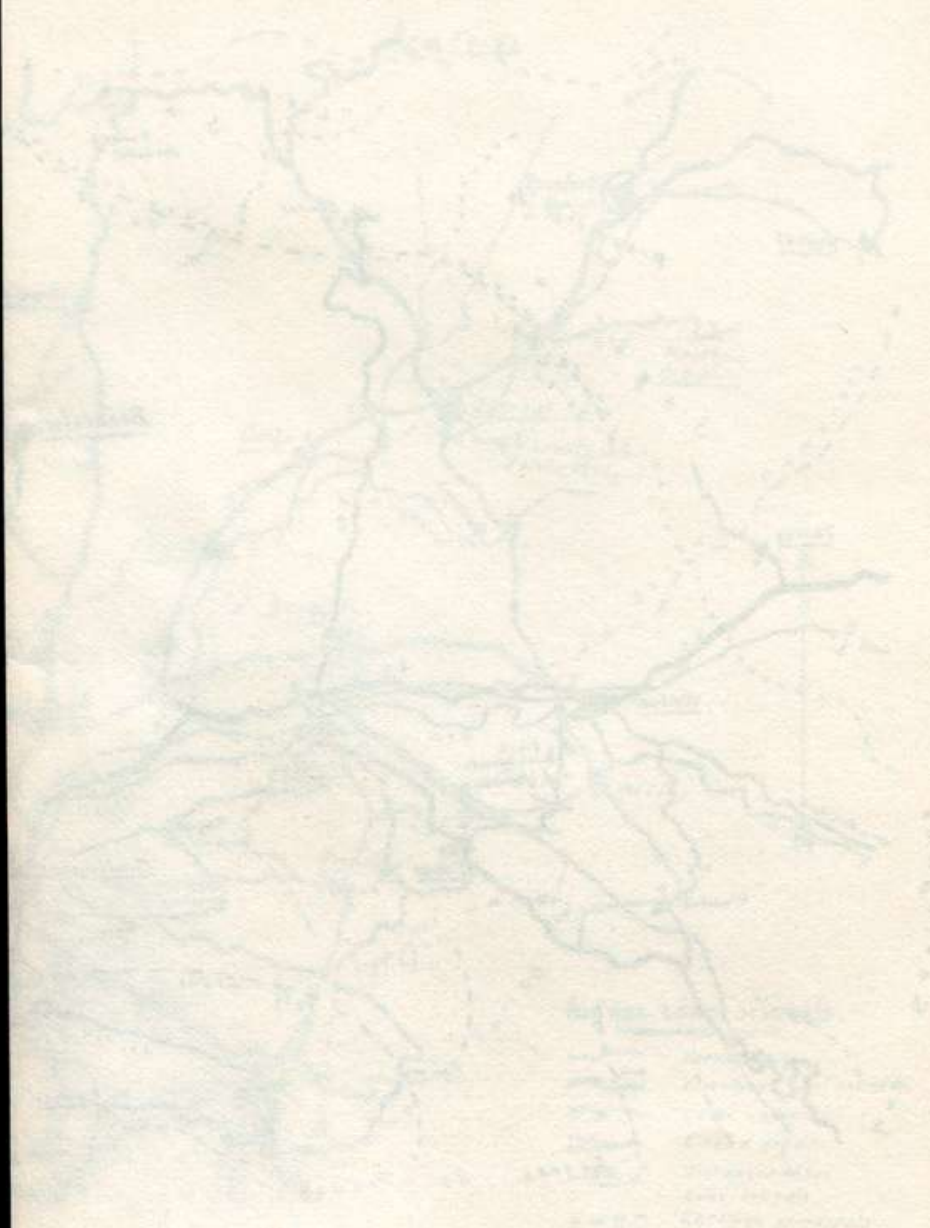
Legend

-
-
-
-
-
-
-
-
-
-

Scale 1:100,000



MAPA DE LA CONCA DE BARBARÀ



Scale 1:50,000

Map of the
District of Columbia
and
Adjacent Territory
Scale 1:50,000

Copyright 1910

VISIÓ HISTÒRICA DE LA CONCA DE BARBARÀ

La Conca de Barbarà és una de les contrades tarra-
gonines més esplèndides; una grandiosa fondalada, ubèr-
rima i sinuosa, emmarcada per una rastellera de muntanyes,
i situada a la banda Nord de la demarcació provincial de
Tarragona.

Els límits naturals de la Conca de Barbarà, començant
a l'angost de *La Riba*, el camí franc que s'obriren les aigües
dret al Camp, i fent via cap a sol ixent, són: *coll de Lilla*,
cogulló de Miramar, *Tossal Gros*, *coll de Cabra*, per on
s'arriba, naturalment també, a la terra baixa, *serralada de*
Comavert fins a l'elevada cima de *Sant Miquel de Montclar*,
penjants de Turlanda amb el *coll de Deogràcies*, on s'inicia
el cantó de tramuntana, que es segueix passant per la
punta d'en Biló, *tossal de Forés*, *masot de l'Heura*, *serra*
del Tallat fins al *coll de Tarrés*. Si des d'ací marxem vers
els *boscós de Poblet*, *la Pena*, *plans de Rojals*, *serra de la*
Roquerola fins a tornar a l'*estret de La Riba*, d'on havíem
sortit, tindrem els límits restants.

La clotada de la Conca, amb una elevació mitja de
450 metres sobre el nivell del mar, esdevé accidentada per
una munió de tossals, barrancades, torrents i xaragalls.
Del conjunt de les seves vessants prenen curs els rius

Francolí i Anguera. El primer llisca per la banda de sol colgant, emportant-se les aigües dels riuets Sec i Milans. Més avall de Montblanc es barreja amb l'Anguera, que amb les aigües de la riera de Montbrió de la Marca, i les de l'Escanceta que baixen de Forés, junt amb les del torrent dit també d'Anguera, corre per tota l'amplada de la Conca, tornant-la fèrtil i abundosa.

L'aspecte d'aquesta contrada és auster. El seu color rosat i groguenc contrasta amb la negror de la serra Carbonària (de Miramar), i amb els múltiples matisos de verdor de la serra de Prades. El terror és de constitució oligocènica, on creix, ufana, la vinya beneïda, la font principal de la seva riquesa, i la plantació de l'ametller, amb els cereals i tota llei d'hortalissa.

El nom de *Conca de Barbarà* és conegut d'ençà de la dominació romana. Més abans, que en part fou també poblada, ignorem el seu nominatiu. Restes prehistòrics, descolgats a Riudabella, Sarreal, Forés i Barbarà, ens palesen d'una faisó incontrovertible el pas de les colònies primigènies per la nostra Conca. La tribu dels Kessetans fou la que acampà per aquest territori. Més tard els grecs hi deixaren també marcades les petjades llurs. La gent de Roma en tingué coneixement perfecte, on hi cavà la «Via Aurèlia» formosa carretera que posava en comunicació Tarragona i Lleida, la qual passava pel repeu de la muntanya de Prades, després d'entrar per l'angost de La Riba.

Qüestió molt debatuda ha estat la d'averiguar el vertader origen del *nom* amb el qual és apel·lada aquesta contrada. Generalment es creu que el mot *Barbarà* és una corrupció del nom «Barbaranus», romà, denominació que tindria algun patrici o família distingida. La paraula *Conca*

no té res de particular, puix que conca es apel·lada tota depressió considerable de terreny circumval·lada de muntanyes.

La història projecta llum al territori de la Conca de Barbarà d'ençà del segle XIè, que fou quan s'inicià la restauració cristiana d'aquesta bandada de Catalunya. L'estada dels musulms en aquest país fou de curta durada i llur pas ha quedat gravat a la tradició i a la llegenda. El primer domini cristià el trobem anotat a l'any 1006, fetxa en què el comte de Barcelona, Ramon Borrell, apareix com a senyor del castell de Barbarà. En 1038 s'esmenta ja la donació del castell de Forés al noble Mir Foguet, a quina jurisdicció passà un any més tard, 1039, tot el territori d'Anguera donat pel mateix comte. Coetanis són també els noms de Montbrí de la Marca, Rocafort, Ollers, Solivella i La Guàrdia.

Corrent el segle XII, apareixen ja ben definits els llocs de Vimbodí, Espluga, Tarrés, Rojals..... guanyats pel valerós cavaller, Ponç de Cervera, al donar-se començ a la definitiva conquesta de Ciurana, anys de 1149 a 1153.

Assegurat el senyoriu cristià, la grandesa començà de florir a la Conca de Barbarà, i mentres Montblanc, pròpiament fundat en 1162, adquiria preponderància, i Sarreal amb Pira i Blancafort, prenien nom, ensems, l'Ordre circiterciana, no gaire lluny d'Espluga de Francolí posava les primeres pedres del grandió monestir de Poblet; els Templers hissaven la bandera a les torres del castell de Barbarà, i la construcció romànica, austera, corpulent i rabassuda, emergia pel cimals i per la plana en forma d'esglésies i castells.

Durant la centúria tretzena, l'hegemonia de la Conca anà

a parar a mans de Poblet, quin abat, després del senyor de Cardona, obtingué la feudalial més vasta de Catalunya. També hi tingueren marcada influència els Templers, que havien fet de Barbarà una poderosa Comanda. Santes Creus allargà la seva jurisdicció fins a Sarreal, La Guàrdia, Turlanda i Forés. Al quedar dissolta la poderosa Congregació dels Templers, en 1311, llurs drets passaren a engrossir les dominicatures dels Sant-Joanistes, establerts a Espluga de Francolí, on posaren una gran Comanda.

A la meitat de la catorzena centúria, la vida plàcida de la contrada fou pregonament pertorbada per la gran pesta apel·lada *pesta negra*, que flagel·là gairebé tots els pobles d'Europa, en 1348. Per ço que es refereix a aquestes terres els estralls de la marfuga foren tan considerables, que solament a Poblet durant els mesos d'estiu, juliol i agost, baixaren a la tomba més d'un centenar entre monjos i conversos. De llavors ençà quedaren esmortuïts els poblats d'Anguera, Turlanda, Montbrió, Pinatell, i d'altres que florien en els replecs de la Conca treballosa, país per cert bastant poblat, puix que malgrat la pestilència aterradora, en el Cens general de Catalunya que manà fer el rei Pere III, a les Corts de Cervera, de 1359, comptava encara amb una població de 24.000 habitants.

En el segle XV, mentres la pietat arreu prenía ufana, coadjuvada amb el senyal de la Creu de terme que abraçava amorosament i artística una per una totes les contrades del nostre territori, Poblet aixecava el priorat del Tallat al cim de la serra d'aquest nom; Montblanc hostatjava la noblesa catalana aplegada en Corts en el vetust recinte de la seva església de Sant Miquel; Solivella veia emergir el seu poderós castell senyorial; les cases

patriarcals i les masies prenién embranzida, i en els camps s'hi desplegava tota la tècnica agrícola llavors coneguda, donant-se realitat a l'aforisme: «el català de les pedres en treu pa».

La Conca experimentà novament fortes sotregades durant la revolta de Catalunya contra el seu rei tirà Joan II. Moltes de les seves poblacions foren deixades en un munt de runes, com la vila de Sarreal. Altres quedaren completament deshabitades, de les quals solament ens en donen testimoni unes quantes parets esberlades, com Montornès, Miralpeix, Anguera, Pinatell i l'antiga Prenafeta. Ollers i Turlanda restaren corsecats.

Passats els dies grisos de la guerra de la successió al tron d'Espanya, tota la grandesa històrica de la comarca es reclogué, gairebé, dintre les muralles de Poblet. Aquest monestir, després d'anar molt de temps a la deriva, caigué finalment retut en 1835, any en què fou abandonat i destruït. El Tallat ja havia caigut uns quants anys abans, 1822, per a no aixecar-se mai més.

La Conca prengué part activa en les revoltes nacionals carlistes del segle passat. Els fets d'armes, exclosos els de Sarreal, que ja farem notar en el decurs d'aquesta Monografia, no cal esmentar-los, puix són a l'abast de tothom.

Per decret del rei Anfós I, donat en 1163, el territori de la Conca de Barbarà comptà amb una Vegueria, ço és, amb un tribunal de justícia, quina capitalitat radicava a Montblanc. A Sarreal, per concessió reial hi fou establerta una Sots-Vegueria, l'exercici de la qual ocasionà seriosos pledejaments amb la de Montblanc, ço que féu, que les

dues viles, ja de temps immemorial pugnessin sempre en bàndols oposats.

Quan el primer Borbó, Felip V, empunyà el ceptre espanyol, volgué donar un càstig al poble català pel gran crim de no haver sentit amor a la seva causa. Entre el gran nombre de privilegis que li arrabassà, hi hagué el de les antigues Vegueries, les quals pel famós decret de Nova Planta, de 17 de gener de 1716, foren substituïdes per Corregiments, passant la Conca a integrar el Corregiment de Montblanc.

Actualment aquesta comarca és del Partit Judicial de la mateixa vila.

L'home de la Conca serva encara l'empremta de les generacions antigues. El seu caràcter s'ajusta perfectament al clima fred de la contrada. L'home de la Conca és treballador, senzill, pacífic i abnegat, estalviador de paraules, de quin llenguatge corrent pot formar-se un recull interessant de tots els matisos de la fonètica catalana.

Avui, el territori de la Conca de Barbarà pot recorre's en totes direccions. Ultra la via ferrada que entra a la Conca per l'estret de La Riba, i en surt pel coll de Tarrés, bones carreteres posen en comunicació tots els poblats, fent sumament fàcil l'accés a tots els indrets i agradable la seva estada.

LA VILA DE SARREAL

La vila de Sarreal està emplaçada a la riba dreta del riu Anguera, gairebé al centre de la Conca de Barbarà. Es del Partit Judicial de Montblanc, i província i arquebisbat de Tarragona.

L'aspecte de la vila és ben pintoresc. De qualsevulla banda que hom l'esguardi apareix ajaçada entremig de les plantades de vinyars, abocant-se a tota la contrada pels amples finestrals del seu campanar octogonal. A una banda té la muntanya del ciment, que amb tot i comptar amb una esquifida explotació, esdevé una riquesa per la vila. A l'altra el grandió bosc, que s'enfila fins a les envistes de Saumella, terme municipal de Pont d'Armentera. I entremig, la fondalada del riu Anguera, que baixant des del coll de Deogràcies s'allarga fins més avall de Montblanc, on es barregen les aigües que arrossega en el seu curs amb les del riu Francolí.

La població de Sarreal consta de 2050 habitants, (1) repartits per uns 600 edificis, alguns dels quals, enc que desfigurats per restauracions deplorables, semblen d'origen noble. En alguns carrers hom nota bones mostres de tipicisme.

La població sarrealenca es comunica amb tots els po-

(1) Cens municipal de Sarreal de 1932.

bles de l'entorn per carreteres ben conservades. Una veint des de Santa Coloma de Queralt, no para fins a juntar-se amb la de Montblanc a Artesa de Segre, establint comunicació amb Montblanc (1), d'on dista 11 quilòmetres. Una altra carretera s'enfila per la banda Nord fins a trobar igualment l'esmentada de Montblanc a Artesa, al capdamunt de la serra del Tallat. Aquesta en ésser al quilòmetre 5 es bifurca, pujant un ramal cap a Forés i fins a Ciutadilla, on torna a unificarse amb la mateixa carretera. Des del pont de Sant Bartomeu una tercera s'allarga, 10,800 metres, fins a trobar, a Pla de Cabra, la que venint de Valls arriba a Pont d'Armentera i Querol. Per mitjà d'aquesta via Sarreal es comunica amb Valls, on troba la via del ferrocarril de Barcelona, i amb Tarragona, la capital de la província.

Un acurat servei d'autoòmnibus «La Sarrealenca» que corre des de Passanant fins a Tarragona, més «La Igualadina» que fa el trajecte de Montblanc a Santa Coloma de Queralt, fa sumament fàcil i ràpida tota comunicació.

(1) Per Montblanc passa la via ferrada que uneix Tarragona, Reus i Lleida.

TERME MUNICIPAL

El territori del terme municipal de Sarreal, descomptada la part de bosc que en sa major part és de constitució pedregosa, és bo i productiu. En les seves fondalades, ultra l'ametller i tota llei de cereals i hortalissa, hom hi aprecia uns exemplars de ceps sense parió, per la seva extraordinària ufana i producció.

El terme de Sarreal es compona d'uns 4993 jornals de terra, (1) repartits de la següent manera: vinya 1680, garriga 1200, secà 745, bosc 570, erm 418, terreny d'ametllers i olivera 330 i regadiu 50.

Emili Morera i Llauredó (2) deixà apuntada aquesta estadística: hectàrees de terreny 3142, que distribuí així: 400 de secà, 14 de regadiu, 39 de goret, 19 d'horta, 943 de vinya, 91 d'oliveres, 500 de bosc, 400 de pastoreig, 396 sense cap mena de conreu i 340 d'inútils.

La ratlla termenal que emmarca tota la riquesa predial d'aquesta vila és ben fàcil de seguir-la. Si des del cantó d'Ollers, ens enfilem torrent d'Anguera amunt cap a la *Tàpia*, *muntet del Blat* fins a assolir el *cogulló d'en Quadres*, i d'allí ens dirigim al *bosc d'en Padreny* per a abastar la *collada d'en Maldà*, on pervenen els termes de Valles-

(1) Estadística feta per Josep Ruy Fernández, en 1918.

(2) Geografia General de Catalunya, pàg. 583.

pinosa, Pont d'Armentera i Montbrió de la Marca, i marxem després cap a la cova d'en Marc i Riera de Montbrió fins a la part dessota del molí del Temple, i altra volta seguim riu Anguera amunt fins al pontet de Rocafort de Queralt, i d'allí decanem cap a Roca-Corba, que toca a la Capitana (Rocafort), i reprenem la via vers el Corral-Casamenter per a baixar a l'Escanceta, traspasant, torrent amunt, el Mas Blanc fins a pujar a la punta de l'Estel (Forés), per mor de dirigir-nos dret al Mas d'en Sanahuja, passant per la punta del Mas d'en Grec i després cap al Mas d'en Planot, Coma d'en Bort i tossal de Tuells per a arribar novament davant d'Ollers, tot passant per Comorera, haurem resseguit tot el perímetre del terme de Sarreal, el qual es limitat per la banda nord pel terme de Forés; al sud pels de Barbarà i Cabra; Pont d'Armentera, Montbrió i Vallespinosa el tanquen pel sol ixent, i el de Solivella per la banda de ponent.

Heus' ací els noms típics de les partides més importants del terme: *Anguera, Buforn, Caràç* (de dalt i de baix), *Carlania* (Carrerada), *Coll de l'Ala, Coll d'en Piles, Coma, Comaguala, Comarrossa, Coma de Sant Joan, Comes, Comorera, Contento, Costa Pedragosa, Diumenge, Escanceta, Estuветes, Forques, Freginals, Hormí, Horta, Horteta, Llusana, Pedrenya, Pedrengera, Picaire, Plana, Plana d'en Ronsa, Pou dels Capellans, Prat de Meda* (de dalt i de baix), *Robina, Rocacorba, Roda, Salada, Salida, Salt, Sant Pere, Sant Jaume, Serra, Solà, Solana de la Vila, Torre-Milans, Tossal d'en Bonet, Tossal d'en Fessit, Tuells, Vallcervera, Valldosera i Vilàs.* (1)

(1) La partida termenal de *Vallcervera* es troba ja citada en documents coetanis a la fundació de la vila. Sembla que sempre formà terme apart. Nosal-

Disseminades pel terme ragen una munió de fonts potables, algunes d'aigua ben molla, a causa de l'abundància d'estrats guixosos, altres de sabor molt agradable, fins de composició ferrosa i sulfurosa, com la *font d'en Clau*. Ultra l'esmentada hom troba les *del Xe*, *del Mica*, la qual proveïa les fonts públiques de la vila, *de Dalt*, *del Pallarès*, *del Cano*, que assorteix actualment la població, *del Sable*, *del Coix*, *de l'Espinac*, *del Bosc*, *del Vitanya*, *del Salt*, *dels Frares*, *dels Aubis*, *de l'Ermita*, i la d'aigües gemades de la *Cova Cativera*.

tres havem opinat si confontent-se i unificant-se amb la de *Valldossera*, originàriament fou terme d'algun poblat desaparegut, car sembla es tinguin vestigis respecte d'aquesta última; no havem, però, pogut fonamentar-ho en cap prova documental. De totes maneres *Vallcervera* tingué nom sobre totes les demés. El primer regidor de la vila es titulava alcalde de *Vallcervera*. Encara al prendre possessió de *Sarreal* el Marquès de *Mortara*, en 1772, es possessionà oficialment del terme de *Vallcervera*.

EL NOM DE SARREAL

L'origen històric i filològic del mot «Sarreal» amb el qual es denomina la vila, ha estat una qüestió un xic debatuda, mantes voltes tergiversada, amb l'agravant de què alguns, aprenents i copiadors esclaus de les coses històriques, han arribat a conclusions falses i filològicament ridícules.

En el transcurs dels temps l'ortografia d'aquest mot trisil·lab ha experimentat molts canvis. Fullejant els papers vells hom troba escrit: *Areal*, *Ça-Reial*, *Çarréal*, *Real*, *Zarreal*, *La Reial*, *Vila-Real*, *Sarreal*.... sempre, però, el nom *Reial* informant la paraula.

Un autor anònim de la meitat del segle passat, ignorant completament el gloriós passat de la vila, afirma: (1) «com fós que l'últim rei de la dinastia catalana, Martí l'Humà, vingués a Sarreal per a refer-se de son estat de delicada salut, puix que la vila era lloc escollit per molts que tenien la salut migrada, degut al seu clima sec i bo, i d'aquí el nom de *Sa* que tenia la població, havent-s'hi restablert del tot, volgué premiar la vila, afegint al seu nom monosil·lab el sufixe *Real*, i de llavors ençà, principis del segle XV, la nostra vila es coneguda amb aquest apel·latiu: *Sarreal*.»

J. Viñeta i Urgell, (2) apoiat sens dubte en la precedent

(1) «Noticia de la ermita de los Santos Mártires Cosme y Damián, erigida en la villa de Sarreal». (Tarragona Impr. Francisco Aris. 1855).

(2) Programa de la Festa Major de Sarreal. Any 1920.

afirmació, s'enfila més amunt, i, l'origen històric de la paraula «Sarreal» va a cercar-lo en els temps llegendaris, mogut per raons anàlogues a l'anterior. Són seues aquestes paraules:

«La versió més verídica referent a l'origen de Sarreal, Ça Real, Arreal o La Real, puig en tots aquests noms apareix en l'història, és la que es refereix a l'estada aquí d'un magnat, fill d'un dels principals capdills de la remota antiguitat, anomenat Cosseto (Drenau de «Origine populorum»). «Sembla cert, que trobant-se Cosseto trist i melancòlic al veure que un fill seu malgrat de provar-ho tot no millorava d'una greu malaltia çontreta des de petitet, determinà buscar un lloc adequat i aquest fou Sarreal, on hi construí una sumptuosa morada per a son fill. Està fora de dubte que la primitiva població de Sarreal radicava en la partida de Sant Pere i Diumenges».

«Degut a la benignitat del clima, la dolència del príncep va millorar de tal manera que quedà restablert del tot al cap de poc temps. A l'estada en la nostra vila d'aquest magnat és degut segurament el nom de Ça Real, o sigui casa del Rei, qual nom amb tot el temps se transformà en Sarreal, «Salut real», per haver-la aquí recobrat el fill predilecte de Cosseto».

Llàstima que l'autor no es prengué la molèstia de deixar ben anotades les fonts on trobà el punt sòlid per a fonamentar aquestes novel·lesques afirmacions, perquè tan allunyat està de la veritat el pas de Cosseto per aquesta contrada, com el sostenir, i d'una manera indubitable, que Sarreal radicava a la partida de Sant Pere i Diumenges. Les afirmacions de Drenau no poden aduir-se per a fonamentar cap teoria.

Per a deixar clarament exposat l'origen històric del nom de *Sarreal*, cal abans donar una lleugera explicació lingüística.

La llengua catalana, com totes les demés llengües, abans no ha arribat a l'estat actual de perfecció i de tecnicisme, ha estat precís que s'agermanessin i s'unifiquessin totes les deixalles de les llengües pretèrites que ressonaren per la nostra terra, amb el llenguatge pròpi de les generacions més noves. La llengua catalana, en el decurs dels segles i de la seva estructura i desenvolupament natural, ha guardat rastres ibèrics, grecs, aràbics, i no cal dir llatins, puix del llatí podriem dir-li vertadera pubilla.

Un dels rastres aràbics més constants ha estat l'adopció de la paraula monosíl·laba «Sa», que és l'article determinat de la llengua mora, una de les llengües semites més exteses. (1) Encara que fós de poca durada l'estada dels musulms a la major part del territori de Catalunya, hi fou el temps precís per mor de què alguna de les seves romanalles pervingués fins a nosaltres, com el *mot* de què fem esment,

«Sa» el trobem generalitzat a Mallorca, on és usat davant els substantius com a article determinat, com: *es pa, sa vinya, sa plaça, sa casa*, que equivalen a dir *el pa, la vinya, la plaça, la casa*..... També és bastant general l'ús del mot *Sa* a les terres empordaneses, adés parlant adés en l'escriptura, com: «..... el vi?..... Quina xardor dóna a sa boca des cor!» (2)

En les escriptures catalanes antigues, «Sa» abunda com a prefixe de molts noms de poblats: Savit, Saumella, Sa-

(1) Balari Jovany- «Orígenes històrics de Catalunya».—Mn. Joan Segura, «Noms dels pobles de la Conca». *La Conca de Barbarà* 18 i 24 de març de 1905.

(2) J. Roig i Raventós.—«L'Ermità Maurici» Novel·la).

mundà, Sarroca, *Sarreal*, Savellà... que gairebé sempre en lloc de la S hom posava Ç.

Entre els termes que es senyalen en l'any 1038 per a servir de límits al vast territori del castell de Forés, el monosíl·lab «Sa» apareix ja ben delineat, puix en l'escriptura de donació es llegeix: «..... et vadit rectam semitam usque ad podium quod dicunt Ça-Olivella.» (1) I traduïts ja al català, en els segles XII i XIII, es llegeixen aquests noms: La Cirera (de Ça-Cirera); La Guàrdia (de Ça-Guardia) i d'altres. (2)

↳ La població de Sarreal es fundà en territori reial, puix l'amo d'aquesta terra n'era el rei-comte de Barcelona, Anfós I, segons havia hereditat dels seus antecessors, els quals des de la mort del senyor de Forés, Mir-Foguet, ocorreguda entre els anys de 1076 a 1079, s'en possessionaren per segona vegada.

Al poblar-se aquest lloc, a la segona meitat del segle XII, fou denominat *Reial*, ço és, poblat de jurisdicció reial, que al adjuntar-se-li l'article *La* com corresponia a un mot femení, quedà *La Reial*, sinònim de població reial o del domini del Rei. I, de semblant manera que de Ça-Cirera es digué La Cirera, i de Ça-Guardia quedà La Guàrdia, de Ça-Reial quedà La Reial, encara que és més constant l'ortografia Ça-Real.

Una fetxa històrica d'últims del segle XII, entre moltíssimes de posteriors corrobora el nostre assert. En 1196, al ingressar a l'Ordre del Temple un tal Titborgis, de Santa Coloma de Queralt, hi aportà com a part integrant de la

(1) «Y marxa per ratlla dreta fins davant de Ça Olivella (Solivella)». Cartorial de Santes Creus.

(2) J. Miret i Sans «Les cases de Templers i Hospitalers en Catalunya».

seva dotació, els drets que el seu pare, Berenguer, tenia a Casela, lloc que era posat al terme de Ça-Real.

A començaments del segle XIV, en 1306, trobem el nom de la vila escrit en Z, suplint la Ç, en la renúncia que féu «el jueu de Zarreal» Azayt Perfeyt, dels drets que tenia als castells de Vallvert i Cogul a favor de l'Hospital, document que encara que porti una variació gràfica del nom, no varia pas gens la significació.

I en quants pergamins i papers de la vellúria havem pogut compulsar que fessin referència als temps del segle XV ençà, el nom de Sarreal és constant sense que pugui vèllumar-se el més petit indici del nom quimèric de «Vila de Sa», del qual erròniament s'han servit els naturals de Sarreal per a explicar l'origen nominal de la seva vila.

La inconsistència de la segona afirmació, que l'autor fonamenta en els dies de la Prehistòria, es mostra perfectament en una de les dades més cèlebres en la història de la contrada: la donació de Forés, en l'any suara esmentat, puix que al senyalar-se el terme d'aquell territori i castell per la banda de migjorn, es nomena el riu de Rocafort, que n'és el limit natural fins al arribar a Ollers, i salta, sense fer-ne el més petit esment, la suposada vila de Cosseto. Més encara, en la donació d'Anguera efectuada un any més tard, en 1039, «Sa» hauria de quedar a la part del nord, el nom, però, no es llegeix enlloc, ço que prova que la població de Sarreal no tenia en aquell llavors ni nom ni existència, com no la tingué, certament, fins a la segona meitat del segle XII.

Actualment hi ha qui escriu el nom de la vila amb aquesta ortografia *Sarral*, i fins algú s'esforça inútilment en provar que ha d'ésser així. Si no s'adueix l'argument de la

consuetud catalana d'escursar els noms i fer de camí-real
camí-ral, de Josep Pep, d'Antoni Ton..... no en sabem en-
devinar cap altra. Si hom escrivís *Sarreal*, ho trobariem
més natural, car per força les coses del *Rei* han d'ésser
Reials. (1)

(1) A. Rovira i Virgili, «Història Nacional de Catalunya» Vol. V.

HABITACIONS PREHISTÒRIQUES

En les afirmacions precedents no havem intentat posar en dubte el pas de les generacions primigènies per aquesta contrada, perquè és cosa incontrovertible, solament havem volgut desfer tot el valor de les assercions que fonamenten l'origen històric i filològic del apel·latiu en punts inaguantables i resbaladissos.

El territori de Sarreal fou habitat per l'home prehistòric. S'anomena Prehistòria aquell apartat de les ciències històriques que té per objecte l'estudi de totes aquelles generacions que poblaren els diferents països abans de què constin les fetxes amb exactitud. Millor dit, l'estudi de les gestes, civilitzacions, consuetuds..... dels primers colonitzadors.

Els períodes prehistòrics pels quals, amb fonament, es suposa que passà l'home, són dos i ben marcats: el de la pedra i el dels metalls. El primer, que indica clarament que l'home no coneixia cap metall, es subdivideix en dos temps, *el de la pedra tallada* i *el de la pedra pulida*. L'home durant aquest temps habitava a les coves, de les quals sortia per a procurar-se la minestra i la indumentària. Feia ús de les destrals de sílex (pedra foguera) per a defensar-se de l'invasor, les quals eren manejades per mitjà de banyes de bou que servien de mànec. Aquests temps es suposen tots anteriors a l'any 3.000 abans de Crist. Des d'aquesta suposada

fetxa cap al 2.500 comencen els temps dels metalls, primer *el del coure*, i després *el del ferro*, fins a tocar, gairebé, als inicis de la nostra era. Durant aquests temps la civilització fou ja més perfecta, i en ella es plasmaren els nostres pobles primigènics.

Els rastres prehistòrics de les nostres comarques no es remunten més enllà de l'any 500 abans de la nostra era. En els cinc segles que precediren a l'aparició del cristianisme, es desenvolupà en el nostre país la cultura anomenada *ibèrica*.

La tribu colonitzadora de tota la Conca de Barbarà i fins de bona part de la Segarra radicava a Tarragona, on tenia establerta la fortalesa-capital amb el nom de Kesse o Cosse, i d'aquí el de Kessetània o tribu dels Kessetans. Descendents dels lígurs, ibers o celtes, el cert és que foren els primers que deixaren rastre de llur pas per casa nostra. L'erudit investigador i historiador de Santa Coloma de Queralt, Mn. Joan Segura, logrà descobrir a Les Piles una sepultura prehistòrica anomenada *dòlmen*, nom que es donà a totes les primigènies construccions funeràries que consten de tres grans pedres clavades a terra i una a dalt en forma de coberta.

En les nostres excursions pel territori de la Conca havem tingut la joia de topar també amb rastres prehistòrics, els quals ens han encoratjat a resseguir-la més i més, per a abastar-ne, en quant sigui possible, tota la grandesa del seu passat.

Per ço que fa referència a la vila i terme que estem notant, cal senyalar tres llocs on apareixen ben clarament prehistòriques habitacions. Les dues primeres són posades a l'extrem nord del terme, entre *Caraç* i *el Tossal* (Forés),

(1) i propet del *Mas d'en Sanahuja*. En elles hi havem arreplegat una munió de testos ibèrics consistents en trossos d'àmfora de factura apel·lada *Xios ço* és, de coll alt, llargues nanses i acabament inferior cònic; fragments de ceràmica ennegrida; restes d'utensilis de vaixel·la casolana, com xicres, plats, vassos campaniformes, que fa mà inculta de l'home ha anat estrellant a mesura que anaven apareixent a la superfície del sòl.

L'altra està situada a la partida de Sant Pere (2). En aquest lloc fa uns quants anys que entre alguns fragments de ceràmica, descolgaren un objecte motllurat de metall amb certa apariència d'un ídol. Els amos de la finca on es trobà, ignorants del que era i del que valia, s'en desposseïren miserablement, convençuts per la parauleria d'uns col·leccionistes que posaren unes quantes monedes a llurs mans.

Totes aquestes restes pertaneixen als temps de la baixa colonització ibèrica i als temps dels grecs, de 400 a 200 anys abans de Crist, ja en els inicis de la dominació romana.

Establerts els primitius habitants en aquesta contrada, començaren de conrear la terra, plantant-hi els ceps i el lli, productes que foren mantes voltes lloats a la mateixa Roma. En les cases llurs, vertader llevat de les vil·les romanes genuïnes i de les masies catalanes, començaren de vigoritzar-s'hi els llaços familiars i les virtuts casolanes, i amb la virtut i el treball es posaren els fonaments de la nostra pàtria, forta, gran, abnegada i zelosa de les seves glòries i tradicions.

(1) T. Capdevila i Miquel, «Esteles Kessetànies», *La Veu de Catalunya*, 28 setembre de 1927.

(2) T. Capdevila i Miquel, «Una estació prehistòrica a la Conca de Barbarà», *La Cruz*, 1 juliol de 1933.

ANTIGUITAT DE LA POBLACIÓ

La vila de Sarreal no allarga el seu passat més enllà de la segona meitat de la centúria dotzena, temps en què fou repoblada la major part de la Conca, tan prompte es veié lliure completament de les invasions morunes, i per tant, assegurat el domini cristià i català.

El lloc on està emplaçada, integrà abans el senyoriu jurisdiccional de Forés, puix que al senyor Mir Foguet i a son nebot Bernat Llop, els fou donat el territori en 1038. Per l'interès que ofereix la carta escriptura de la donació del castell de Forés, en ço que es refereix a la contrada, creiem necessari inserir-la, traduïda del llatí al català, tal com la còpia del original, el dia primer d'agost de 1207, el monjo arxiver de Santes Creus. Diu així:

«En nom de Crist: Jo Ramon, per la gràcia de Déu comte de Barcelona, i Almodis, la meva esposa, comtessa, ens ha plagut i ens plau amb tota joia fer-te a tu Mir Foguet i al teu nebot Bernat Llop, aquesta carta de donació de les terres ermes que tenim tocant als dominis moros, on no hi habita ningú, ni es veu cap junyida de bous que llaurin, per tal que allí hi construïu una fortalesa i feu donar fruit a la terra inculta, batallant contra els pagans, i si Déu ho permetés contra tots aquells que us en vulguin arrabassar. Per tant us donem aquella punta apel·lada Forés, que essent dins del comtat de Barcelona, és a l'extrem del domini de Manresa. I us donem el lloc sobre-

dit amb tots els seus termes, prats, ramats de bestiar i amb la total jurisdicció:

«I jo Ramon, comte, junt amb la meua muller Almodis, ens retenim el dret, cas de morir vosaltres sense descendència directa, de tornar a heretar els termes esmentats. El territori que us donem està comprès dintre d'aquests límits: Sortint d'Alfes-Vallis (Vallfogona), puja cap a orient, serra amunt, fins damunt mateix de Segura, baixant després fins a tocar a Conesa i a Triarigó (Turlanda), marxant d'aquí en direcció cap al riu de Rocafort de Queralt, que el segueix fins a l'arribar propet d'Ollers, pujant llavors al tossal i seguint dret fins a Ça-Olivella (Solivella), per a ascendir al cim del Tallat, de quin lloc, seguint fins al limit del castell de Guimerà, retorna a Alfes-Vallis. Tot quant hi ha de territori dintre d'aquests límits us el donem amb la condició de que no pogueu elegir altre senyor que a Nòs.

«Aquesta carta de donació és otorgada el dia 3 de les idus de gener del VII any del regnat del rei Enric. Signatura de Ramon, comte. Signatura d'Almodis, comtessa. Signatura de Ramon, vescomte de Cardona. Signatura de Guillem Bernat de Queralt. Signatura d'Huc Dalmau de Cervera. Signatura de Seniofret, sacerdot i notari, qui ha escrit i ha segellat la present en el dia i any sobredits».

Aquesta escriptura correspon a la fetxa del 11 de gener de 1038.

El territori del castell de Forés, segons clarament es desprèn d'aquest document, era gran. Comprenia els que avui són termes de Vallfogona, Conesa, Turlanda, Rocafort (en part), i íntegres els de Forés, Belltall, Passanant, Glorieta, Rocallaura, i part dels de Ciutadilla i Guimerà. Sarreal, pel fet de quedar a la riba dreta del riu que servia de partió, hi quedava també inclòs, passant, completament, a engrossir aquella jurisdicció un any més tard, quan en 1039 el comte

de Barcelona féu donació al mateix Mir Foguet de tot el territori d'Anguera. (1)

Durant tota una centúria el territori de Sarreal seguí la sort del castell de Forés, fins que passà del tot a la jurisdicció reial.

Mir Foguet gaudí d'una alta influència a la cort de Ramon Berenguer I, comte de Barcelona, puix que veiem la seva signatura en la promulgació del famós còdi apel·lat *Usatges*, una reunió de lleis tradicionals de la terra amb llevat gòtic i romà, que estigué en ple vigor fins a la creació dels diputats, a les Corts de Montçó de 1289, quina promulgació, segons l'opinió més constant, es portà a terme corrent l'any 1064.

El nom de Mir Foguet apareix novament en el temps de la mort del comte Ramon Berenguer. Mir Foguet és constituït testamentari del comte. El traspàs del comte tingué lloc el dia 27 de maig de 1076.

I sembla talment que Mir Foguet hagués estat cridat conseller dels comtes, car en les dissidències entre els dos germans bessons fills de Ramon Berenguer I, comtes en-sembls de Barcelona, al adjudicar-se el castell de Barbarà a Ramon Berenguer II, *el Cap d'Estopa*, la signatura del senyor de Forés avala el document.

Desmembrat ja el territori per la defunció de Mir Foguet sense hereus, i donat en sa major part a la noble casa de Cervera, que a la vegada féu diferents subdonacions, Forés amb Anguera (i per tant tot el territori de Sarreal) i Barbarà, fou donat al comte d'Urgell, en 1081, Ermengol, *el de Gerp*, qui el posseí fins l'any 1086, en què en féu donació

(1) T. Capdevila i Miquel. «El castell senyorial de Forés». *Aires de la Conca*, 15 juliol de 1933.

a l'Església d'Urgell, la qual hi tingué jurisdicció fins ben entrat el segle XII.

Els territoris de què fem esment, retornaren al comte de Barcelona en 1131. Volent Ramon Berenguer IV que la novella institució de l'Ordre del Temple (instituída en 1118) arribés als dominis catalans s'entengué amb l'Església i el comte d'Urgell, per mor de què li fossin novament cedits els castells suara notats, i en el dia 13 de les calendes d'octubre (18 de setembre) de 1132, dóna a aquesta Ordre religiosa i militar el castell de Barbarà, donació que fou novament confirmada el 27 de novembre de 1143.

Tot quant restava del primitiu domini de Forés quedà sota la jurisdicció comtal, nomenant-se carlà de son castell els germans Fortuny, segons es desprèn d'una concòrdia establerta i firmada pel rei Anfós I i el noble Berenguer de Fluvià, en 1178.

Sarreal, durant aquest temps, no havia obtingut encara la seva carta de població. Malgrat l'haver estat esboirada tota temença d'una nova invasió moruna, puix els musulms havien ja abandonat Ciurana, i gaudir la contrada d'una pau duradera, les otorgacions reials d'escriptures de població es feien esperar bastant. Sembla natural que la població de Sarreal hauria d'ésser coetània de la de Montblanc, però no és així. Mentres Montblanc assoleix el nom en 1155, i pròpiament en 1162, Sarreal resta totalment incògnit per més de trenta anys, encara.

En 1164, 15 d'agost, Berenguer de Santa Coloma junt amb la seva muller Pereta, entren en possessió d'un alou situat a la partida del Florit (Solivella), i en senyalar-se les partions que foren: Casela i Anguera a orient, el territori de Gombau de Llorac a tramuntana, i la conca d'Olivella

al sud i a ponent, del terme de Sarreal no se'n fa el més petit esment, tenint en compte que Casela, d'ençà de la població de la vila, integrà sempre el seu territori municipal. (1)

Deu anys més tard, 23 d'abril de 1174, Bernat de Santa Coloma dóna el castell d'Ollers al Temple, i en fer-se menció dels seus termes i ratlles fronteriuues: torrent i castell d'Anguera, Barbarà, Peira (Pira), Ça-Olivella (Solivella) i Casela, es calla totalment el nom de Sarreal. (2)

La primera dada certa de Sarreal, la tenim en 1187, ço que ens permet assegurar que la població de la vila s'esdevingué en els primers anys del vuitè decenni del segle XII.

L'origen de la població es deu, sens dubte, al fet de trobar-se en el seu terme un jaciment important de ciment, el qual, ultra ésser conegut per la comarca, ho fou per la incipient comunitat cisterciàna de Santes Creus. L'abat d'aquest monestir, Huc, en donar realitat a l'increment material de la casa, es serví del ciment de Sarreal, instant al monarca una aparent cessió, per tal que sense el destorb més insignificant poguessin extreure el material necessari. En la fetxa suara esmentada, el rei Anfós I, dóna al monestir, en la persona de l'abat Huc, el privilegi de poder fer ús del *forn de Areal*, i un any més tard, 1188, el mateix sobirà en fa donació completa i «ad perpetuum». (3)

Emili Morera, (4) en parlar de Sarreal diu:

«Abans del any 1188 existia ja la vila de Sarreal, Ça-Real o Real, noms ab que fôu coneguda dita localitat antigament, aixís com ab lo de Areal, puix en dit any los

(1) Arxiu de la Corona d'Aragó. Trasl. de ls Doc. d'Anfós I. Doc. 8. pàg. 8.


(2) Documents Inéd. de l'Arx. C. d'A. Tom. 30. pàg. 12.

(3) Arx. de la Cor. Arag. Doc. Anfós I. pàg. 37.

(4) Geografia General de Catalunya. Tarragona, pàg. 583.

monjos de Santes Creus varen renunciar al alòu que posseïan en la partida de Vilagrassa, ahont sembla que va ésser emplaçada la vila, de feu reyal....»

L'erudit cronista tarragoní no sempre encertà amb ver-tadera exactitud. Nosaltres havem resseguit full per full les escriptures otorgades durant el regnat del rei Anfós I, cus-todiades a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, i enlloc havem pogut vesllumar una dada anterior a les que deixem apun-tades. A més, la cessió que els monjos de Santes Creus fe-ren dels béns que posseïen a Vilagrassa, no la llegim fins uns quants anys més tard, 1196, fetxa en què el rei donà al monestir una quantitat de blat amb la prèvia renúncia dels referits drets.



ELLS TEMPS PRIMITIUS
DE LA POBLACIÓ

Encara que des del seu començament la població de Sarreal fou sempre sotmesa a la jurisdicció reial, no obstant no faltà qui amb vertadera legitimitat es presentés, el qual, no essent rei ni delegat reial, exigís els delmes i primícies. Vol significar això, que ultra el superior domini, sobre la vila hi havien altres sub-jurisdiccions, les quals a mesura que corrien els temps li donaren vida i importància, esdevenint, Sarreal, una població curulla de privilegis, i d'una alta influència comarcal.

A últims del segle XII, en 1192, el rei Anfós I augmenta els dominis del monestir de Santes Creus amb el donatiu d'una quantitat de blat que tots els anys obliga a pagar a la incipient vila de Sarreal, sens dubte, per tal que els monjos poguessin dignament remunerar-se de les despeses amb les quals havien prestat adjutori a la població.

En 1196, s'esmenta un novell donatiu del mateix cereal, amb la condició, però, de renunciar, els monjos, els drets que havien adquirit a Vilagrassa, precisament en el lloc on es bastia la vila. Del nom de Vilagrassa, que potser fou una propietat, potser una partida termenal, avui no en resta el més petit record.

En el mateix any de 1196, l'ordre del Temple adquireix

jurisdicció per primera volta en els territoris de Sarreal. Titborgis, fill de Berenguer de Santa Coloma, professa a la milícia del Temple, i en qualitat de dot, hi aporta tots els drets que Berenguer tenia a *Casela*, propietat de Sarreal, fronterius amb els termes de Pira, Solivella i Ollers. Signen l'acta de l'entrega el mateix Titborgis amb la seva germana Dolça, muller de Gombau d'Aluja, Berenguer de Montblanc i el noble Pere de Toló. (1)

Ramon Maluquer, des que Sarreal prenia increment, adquirí la plena possessió de dos molins i altres propietats, béns que en part foren enagenats en 1204, puix que en dit any en ven un a l'ordre del Temple, i un altre a un tal Arnau Tomé i a la seva muller Berenguera. L'escriptura del primer diu:

«..... vendimus omnem directum de ipso nostro Molendino quod habemus cum domino Rege in villa Regale sub tus molendinum que fuit ab Ferraguto cum molis et toto suo aperio sicut nos illud habemus et habere debemus, cum aquis et regariis et melioramentis.» (..... i venem tots els drets que conjuntament amb el Rei tenim en aquell nostre molí de la vila de Real, sota el molí que fou de Ferragut, amb les m^oles i tot el seu parament, tal com nosaltres el tenim, amb les aigües, regadius i milloraments). (2)

Del molí del Temple, situat al camí de Montbrí de la Marca, encara se'n parla avui.

El monestir cistercià de Vallbona de les Monges adquirí drets a Sarreal en 1251. En aquesta fetxa l'alt rei en Jaume I, *el Conqueridor*, féu donació al convent de tot el delme de blat que percibia dels termes de *Sarreal*, Forés, Anguera i Conesa. Això s'esqueia el dia 2 de setembre. La finalitat

(1) J. Miret i Sans. «Les Cases dels Templers i Hospitalers en Catalunya».

(2) J. Miret i Sans. Obr. cit.

d'aquesta donació la senyala el mateix rei en dir: que era la seva voluntat que la clausura femenina de Vallbona mantingués cinc preveres per tal que tots els dies preguessin per la prosperitat dels monarques aragonesos i per la pau del seu reialme.

La població de Sarreal durant tots aquests anys es veu que avançava ben poc. El temps, les circumstàncies, i sens dubte el malfiament de les poblacions veïnes no regatejaren res de tot quant pogués dificultar la seva neixença. Per a desvirtuar totes aquestes causes, es féu precisa la intervenció reial; per ço el dia 5 d'agost de l'any 1259, Jaume I autoritza a l'Abat de Santes Creus, Berenguer d'Aymeric, per a que pugui comprar terrenys a Sarreal i continuar l'edificació i població del lloc. A més, preceptua que aquell qui edifiqui a la vila, sigui completament lliure de la host i cavalcada, i que no pertaneixi a la classe alta ni a la més pobre, sinó que sigui menestral. Aquesta autorització fou confirmada pel mateix rei, el primer de setembre de l'any esmentat, el qual trobant-se a Lleida redactà una escriptura concedint ampla permissió per a construir cases a Sarreal, amb la condició, però, que tota persona que volgués edificar i romandre a la vila fos treballador. L'única cosa que s'exigia en aquesta nova concessió era la de formar part de la host reial en temps de guerra.

Antoni Palau i Dulcet, (1) en tractar de Sarreal, escriu:

«En agost de 1262 el propi Jaume I concedeix la meitat de la vila de La Real al monestir de Sant Joan de les Abadesses tot lliurant als seus habitants del servei d'host i cavalcada; i que els delmes de Bianya, Arça i Tregurà seran de la senyoria i jurisdicció de Sarreal».

(1) «Guia de la Conca de Barbarà», pàg. 86.

Seguint les petjades d'aquest historaire, amic nostre, també havíem escrit semblant relació, però en una nova recerca que havem fet per l'Arxiu de la Corona d'Aragó, havem trobat minuciosament detallada aquesta donació que erròniament atribuïm a Sarreal. La donació de la meitat del terme que en 1262 féu el rei Jaume al monestir suara notat, es refereix no a la nostra vila, sinó a La Reyal, prop de Camprodon (Girona). En la col·lecció de Documents Inèdits de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, pàgina 19, del volum 30, es llegeix: «Donació de Ça-Reyal prop de Camprodon. Item les ludes et esdeveniments de Ça-Reyal valen uns anys ab altres apart del Sr. Rey que labat de Sent Johan çes Abadesses hi pren la meytat de LX a LXX solidos, dos quals pren per ordinació de la anima del Senyor Rei» Ço que ens permet assegurar que la vila de Sarreal no sofrí cap desmembració per a quedar en part sota la jurisdicció d'aquell monestir vetust.

Sarreal, d'ençà de la seva fundació, malgrat algunes jurisdiccions eventuais que hagué de suportar amb permissió superior, fou sempre una part integrant del patrimoni reial, fins que en 1285, el mateix rei cedí la vila al monestir de Santes Creus.

SARREAL, SENYORIU DE SANTES CREUS

El dia 12 de setembre de l'any 1285 es reuniren a Barcelona el rei Pere II, *el Gran*, i l'almirall Roger de Llúria. L'objecte de la reunió fou l'aparellar l'esquadra al port de Salou per a fer via cap a Mallorca. El dia 26 del mateix mes el rei es dirigí a Salou, però féu el tomb cap a Cervera, en quina població es sentí malalt, de tal manera que fou precis el traslladar-lo a Vilafranca amb una llitera. Allí s'agreujà d'una tal faisó, que tota la ciència mèdica del cèlebre Arnau de Vilanova no pogué deturar-li un punt la malura, de tal manera que el dia 10 de novembre, envoltat per l'arquebisbe de Tarragona, Bernat d'Olivella; pel de València, Berenguer de Palau; per l'abat de Poblet, Bernat de Cervera; pel de Santes Creus, Berenguer d'Aymeric i pels principals barons del reialme, després de rebre amb gran devoció els Sagraments per ministeri del monjo de Santes Creus, Galceran de Tous, passà a millor vida, i fou plorat arreu de Catalunya. El rei abans de morir posà clausules al seu testament, fet un temps abans, per mitjà d'un codicil, on, entre altres coses manava que les seves despulles fossin portades a Santes Creus, (el primer dels monarques catalans que elegí sepultura al monestir), i que en paga per les despeses que ocasionaria la seva tomba, passessin al monestir

tots els drets que tenia a diferents pobles, entre els quals s'hi comptava la vila de Sarreal.

Sarreal passà, doncs, a Santes Creus en 1285, i d'ençà d'aquesta fetxa fins el 1383 viu completament la vida d'aquell monestir famós, quina creu de doble travesser es passejava amb tota l'autoritat per una bona part del territori català.

Heu's aci els abats de Santes Creus senyors de la vila de Sarreal:

Berenguer d'Aymeric (1285-1293). Era ja abat des de l'any 1259. Fou el qui assistí a la mort del rei, i qui féu els funerals, en quina cerimònia es comptaren 300 bacles i 10 religiosos de cada convent de Catalunya.

Boronat de Vilaseca (1293-1308). Aquest abat fou nomenat Capellà Major dels reis de Catalunya i Aragó. Rebé les despulles de Blanca d'Anjou, esposa del rei Jaume II.

Pere d'Arters (1308-1309). Qui guià les primeres gestions de la fundació de l'Ordre de Muntesa. Aquest senyor de Sarreal fou elegit bisbe de Santa Justa, a Sardenya.

Pere Alegre (1309-1335). Mentres fou abat s'abolí la Institució dels Templers, i a Santes Creus mateix es fundà l'Ordre ja dita de Muntesa (1319), de la qual en fou el primer prior. Governant ell el monestir es féu monjo el príncep Jaume, l'hereu del rei Jaume II.

Des de 1335 a 1347 fou senyor de Sarreal l'abat *Francesc Miró*.

Guillem de Ferrara (1347-1375); *Jaume Gener*, qui fou professor de la Universitat de València; *Bartomeu de la Darnosa*, historiador de Santes Creus, i finalment, en 1380, *Andreu Porta*, foren els últims abats senyors de la vila de Sarreal.

Mentres la vila fou subjecta a la jurisdicció de Santes Creus, no perdé pas gens la seva importància, ans al contrari, augmentà en privilegis, en habitants, i davant l'amenaça dels exèrcits castellans en temps del rei Pere III, aixecà les muralles per a defensar-se contra tota invasió, restant la vila closa i tancada amb pany i clau. Sarreal, però, intentava a cada instant el posseir una vida pròpia i del tot deslligada de qualsevulla jurisdicció que no fos la reial, puix no volia traïr el nom que ostentava. Per ço havent acudit al monarca per tal d'ésser lliurada del monestir, el dia 19 de març de 1308, Jaume II d'Aragó, volgué complaure a la vila amb la institució d'una Sots-Vegueria amb plena jurisdicció, a més de la ordinària del Batlle, elegit pel Veguer de Montblanc, privilegi que fou novament confirmat pel rei Pere III. A aquesta forma de govern s'hi oposà sempre el monestir, i més tard també el marquès de la Mortara, però a desgrat de tothom subsistí fins al Decret de Nova Planta, de 1716.

Heu's ací el document de la concessió de la Sots-Vegueria traduït del llatí, existent a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, registrat amb el N.º III, fol. 225:

«Sigui a tothom notori com havent-se arribat al plet entre la Universitat de Montblanc d'una part, i la Universitat de la vila de Sarreal i el seu Batlle, d'altra part, sobre el fet de intentar i volguer el Veguer de Montblanc tenir competència en tota qüestió criminal que es ventilés en territori de Sarreal. Nòs Jaume, per la gràcia de Déu Rei d'Aragó, València, Sardenya i Còrsega, comte de Barcelona, havent oït i examinat una per una les raons que es proposen; considerant que la vila de Sarreal és tocant als límits jurisdiccionalns de la Vegueria de Montblanc; i considerant que dita vila de Sarreal compta amb veïns de prestigi i de influència, que tal vegada podrien ésser oprimits i maltractats si no hi fos present un Oficial dels nostres; ordenem i manem que en la dita vila de Sarreal hi hagi un *Sots-Veguer*, qui deu

ésser instituït pel Veguer de Montblanc, i judicar en nom seu en totes les causes civils i criminals, i imposar sancions a excepció del cas en què el reu sigui agafat en el mateix lloc del crim i la causa no hagi estat encara iniciada. En virtut d'aquesta concessió no intentem pas mermar la jurisdicció del de Montblanc de cap manera. Declarem també que sempre que el Veguer de Montblanc sigui present a la vila, de qualsevulla manera que sigui, àdhuc hagin estat ja iniciades. Declarem igualment que el Veguer de Montblanc pot obligar als homes de Sarreal i al seu Batlle a què es subjectin a un altre delegat, però amb la condició de què la causa es vegi a Sarreal. Donat a Barcelona el dia XI de les calendes d'abril de 1308.

Señyal de Jaume, per la gràcia de Déu Rei d'Aragó. Señyal de R. bisbe de València. Señyal de Bernat de Ribelles. Señyal de Bernat de Portella. Señyal de G. Agustí, Notari Reial qui ha redactat la present escriptura».

L'enemic més acèrrim que tingué Sarreal amb motiu d'aquest privilegi fou el Veguer de Montblanc, car li minvava un xic la jurisdicció. En el temps fou tan gran la tiwantor que existí entre Sarreal i Montblanc, puix calia només que una vila s'afiliés a un partit per a que l'altra milités al partit contrari. Ben diferent dels temps passats en què l'una i l'altra estigueren a l'obediència d'un mateix batlle, Ramon Bordell.

El rei tenia motiu per a confirmar als de Sarreal aquest privilegi, puix que a les Corts celebrades a Montblanc, el dia 6 de juliol de 1333, malgrat estar apurada la vila econòmicament, tota vegada que construïa les seves muralles, votà la concessió de 6,750 sous per mor d'ajudar al rei en la guerra contra el de Castella.

Pere III havia venut tot el seu reialme al seu primogènit l'infant Joan, però en lletra que li adreçà des de Tortosa, a 16 de febrer de 1383, li pregà, que per a evitar conflictes i qüestions, es digni fer una permuta amb el monestir de Santes Creus, el qual cediria la jurisdicció de Sarreal

i Cabra amb la condició de què se li donés els llocs de Forés, Conesa i Turlanda, que encara que fossin assignats en dot a la seva germana, Alionor, podria ben bé arreglar-se.

A tal petició el primogènit respongué afirmativament, i Sarreal en 1383 tornà novament a la jurisdicció reial.

Heu's ací, literalment, les cartes que Pere III dirigí a son fill Joan, el primogènit, a la seva filla i al noble Misser Bernat: (1)

«LO REY.

«Molt char Primogenit. Ja sabets que enguany nos escrivirem an Pere Çacosta, è à Miser Jaume de Vallseca manant lurs, que com nos tolrrre moltes, è grans questions, è debats, que sobre les rendes, è drets del Batlliu de Çarreal, son continuament sobre nostres, è vostres Oficials de una part, è Labát, è Convent del Monestir de Santes Creus daltre, y per esquivar, è tolrrre prejudicis, è interezes del dit Monestir è à descarrech de la nostra conciencia, è de la vostra volguessem fer cambi ab los dits Abát, è Convent de algunes rendes, è drets nostres ab totes les rendes, è drets quels dits Abát, è Convent han en los Llochs, è Batlliu de Çarreyal, è de Cabra haguessen plena, è vera informació de totes les dites rendes, è drets, quels dits Abát, è Monestir han en los dits llochs, è Batlliu, segons que dit es, è de la quantitat, è valor de aquells, è que la dita Informació plenariament hauda tractassem ab lo dit Abat quel dit Cambi, è aquell concordassem, è concordat nos certificassem plenariament de totes les dites coses per tal, que a fer lo dit Cambi, poguessem mils procehir, è semblant letra lurs trametes vos de voluntát nostra. Ara char fill los dits Pere Çacosta, è Miser Jaume de Vallseca han nos rescrit largament sobre aquest fet; è com han tractat, è concordat lo dit Cambi ab los dits Abát, è Convent: ço es dels Llocs de Conesa, è de Forés, è de Turlanda ab las rendes, è drets quel dit Monestir ha en los dits Lochs de Çarreyal, ab son Terme, è de Cabra romanguen quitis à nos è á vos, è à los dits Lochs de Conesa, è de Forés ab sos Termes, è de

(1) Teodor Creus. «El monasterio de Santas Cruces», pàg. 183.

Turlanda al Monestir, è han nos tramesa la Informació desus dita fort clara è ben posada, en la cual son semblantment expressats los drets, que nos havem en tots los Lochs desusdits, è los aventages, qui son per la nostra part en lo dit Cambi, è encara lo Consell, quens donan à fer aquell, è lo cual nos lus haviam demanàt, è semblants letra, è Informació trametem à vos segons que en aquellas porets veure, les quals letra, è Informació per nos rebudes, havem fetes aquelles veure, è regoneixer per certes personas, de nostre Concell, è après devant nos en Concell nostre aquelles legir, examinar, è puntar. E finalment com hajam trobàt, è vist clarament lo dit Cambi, segons la forma de la dita Informació esser à nos, è à vos molt aventajós è à nostres consciencies expedient havem acordat, è definit ques faça. Mas perço com los dits Lochs, son assignat per cambra à nostra chara Filla la Duquesa, no havem volgut procehir à fer aquell, ans remetem a vos aquest fet per tal que vos lo façàts: preguntavos, è volent char fill, que à fer aquell no tardets, com sia cosa profitosa, è de gran des-carrech à nos, è à vos, è à que devem donar tot loch, no solament per raho de nostre interez, ó advantage desusdit, mas per rellevar de questions, è prejudicis lo dit Monestir, lo cual per sa antiquitat, è Nobleza, è per ço com hi jahen alguns de nostres Predecessors deven haber nos, è vos en especial recomendació.

Dada en Tortosa sots nostre Sagell secret à 16 dies de Febrer del any 1383, *Rex Petrus*.

«Dñs Rex in Concilio mt.
ms. Bartholomaeo Sirvent.»

«LO REY.

«Molt chara filla. Nos per altre letra scribim à nostre molt char Primogenit lo Duch en la forma seguent. Lo Rey. Molt char Primogenit &, *ut supra in proxime registrata post cujus datam sequitur*. E com per les rahons posades en la preincerta letra hajam affecció, y voler al dit Cambi, pregam vos chara filla, que perçó car los Llochs desusdits vos son per Cambra assignàts, ne per altre raho no embarguets aquell, ans dets tot lloch, ques faça carnostre dret no sen pitjorerà de res, ans be sen millorarà segons que porets veure amb la Informació sobre de assó tramesa al Duch, è part aço ne complaurets à nos. Dada en Tortosa sots

nostre Sagell secret à 16 dies de Febrer del any 1383. *Rex Petrus.*

Idem.

«LO REY.

«Misser Bernát: Nos escribim à nostre molt char Primogenit lo Duch per altre letra de la cual vos trametem copia dins la present, perçó que plenariament vejats, que conté. On com nos hajam lo dit Cambi à cor per les rahons posades en la dita letra, las quals son evidentament expedients, è necessaries à nos, è al Duch volem eus manám, que endrecets, è façats tant com en vos sia, quel dit Cambi es faça prestament è sera cosa en que servirets profitosament à nos, è al Duch, è que per conseguint nos haurém agradable. Dada en Tortosa sots nostre Sagell secret à 16 de Febrer del any 1383. *Rex Petrus.*»

Idem.

«Exemplum hujusmodi in his duobus foleis alieno calamo scriptum sumptum fuit à suo originali registro in regio Archivo recondito et custodito cur. Sig. Secreti Bernardi Michaelis anorum MCCCLXXXII.III.III. A fol ejusdem C. Praetitulo, ac cum eodem comprobatum per Michalem Joannem Amát Regium Archivarium & per totam terram, & ditionem suam Nott. Plub. Barcinone populatum: Ut igitur eidem veluti suo originali praedicto in Juditio, & extra fides adhibeatur, ego dictus Amát hic me suscribo, & meum quo in publicis claudendis Instrumentis utor sigtñum appono.»

Per la vila corre bastant la veu de què els reis tenien ací un palau i àdhuc s'esqueia el fet d'habitar-hi alguns dies. Aquesta asserció que és potser una tradició mal fonamentada no es pot sostenir, car havem resseguit minuciosament els itineraris reials, i solament el rei passà una vegada per Sarreal, el dia 12 de setembre de 1397, fetxa en la qual Martí I, dirigint-se a Poblet, venint per Igualada i Santa Coloma de Queralt, tocà a Sarreal, on passà encara no un parell d'hores.

LA VILA DURANT EL SEGLE XV

La vida política sarrealenca durant l'última centúria de l'edat mitjana fou agitadíssima. Participà abastament de les convulsions polítiques nacionals, i majorment, en la revolta de Joan II, es veié capulada i desfeta.

El segle XV començà molt gris per Catalunya. S'acabà la dinastia de la Casa de Barcelona, genuïnament catalana, i la nostra *apatia política*, decantant-nos a la influència valenciana, ens féu venir amb el fall, justíssim i perversament explicat de Casp, una dinastia castellana, borda, que havia cenyida la corona d'aquell reialme mercès a un fratricidi. L'adveniment del nou rei, Ferran d'Antequera, fou mal vist de tot Catalunya, la qual hagué d'embrutar de sang per tal de fer rendir a Jaume d'Urgell, el llegítim pretendent, qui es feia fort dins les muralles de Balaguer. El rei, però, només visqué quatre anys. La nostàlgia de les esplanades manxegues, i el divorci moral que tenia contret amb el seu reialme el portaren al sepulcre el dia 2 d'abril de 1416.

Després del govern *del rei Magnànim*, que durà fins el 27 de juny de 1458, vingué el funest Joan II, i amb ell la revolta del país per a lliurar-se de les urpes del tirà, qui permeté que Joan Vezach, metge de la casa de Foix, donés veneno al seu primogènit, Carles, *el de Viana*, a instàncies de la seva segona muller, Joana Enriqueç.

La vida de Sarreal, mentrestant, s'aguditzava políticament contra Montblanc. N'era la causa la institució de la Sots-Vegueria, com ja havem notat. Es veu que el Veguer de Montblanc estava sempre a l'aguait per si podia portar una denúncia a la Generalitat contra els de Sarreal, com ho efectuà en març de 1461. La vila, per mitjà del seu procurador, Bartomeu Moles, a 5 de juny del mateix any, acut a la Generalitat, fent veure que eren justes unes infraccions que s'havien fet a les Constitucions de Catalunya, quedant burlada l'actuació del de Montblanc. (1)

En 1462, la reina Joana Enríquez i l'arquebisbe de Tarragona declaren la guerra a Catalunya, i ben prompte és invadida per la soldadesca, que no cometé sinó estralls, de tal manera que l'abat de Poblet, Miquel Delgado, hagué de queixar-se fortament de la gran desmoralització que sembraven per la Conca de Barbarà. Sarreal es declarà en contra de Joan II.

La Universitat de la vila, durant el juliol d'aquest any, es dirigia a la Generalitat de Catalunya en demanda de socors, principalment de soldats per a defensar-se, a la qual contestava la Generalitat amb aquests termes:

«Als molt honorables senyors los jurats e prohomens de la vila de Careyal. Molt honorables senyors. Vostra letra havem rebuda per la qual restam avisats de las corregudas que los enemics fan en aqueixes parts, demanant consell e ajuda. De continent nosaltres vista la bona voluntat e intencio vostra havem provehit que lo honorable Mn. Jaume Fivaller parteix lo dia present per anar a Santa Coloma, e apres aquí amb el nombre de gent per socorrer vos e encara de metre capita e dar tot bon ordre en la custodia vostra e de aqueixa vila. Vosaltres siau sforçats e animosos com virtuosament haveu acostumat, car fem vos

(1) Arxiu de la Guàrdia dels Prats. Pergamí de les cobertes del Notulari de 1479-1481.

certs no passaran molts dias sentireu tals coses de que seran ben alegres, e nostras gents poran campejar mes que han fins aci segons vos dira mes amplament lo dit mossen Fivaller al qual donareu fe e creença. E sia Jhesus amb tots. Dada en Barchinona a VIII de agost del any MilCCCCLXII. Manuel de Monstuar dega de Lleyda.—Los deputats del General e Concell llur representants lo Principat de Catalunya a vostre honor aparellats» (1).

Mn. Fivaller arribà a Sarreal amb la gent precisa per la defensa, però no essent necessària de sobte, retornà a Santa Coloma, on era suplicada la seva presència. Montblanc i Poblet havien ja estat reforçats el dia I de juliol.

Batallaven al costat de Joan II, l'arquebisbe de Tarragona, Pere d'Urrea; el comte de Prades, Joan Ramon Folc, amb el seu germanastre, *el Bord de Cardona*; Ramon Berenguer de Llorac, senyor de Saumella, i altres. Catalunya era defensada en aquestes contrades per Mn. Fivaller; per Huc de Passanant; per Mn. Joan Vilafranca i pel monestir de Poblet.

El rei havia iniciat una marxa guerrera a primers de juliol a través de la Segarra, Conca de Barbarà i Camp de Tarragona, ço que féu aixecar aquestes comarques, com un sol home, en contra de la seva causa.

Mentres se les havia per Tàrrrega i Cervera, la Generalitat es dirigia novament a la Universitat de Sarreal amb aquesta carta:

«Als honorables senyors los jurats de la vila de Ça-real Honorables senyers: volents degudament e oportunament sia proveit a la custodia de las vilas castells e locs del Principat qui han disposició de tenirse contra los enemichs lo quals de present aquell damnifican e guerregen, e informats aqueixa vila de Çareyal se pot be tenir si competent nombre de gent hi haura. Per ço ab tenor de la present

(1) Documents inèdits de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, T. 22, pàg, 405.

volem dehim eus manam que de las rendas drets e emoluments que aqueixa universitat e singular de aquella feu e prestan cascun any a qualsevulla senyors e personas e ancara de las substancias de la dita universitat e singulars de aquella compartintho degudament segons mes e menys doldegen per dos mesos aquell nombre de gent afeada et disposta que a vosaltres sera vist necessaria pera custodia de la dita vila. Pus empero no sian habitants de aquella. Entretant empero siau vigils e attents en la custodia de la dita vila e hajau lo sforç e virtut en defensio e ofensio dels enemics que loablement haveu acostumat. E sia Jhesus amb tots. Dada en Barchinona a XXIII dagost de MCCCCLXII. Pela Generalitat, Manuel, dega de Lleyda» (1).

On clarament apareix que la vila quedà lliure de pagar tributs, amb tal que mantingués els soldats que se li donaven per a la seva defensa.

Corrent el setembre, el Bord de Cardona començava ja a fer estragos per la Conca. Poblet es veié fortament atacat. Forés quedà completament incendiat, i Montblanc i Sarreal, tement la pedregada que s'acosta, es posen a la defensa, però la valentia d'uns quants homes esclarissà un xic el carregat ambient. Era un dissabte, 28 de setembre, en què 45 dels de Poblet, seguits d'alguns traginers, marxaren a atacar la vila de Prades. El Bord de Cardona els hi barrà el pas. Però fou tan acertada llur punteria que amb un tret maten el cavall del de Cardona, i amb un altre deixen el Bord tan mal ferit, que no hagué altre remei que retirar-se. Aquesta proesa envalentonà tota la Conca, de tal manera que si en els pobles hi havia algú que sentís afecte al rei, fou perseguit per ordre de la Generalitat, la qual, en fetxa del 13 d'octubre de 1463, escrivia a Sarreal amb aquest tenor: (1)

«Molt honorables senyers Jurats de Çairreal: Vostra letra

(1) Documents Inèdits de l'Arxiu de la Corona d'Aragó. T. 23, pàg. 67.

de dos del corrent mes havem rebuda per la qual e per la creença exposada per Arnau Valls restam avisats de les congoxes que los enemics os han donat e de la ferma perseverança e virtuosa intencio que haveu en defensio de la patria. Siau sforçats e virtuosos com sempre haveu estat..... som contents e ens plau e pregam que prengau e o prendre fassau aquells bens e rendas dels enemics del Principat qui son en aqueixa vila e son terme,..... e a vostra voluntat ho convertiau en passadores, ballestas de passa e altrás municions per fortificar la vila..... Data en Barchinona a XIII de octubre de any MCCCCLXIII. Los deputats de lo General».

La comarca restà un xic pacificada, però al començar l'any 1464 novament la desgràcia planà damunt els nostres pobles. Joan II tornava de Navarra a Catalunya per a dirigir personalment la guerra, acampant per la Conca de Barbarà durant el mes de juliol. A primers d'agost es deixava caure damunt de Barbarà, mentres el seu partidari, Pere d'Urrea, amb un altre cos d'exèrcit es dirigí a Sarreal, el qual, sense escoltar capitulacions ni atendre el reduït nombre de soldats que defensaven la vila, hi posà foc per tots quatre costats, i les muralles, i les cases, i l'església, i tots quants rastres hi haguessin de construcció, quedaren fets una muntanya de runes, amb les consegüents misèries, marfugues i estralls.

Sarreal suportà aqueixa desfeta amb valentia, i allunyats els enemics, començà de peu, altra vegada, l'edificació de la seva vila, per a que la ira dels contraris de Catalunya pogués expansionar-se amb l'incendi i saqueig de la població, en la revolta separatista del segle XVII.

(1) Doc. Inèdit. T. 24, pàg. 159.

SARREAL EN LA GUERRA DELS SEGADORS

Passat el segle XVI, que fou de relativa pacificació, i ensem, el primer terç del següent, ens trobem en una altra època afrosa, de turbulències i revoltes: la de la guerra dels Segadors.

Després del cèlebre *Corpus de Sang*, 1640, i de l'assassinat del comte de Santa Coloma, virrei de Catalunya, va tenir un ràpid abandament la guerra amb Castella. En motiu de la guerra amb França, el país català es veié, contra tots els seus privilegis, vexat, perseguit i desmoralitzat per la soldadesca castellana, que preparant-se per a passar el Pirineu, el seu exercici militar era el robo, la destrucció, l'assassinat i la violació de les donzelles. Catalunya respongué amb valentia a l'acceptació de guerra, mentres Castella preparava ja un gran exèrcit que fou comandat pel marquès de Vèlez. El Principat, en 20 de febrer de 1641, es posà sota el tutelatge del rei de França, qui, a 1 d'abril, envià a Mr. La Motte com a governador general.

Els pobles de la Conca adés foren defensors de França, adés del de Castella. Sarreal es posà al costat del baró de Rocafort, qui, amb un exèrcit integrat per molts sarraïlencs, acudí a la defensa de Cambrils, a últims de l'any 1640, que era assetjada per Vèlez, però foren derrotats, i

alguns, juntament amb el baró de Rocafort, penjats a les muralles d'aquella població. (1)

El dies dolents per la Conca foren els dels anys 1647 i 1648, en què fou registrada tota de cap a peus i quedaren fets cendres la major part dels seus arxius, i alguns llogarrets restaren deshabitats. Sarreal fou destruït i incendiat el 17 de novembre de 1647, així mateix Rocafort de Queralt i Forés. El dia 6 de gener de 1648 flamejaven Pontils, Vallsespina i Saumella. I el dia 27 de setembre de 1649, es rendia Montblanc al general Garay, qui hi entrava amb un exèrcit de 7000 homes i 300 cavalls.

Dos anys més tard, 1651, la major part de la Conca amb el Priorat, a la veu l'abat de Poblet, Rafael Llovera, s'aixecà a favor de Castella, però la guerra ja anava a l'ocàs. Mentres per la Conca es notaven ja els estralls de la revolta amb mortíferes malalties, com a Barbarà que gairebé restà tot despoblat, la Diputació general del Principat, que es trobava a Manresa, reconeixia per rei a Felip IV, setembre de 1652.

Malgrat les escomeses de l'enemic, la vila es redreçà novament. Les muralles foren reconstruïdes, com també s'arranjaren els danys que sofriren l'església parroquial i alguns casals. *El carrer de Sant Joan* fou el que s'aguantà més fort. Els estralls no pogueren res en contra dels fonaments de les cases *Generès, Palau, Sanahuja, Nen*. També s'aguantaren les cases *Vallet, Grau, Talavera, Anguera* i d'altres, que posteriorment han estat restaurades i arreglades, majorment després de la primera revolta carlista.

(1) Manuel de Melo. «Guerra de Catalunya». Libr. IV.

SARREAL, SENYORIU DEL MARQUES DE LA MORTARA (1)

L'Exm. Sr. D. Francesc Orozco de Rivera, marquès d'Olias y Mortara, duc de Ciutat Reial, comte de Serses, Tribiana, Armayona i Vidriana, Gran d'Espanya de primera classe, Coronel dels Reials Exèrcits, Capità de les Reials Guàrdies de Infanteria Espanyola, fou un dels privats del rei Felip IV, el qual es distingí a la guerra en contra de Catalunya, actuant principalment a la part més occidental del Principat, en companyia del marquès de Vélez. El rei, reconeguda la seva fidelitat incondicional a la Corona, l'omplènà de títols, honors i privilegis, entre

(1) Don Francesc Orozco de Rivera, marquès d'Olias i Mortara, era fill de Roderic d'Orozco i de Victòria Porcia, dama d'honor de la reina Margarida, italiana. Felip III el distingí amb el títol de Marquès de Mortara, ciutat del Milanes (tàlia). Fou alguns anys Governador de la poderosa fortalesa d'Alexandria de Pulla. En 1637 vingué a Espanya per a comandar el Regiment del Comte-Duc, i, havent passat a França quedà greument ferit en el setge de Lecaute. Començada la revolta separatista, després de batallar a Salces, i gairebé fet presoner a Colliure, d'on pogué fer-se escàpol mig despulat, entra a Espanya per Guipúscoa, i dirigint-se a Catalunya desfà l'exèrcit del general francès La Motte entre Fraga i Lleida, després de fer-li deixar 2500 morts i 600 presoners. Posa setge a Miravet, a Tortosa, i acampa finalment davant de Barcelona amb 11,000 homes, a la qual rendeix amb una fam i setge de quinze mesos. En premi el rei, l'honorà amb el títol de Marquès d'Olias, (8 octubre de 1652). Després d'ésser Virrei de Catalunya, fou nomenat Governador dels Països Baixos, retornant al Principat per derrotar novament el francès a la ribera del Ter i a Camprodon (1658). Nomenat Governador de Milà, morí allí el 26 de desembre de (1658). La seva muller, Isabel Manrique de Lara, quedà a Madrid com a dama de Maria Lluïsa d'Orleans, esposa de Carles II, fins a la mort, que fou en 1682.

els quals hi figura el senyoriu sobre les viles de *Sarreal* i *Cabra* amb llurs termes, i el de les *Quadres de Conill*, del *Prat*, i el territori de *Vallcervera*, amb sos vassalls, terres, jurisdicció civil i criminal, mixt imperi, annexes i connexes.

Aquesta concessió fou otorgada als 20 dies de desembre de l'any 1653, tot just fou mig acabada la *revolta dels Segadors*, però no entrà en possessió dels referits senyorius fins l'any 1656.

Com que a la vila, malgrat el passar d'un amo a un altre, solament li importava el viure segons la pauta dels seus privilegis, que foren íntegrament reconeguts pel marquès de la *Mortara*, en aquesta nova mutació de senyoriu no experimentà ni pena ni glòria. Hi guanyà en una casa, que fou la *casa del Senyor*, conservada fins fa poc temps a l'extrem nord del carrer del *Roser*, l'actual casa del veí *Isidre Tarragó*, on morava el lloc-tinent del marquès, l'encarregat de la inspecció senyorial i de la recaptació de tots els drets dominicals.

El primogènit del marquès, *Joan d'Orozco*, el 18 de desembre de l'any 1698, en document apel·lat *carta de gràcia*, autoritzat a Madrid pel Dr. *Antoni Domingo i Garrido*, la vengué al noble *Cristòfor de Potau*, el qual en prenia possessió el dia 27 de gener de 1699. I d'ençà d'aquella fetxa fins l'any 1772, la vila de *Sarreal* va estar vinculada amb la noble casa de *Potau*. (1)

(1) La família *Potau* és originària de la vila i ensems una de les més antigues de quantes han fet vida en aquest lloc. Una branca s'establí a Tarragona, on es guanyà un predicament bastant remarcable, figurant algunes voltes el nom *Potau* a les llistes dels diputats de Catalunya. En temps de *Felip IV*, es compenetrà perfectament de la causa i interessos reials, i el sobirà els distingí, 23 d'octubre de 1642, i en la persona de *Josep Potau*, amb el títol de noble militar

El dia 26 de juny de 1766, comprà la vila el noble Pau de Potau i de Dalmases, comte de Vallcabra (2); però un successor del primer Mortara, Joaquim Osorio i Orozco, marquès de Mortara, començà un pledejament per a la recuperació de Sarreal, que quedà fallat a favor seu en 1772, després de senyalar-se una indemnització a Pau de Potau, pels drets que hi tingués adquirits, consistent en una quantitat de 7120 lliures barceloneses.

La vila, doncs, fou novament recuperada pel marquès de Mortara, el dia 9 de juny de l'any 1772, qui la posseï fins l'any 1800, en què morí sense deixar successió.

L'escriptura notarial del retorn de la vila a la jurisdicció del de Mortara fou autoritzada pel notari de Sarreal, Bernat Generès i Mateu, en la qual exerciren de testimonis el Dr. Agustí Puig d'Amigó, advocat, i D. Joan Clorza de Aiziclorta, oficial de l'Exèrcit. Per la relació del document,

i assessor de la Batllia General de Catalunya. El dia 7 d'abril de 1655, el mateix rei concedí a Antoni Potau, capità de l'exèrcit, el noble privilegi de l'ús del cíngol militar per a ell i tots els seus successors. (Arx. de la Cor. d'Aragó. «Privilegis concedits pel rei Felip IV». Tom. 72, pág. 63).

Un dels fills de Cristòfor de Potau, apel·lat també Cristòfor, professà dret civil i polític a la Universitat de Barcelona, excel·lint com a gran jurisconsult durant tota la meitat del segle XVIII. Llàstima que en volguer ésser sempre ben vist de Madrid, no sempre es portà com calia en les qüestions jurídiques de Catalunya, arribant fins i tot a blasmar el nostre dret! Entre altres, ens deixà escrita una obra magna que té per títol: «Articuli Juris in duas distributi partes, in quibus forenses qüestiones de restitutione in integrum, nullitatibus, exceptione rei judicatae adversus regias sententias in judicatum transactas», obra que fou estampada en 1759.

(2) El títol de comte de Vallcabra, vinculat a la família de Potau, fou creat pel rei Felip V, en 1703. Posteriorment, la pubilla dels Vallcabra contragué matrimoni amb l'hereu de la casa de Callmany. D'ençà de l'any 1886, el senyor de Vallcabra i Callmany és el noble Ignaci de Sabater i Gaitau d'Ayala. El comte de Vallcabra era propietari de la major part del territori que hi ha a la banda oriental del terme. Les seves aimes, consistents en una cabra, encara poden contemplar-se al llindar de la porta principal del «Maset», propietat així apel·lada, que hom troba a l'esquerra de la carretera de Montbrió de la Marca, esgrafada en 1767.

que inserim com a Apèndix d'aquest treball, sabem que era Alcalde de la vila Francesc Moles; que Damià Mateu, Rafel Grau, Anton Bonet, Pere Ferrer i Josep Oller, eren Regidors; Pau Serra i Bernat Padreny, Diputats de la vila i Francesc Capdevila i Pere Marti, Dr. en medicina, Síndics.

El procurador del marquès, D. Francesc Oliva, requeri, en nom del seu senyor, a la Universitat, l'entrega de la població. Els prohoms de la vila donaren la resposta: que sempre que fossin respectades les seves llibertats, no hi tenien cap inconvenient.

Heu's aquí les condicions que es senyalaren:

1.^a Deu guardar-se el privilegi concedit pels reis d'Aragó consistent: en què mai la vila de Sarreal fóra separada del domini Reial, i que si pertanyia a altra jurisdicció, que fos amb conveni de la Corona; 2.^a Volem que es reconegui el privilegi que tenim de governar-nos amb un Batlle i Regidors, i administrar-nos justícia com feiem abans, per mig d'un Sots-Veguer, fins al Decret de Nova Planta; 3.^a Que es torni a l'Ajuntament el dret d'imposició sobre les fires, mercats, riqueses, i demés; 4.^a Que les autoritats de la vila havien de donar la llegítima possessió; i 5.^a Que no podia retenir-se a la presó per més de dos dies a cap fill de Sarreal, quan són presos per delictes de minsa importància, segons privilegi reial concedit en 1363.

Aquestes patriòtiques condicions imposades per la Universitat de la vila, foren contestades per Don Francesc Oliva d'una manera satisfactòria, prometent que seran respectats tots els furs i privilegis que de temps immemorial són concedits a la vila.

Amb la garantia d'aquesta resposta, les autoritats feren entrega de la vila. I congregats el batlle, regidors, diputats,

síndic, procurador, i una gran multitud de veïns al Portal del Pedrenyà, procediren a la llegítima entrega de les claus. Allí, el més antic dels regidors, Agustí Borràs, en nom de les autoritats, jurant lleialtat i homenatge conforme als Usatges de Barcelona i Constitucions de Catalunya, lliurà les claus. Acceptades que foren aquestes pel procurador, Borràs l'agafà per la mà dreta i tots dos entraren a la vila per l'esmentat Portal, i llavors Agustí Borràs sortí altra vegada al carrer, quedant solament D. Francesc Oliva.

El procurador en senyal de possessió obrí i tancà les portes del Portal. Després amb tot l'acompanyament sortí a fora a prendre possessió del terme.

Entrats altra vegada, feren via cap a la Plaça Major, on hi havia aparellada una cadira de cuiro. Sentat en ella, es tragué i posà uns guants, en senyal de jurisdicció civil, i aixecant una espasa, com senyor en *lo criminal*, donà tres crits de ¡Visca el Marquès de la Mortara! que foren contestats unànimement per tot el veïnat. Seguidament nomenà Batlle a Francesc Moles, qui, en senyal de les rendes, censals, delmes i altres drets que percibien les autoritats de la vila, lliurà al procurador llegums de tota mena: blat, ordi, segol, i fins diners i vi. El procurador en senyal de possessió ho escampà tot per terra.

Després s'ensenyorí de les presons, i assentat a la cadira de cuiro rebé de les autoritats jurament de fidelitat, i manà que el pregoner anunciés a tothom els títols nobiliaris del Marquès, ordenant pregonar també ço que segueix:

«I.^{er} Que cap persona s'atreveixi a jurar i blasfemar del Santíssim nom de Jesucrist, y de sa Santíssima Mare ni daltres sants ni santes del Paradís baix la pena de *deu sous* per cada vegada.»

«2.^{on} Que cap persona gosi ni presumeixi portar per la present vila de Sarreal garrots, bastons, ni ganivets amb punta, amb mala intenció, ni es maltractin els uns amb els altres, sota la pena de *cinquanta sous*.»

«3.^{er} Y finalment, que donguin auxili a la veu de justícia segons estan obligats baix la pena de *cinquanta sous*.»

Terminades aquestes cerimònies, es dirigiren tots a l'església parroquial, i genollant-se davant l'altar major, el Procurador va estendre les mans sobre el Missal tot dient:

«Yo Francesc Oliva, veí de Barcelona, en nom i com a procurador del Marquès de Mortara, senyor de Sarreal, i dels seus termes juro..... a Déu, als quatre Evangelistes..... de observar..... tots els privilegis, prorrogatives, llibertats, immunitats, indemnitzacions, costums, usos i consuetuts..... otorgats a Sarreal.»

Com ja havem notat, aquesta segona jurisdicció dels Mortara a Sarreal fou curta, puix que a 16 d'octubre de 1800, moria el Marquès sense fills. Llavors la possessió de la vila fou objecte d'un sorollós plet, que finí en 1828, any en què Sarreal s'adjudicà al comte de la Figueira, de Portugal.

EL PLET DE L'ANY 1800

El dia 16 d'octubre de l'any 1800, passava a millor vida l'Exm. Sr. D. Benet de Palermo Osorio i Orozco, marquès de Mortara i Senyor de la vila de Sarreal; i moria en la circumstància de no deixar hereus directes dels títols i drets jurisdiccionals.

Assabentada la vila del traspàs del seu senyor procedí a la celebració d'unes solemníssimes exèquies, com mai s'haguessin presenciat a la població.

Encara de cos present, el nom de Sarreal ja es revoltava per més d'una imaginació, on s'estaven covant una sèrie de combinacions per a la possessió de la senyorial jurisdicció.

Al mateix any, sis foren els pretendents que pledejaren per a l'obtenció de la vila, creient-se cadascun d'ells amb drets ben definits per a prosseguir el pledejament: el marquès de Cerralbo, el comte d'Alcúdia, el comte de Castrillo i Orgaz, el de Cerbellón, el duc de Montellana i el comte de Figueira, portuguès, el qual demanava els drets de la seva esposa, D.^a Maria Amàlia Machado. El plet dura 28 anys, al terme dels quals, vistes i ponderades les raons i drets que assistien als pretendents, es fallà sentència, en 27 de juny de 1828, a favor del comte de la Figueira, com a consort de Maria Amàlia Machado, qui de fet ja la posseïa

des de l'any 1805, el qual es presentava amb més probabilitats per a heredar els drets del marquès de Mortara.

Mentres el pledejament, el país hagué de sostenir els estralls de la invasió francesa, que bastant molestà la contrada amb incursions soldadesques i amb pagament de tributs, a més de les moltes altres misèries que ocasionen les revoltes. Gràcies als Sometents de la Conca, ens veiérem lliures de més grossos estralls, encara que no poguérem impedir que els francesos saquegessin Passanant i pengessin alguns dels seus habitants a les muralles de Montblanc, 27 agost de 1812. Després de la victòria del Bruc, que guanyaren els sometents, i que apaciguà un xic els ànims nacionals, les lluites constitucionalistes, seguides d'una sèrie de pronunciaments, prengueren forta embranzida, i a Sarreal, com a Barbarà, Vimbodí i altres llocs de la Conca, hi feren entrada les idees lliberals, que nutrides per les revoltes nacionals han arribat fins a nosaltres.

En el mateix any de 1828, el comte de Figueira, per mitjà del seu procurador, Josep Maria Vargas, es possessionà, legítimament, previs tots els requisits que li foren exigits, de la jurisdiccional senyoria de Sarreal, i com a senyor fou tingut i homenatjat, fins que esclatà la *guerra dels set anys*, en 1833.

El fall literal del pledejament fou el següent:

«Don Valentin de Pinilla. Esno. de Camara del Rey Ntro. Sr. más antiguo y del Gobierno del Consejo.

«Certifico: que en el Consejo y por la Escribania de mi cargo se han seguido autos que tuvieron principio en 14 de Noviembre de 1800 entre el señor Dn. Fernando VII Rey de España por otro de su Real Familia, el marqués de Cerralbo, conde de la Alcuia, el de Castrillo y Orgaz, el de Cerbellón, el duque de Montellana, el conde de la Figueira como marido de Dña. M.^a Amalia Machado, vecino de la Corte de Lisboa, y otros Srs. la Tenuta po-

sesión del Mayorazgo fundado por Dn. Francisco de Orozco y Rivero, en 14 de Enero de 1676 a que se halla unida la grandeza de primera clase con los títulos de Mortara Olias y de Zarreal y varios pueblos, juros y bienes, vacante por muerte sin sucesión de Dn. Benito de Palermo Orozco, Marqués que fué de Mortara, su último poseedor, verificada en 16 de Octubre de 1800. Formado por las partes el correspondiente artículo de administración y sustanciado este, vistos los autos por el Consejo, se sirvió mandar en 23 de Marzo de 1801, sequestrar los frutos y rendas del referido Mayorazgo, en la persona que nombrase el Sr. Gobernador, bajo la fianza correspondiente que lo fué Dn. Francisco Lopez Luperquer, Fiscal de la Sala de Alcaldes de la Real Casa y Corte, recibió el pleito a prueba por el termino ordinario de los 80 días de la Ley, no habiéndose hecho otra que el Cortejo de algunos documentos presentados por el conde de Cervellon y otros.

Hecha publicación de probanzas, alegaron de bien probados los interesados que hasta entonces se habian mostrado parte y habiendo verificado posteriormente otras y teniendoselas por tal, visto dicho pleito por el Consejo, proveyó auto en 30 de Septiembre de 1805, concediendo a las partes licencia para escribir en otro con arreglo al auto acordado que no pudo tener efecto por los notorios sucesos de la invasión de los franceses, en cuya época estuvo paralizado su curso, como igualmente en tiempo del abolido Gobierno Constitucional.

Ultimamente visto nuevamente el Pleito por el Consejo, con presencia de lo alegado y documentos presentados por los interesados que se mostraron parte posteriormente en dichos autos, entre ellos el conde de la Figueira en representación de su mujer Dña. Maria Amalia Machado, dió y pronunció en 23 del corriente mes de Junio la Sentencia cuyo tenor y el de su publicación es el siguiente: En el pleito que es entre partes, a saber, el Sr. Dn. Fernando VII Rey de España, por Dro. de su Real Familia; Dn. Fernando de Aguilera y Contreras, marqués de Gerralbo y conde de la Alcudia; Dn. Joaquin Bou Crespi de Valldaura, conde de Castrillo y Orgaz; Dn. José López Orozco, vecino del Real Sitio de San Ildefonso; Dn. Filiberto Mahy, duque de Montellano como marido de doña Maria Vicenta de Solés duquesa del Arco; Dn. Felipe Osorio de la Cueva, conde de Cervellón; Dn. Juan de la Cruz Bayelo y Marañon, conde de las Cabezuelas, vecino

del Campo de Criptana y Dn. José Castelló y Branco, conde de la Figueira como marido de Dña. Amalia Machado, vecino de la corte de Lisboa: el Sr. Fiscal en nombre de S. M. y por los demás respectivos procuradores: sobre la Tenuta y posesión del Mayorazgo, fundado por Dn. Francisco Orozco y Rivero, por escritura otorgada en 14 de Enero de 1676, ante Dn. Andrés de Catalñazor, Escribano de esta Corte, á que se hallaba unida la Grandeza de primera clase con los títulos de Marqués de Mortara, Olias y Zarreal y varios pueblos juro y bienes, vacante por muerte sin sucesión de Dn. Benito Palermo Osorio y Orozco, marqués que fué de Mortara, su último poseedor, ocurrida en 16 de Octubre de 1800.

Vistos: Fallamos que el remedio de las Leyes del Foro partidas y sus declaratorias intentando por el expresado Dn. José Castelló Branco, conde de la Figueira: como marido de Dña. María Amalia Machado, hubo y ha lugar al referido Mayorazgo con todos sus unidos y agregados y en cualquiera modo incorporados; y en su consecuencia *Declaramos* habérsele transferido la posesión civil y natural de él por la muerte sin sucesión del expresado Dn. Benito de Palermo y Osorio y Orozco y *Mandamos* se le dé la real y actual de todos sus bienes y efectos con todos los frutos y rentas que hubiesen producido desde la muerte de su último poseedor. Y en cuanto a la propiedad lo remitimos a la Real Audiencia o Chancillería que corresponda, donde las partes sigan su justicia como les convenga.

Y por esta nuestra sentencia definitiva lo *pronunciamos y mandamos y firmamos* =D. José M.^a Puig=D. Miguel Alfonso Villagomez=D. Francisco Xavier Adell=D. José Cabanilles=D. Miguel Ortal y Villela=D. Luis de León=D. Dionisio Catalan=D. Rafael Paz y Fuentes=D. José Ignacio de Llorens. Dada y pronunciada fué la sentencia antecedente de los Srs. del Consejo de S. M. que en ella firmaron en 27 de Junio de 1828 la cual se publicó en el mismo día entre una y dos de la tarde en una de las antecelas de la Posada del Sr. Decano del dicho Supremo Tribunal, hallándose presente Dn. José M.^a Puig, como Magistrado más antiguo de los que la dieron y firmaron El Licenciado Dn. Manuel Romero Jaque como relato de él y del Pleito de que dimana dicha Sentencia, y otras varias personas de que certifico. Yo Dn. Valentín de Pinilla, Escribano de la Cámara del Rey Ntro. Sr. de los que residen

en dicho Consejo y de Gobierno de él.—D. Valentín Pinilla.

Y para que conste, en cumplimiento de lo mandado por dicho Supremo Tribunal en el decreto que queda inserto, doy la presente Certificación en Madrid a 30 de Junio de 1828.—D. Valentín Pinilla».

LES GUERRES CARLISTES DEL SEGLE PASSAT

Les guerres carlistes planaren formidablement damunt de Sarreal, com damunt dels altres pobles de la contrada, on els realistes adés, i adés els carlistes hi entraven i en sortien amb greu perjudici per les poblacions. La primera guerra, dita també *dels set anys*, esclatà a la Conca d'una manera desaforada, on hi havia disposades en ordre de batalla una munió de companyies, sota el comandament de Manuel Ibàñez, *el Llarc de Copons*, de Mora i de Gri-set, guerrillers valerosos que sembraren arreu la por i el respecte.

Montblanc, com a vila cap de la contrada, comptà per a la seva defensa amb el primer batalló lleuger de Valls, que s'instituïa al començar l'any 1834, compost d'unes 1000 places, el qual, en petites fraccions, era enviat pels pobles comarcals. El dia 26 de maig de 1835 hagué de sostenir lluita amb *el Llarc de Copons*, qui de nit entrava a la vila amb 300 homes, escampant la mort i la confusió, però perdent el Sisquet de l'Espluga i el Baliu de Montblanc.

El dia 1 de juliol del mateix any *el Llarc* trucava a les portes de Poblet, dia en què el sarrealenc i lliberal, Manuel

Mateu (1), monjo d'aquell monestir, considerant-se quefe dels monjos lliberals, s'enfilà al cimbori de l'església per rebutjar l'empenta del carlí, quina acció posà a Poblet en un compromís (2).

Sarreal, encara que comptava amb un contingent bastant crescut de gent armada a favor de la causa carlina, la majoria de la vila era de sentiment lliberal, del qual s'havia inficionat ja anys abans amb motiu de les revoltes constitucionals. El seu grandiós bosc fou el niu, com si diguéssim, d'on sortia, sense que ningú se'n donés compte, una quadrilla de miquelets per a cridar la contribució, o una partida de carlins per a cridar a pagar. El Griseta des que havia estat foragitat sobtadament de Cabra, segons diu la veu popular:

«El Griseta, el Mora i el Llarç de Copons
Van sortir de Cabra sense pantalons.»

es veu que elegí, per a guardar-se un quant temps, el bosc

(1) Manuel Mateu i Padreny (a) *el frare de l'Arnet*, nasqué a Sarreal en 1809. Sense que sentís ni un bri de vocac. o religiosa, seguint la conuetud de les famílies acomodades, fou portat a Poblet com a novici, i després professà com a monjo. Malgrat ésser de família tradicionalment íntegra i pietosa, professà les idees lliberals i subversives. Ja des de jovenet no parava d'armar cridòria pels claustrats del monestir, on es veien els religiosos dividits en dos bàndols. A l'arribar a les portes de Poblet, Manuel Ibáñez (a) *el Llarç de Copons*, amb set cents homes, els frares lliberals es veieren la tormenta al damunt, els quals arreplegant tots els utensilis de defensa que pogueren trobar, esca.aren el cimbori de l'església per a fer-s'hi forts, amb el consegüent esclai de la Comunitat. El capítol d'aquest bàndol revolucionari fou Manuel Mateu. Aquest acte fou perdonat a aquests monjos, però *els carlins* en paga exigiren una grossa quantitat. El monestir, però, estava escurat, fou precis contentar-se amb una vintena d'unces.

No és cert com es diu per la vila que Manuel Mateu obrís les portes de Poblet per a marxar els monjos. Tots marxaren alhora el dia 25 de juliol de 1835, al declarar-se dissolta la Comunitat.

Manuel Mateu tornà a casa seva. El dia 15 d'agost d'aquell any ingressà, amb la credencial d'alfères, als cossos francs de Reus. Obtinguà dispensa de Roma contragué matrimoni amb Francesca Compte. Habitant a Sarreal fou sempre conegut pel *frare de l'Arnet*. Havent confessat i combregat traspassà el dia 5 de desembre de 1881. L'essent demà fou soterrat a Rocafort de Queralt. Tenia 72 anys.

(2) «El monestir de Poblet». Tomàs Capdevila, Prve.

de la vila, d'on sortia de tant en tant per a portar a cap alguna proesa.

La vila comptava per a la defensa amb una quarantena de soldats que hi tenien el seu destí, però quan la tempesta carlista amenaçava, es fonien tots un per un. S'esqueia el dia 4 de febrer de l'any 1836 en què una vinticinquena de dits soldats practicaven exercicis militars en el lloc per tothom conegut el *Portell d'en Xamora*, i sense que sospitessin en una invasió carlina, els hi caigué com una bomba, i al migdia tots eren ja difunts. El gros de l'exèrcit que restava a Montblanc féu via cap a Sarreal, i després de recollir els cadàvers, que encara no s'havien tocat del lloc, se les hagueren amb l'alcalde de la vila, que ho era llavors Jaume Teixidó, conegut pel *Jaume de Cal Nen*, i després de sotmetre'l a mil tortures i de passejar-lo d'una manera vil per la població com a traïdor a l'exèrcit, fou conduït a les *Eres* (marxant de la vila cap a Ollers o Montblanc) i, sense tenir en compte la seva edat i prestigi, caigué afusellat, després de donar un crit de ¡Visca la vila de Sarreal!

Creiem que Jaume Teixidó pot lleialment anomenar-se el *Màrtir de Sarreal*. Com a tribut tenim a bé, un centenar d'anys després, fer-li pública la seva partida de defunció:

«Dia quatre de Febrer del any mil vuit cents trenta y sis: En esta parroquia de la Vila de Sarreal, Arquebisbat de Tarragona, morí afusellat despues de haber rebut lo Sant Sagrament de Penitencia Jaume Teixidó, de edat sexanta tres anys. Marit de Catarina Pedreny... no feu testament. Y lo mateix dia fou son cadaver sepultat en lo cementiri comu, assistint la Rt. Comunitat=Bonaventura Ayxalá. Rtor.»

Perpetrat aquest acte vil, la soldadesca procedí al saqueig de la vila, i després a l'incendi, que començant al *Portal de Tàrrega* es propagà gairebé per tota la població.

I els maltractes conferits a Sarreal duraren dies, de tal manera que des d'aquesta fetxa fins l'any 1841, els veïns anaren emigrant després de mil vexacions, arribant a quedar gairebé deserta.

El perjudici ocasionat a la vila durant el temps de 1836 a 1838 fou incalculable. De les 455 cases que llavors comptava, ni una sola en restà sencera. El dany conferit a la propietat immoble s'elevà fins a 5.003.325 rs.; la pecuària sofrí per 372.030 rs.; la possessió movable fou perjudicada en 6.124.412 rs.; la pèrdua en diner 21.330 rs. Total de pèrdua: 11.521.097 rs (1).

Al venir la calma, 1842, Sarreal tornà a aixecar-se. Les famílies que havien abandonat la casa llur retornaren totes, i agafant una per una aquelles pedres tantes voltes remenades, amb amor i amb constància referen de nou les seves llars, i, àdhuc vestits de dol, les endolciren amb la joia de la tradició i de la corrandà.

La segona revolta carlista, 1872 a 1876, poca cosa fou per Sarreal. Descomptats tres o quatre sustos que passaren uns quants particulars, els quals la major part dels dies no pogueren dormir a casa seva, i si habitaven a la població havien de vigilar des del campanar, tot el demés no fou ni de pena ni de glòria. Els fets de la guerra són a l'abast de tothom, per ço que deixem de detallar-ne cap. Un nom solament, abans de cloure el present capítol cal inserir, el qual simbolitza tota l'efervescència política d'aquells dies: Joan Ricart, *el Ferrer de la Parra*.

(1) En un casal de la vila es conserva curosament detallada la pèrdua de cada casa, de tots els béns immobles, mobles, pecuaris i en diners, document que gentiment ha estat posat a les nostres mans, el qual reproduïm en l'Apèndix II.

ELS «JUEUS» DE SARREAL

El mestre de les lletres catalanes, el doctor Milà i Fontanals, admirador entusiasta de tota la grandesa pàtria i col·leccionista, ensems, del seu «Folk-lore», ens deixà apuntats els «apodos» de molts pobles de la contrada (1), que per l'interès que ofereixen creiem just reproduir-los íntegrament.

Diuen així:

«Mare de Déu del Tallat
Vos que'n sou aquí tan alta
En vista de tot l'Urgell
De la Conca i la Sagarra.
I la ciutat de Forés
Que's a dalt d'una muntanya.
A Sarreal són els jueus
Aquella gent tan malvada,
A Rocafort safraners
Porten les dents rovellades.
A Solivella les bruixes
D'on surten les pedragades.
A Blancafort els garruts
Porten la cama girada.
L'Espluga prop de Poblet
Allí on habiten els frares.
A La Guàrdia els bufons
Que sempre fan bufonades.

(1) «Romancero catalán». Barcelona, 1882.

A Montblanc són els sabuts
 Allí on es formen els actes.
 Vilavert n'és bona vila
 Sinó que hi ha caiguda l'arpa.
 La Riba prop de l'estret
 Allí on fan paper d'estraça.
 Picamoixons prop del riu
 Però més prop n'és la Plana.
 Alcover emplatejat.
 La Selva sobredaurada.
 L'Aleixar i Castellvell
 Terra de molta avellana.
 A Reus els cavallarets
 Porten perruca i espasa.
 A Tarragona les aigües
 D'on surten les llimonades».

En aquesta corranda popular que saltironant de poble en poble s'abaixa des de la punta del Tallat fins a Tarragona, que mulla els seus peus amb les aigües planes de la Mediterrània, no hi falta la dita de Sarreal, que dona el nom de *jueus* als seus habitants. «A Sarreal són jueus aquella gent tan malvada», «apodo» que d'ençà de la crema de l'església parroquial, 1801, quedà a la memòria del poble amb aquesta forma:

«A Sarreal són jueus
 tenen l'església cremada».

Que el nom de *jueus* donat als habitants de Sarreal és cosa arreu coneguda, no cal pas dubtar-ne. Aneu a l'Urgell, al Camp de Tarragona, a la Segarra, al Penedès, i anomeneu Sarreal, al moment us barren el pas dient: A Sarreal són jueus.

Per què aquest «apodo» ha estat aplicat amb tanta constància a la vila de Sarreal? Dilucidar aquesta qüestió

és un xic difícil, creiem, però, que existeix una explicació ben probable, deixant de banda totes les explicacions puerils que es donen, com la de la processó del Dijous Sant o del Sant Enterro, en la qual figuraven una sèrie d'individus representant el paper de jueus.

Els jueus, d'ençà del crim deicida que varen cometre, i de la destrucció del Temple de Jerusalem per l'emperador romà Titus, el punt bàsic de la nacionalitat llur, van errants per tot el món, amb l'orgull i l'avarícia al cor i l'estigma afros de la reprobació al front. Escampats per diferents nacions han estat sempre mirats amb recel pels cristians, contra els quals han tingut sempre persecució oberta, majorment en arribar tots els anys els dies de la Setmana Major. En les poblacions de certa importància tenien barri separat amb porta diferent, on tenien instal·lada la Sinagoga (temple). Barcelona i Tarragona i altres ciutats de la nostra terra sabem perfectament que comptaven amb la juevia llur, de les quals foren expulsats diferents vegades, majorment després de la pesta general de l'any 1348 que se'ls imputà haver-la portada d'Orient. La matança del Call de Barcelona fou formidable. Això donà ocasió a què fugint molts de les ciutats en les quals la vida llur no era prou segura, busquessin en les poblacions de menys importància la possessió d'un alberg on poder anar tirant, i efectuar, en quant fos possible, operacions mercantils. Molts dels establiments jueus en els nostres pobles no tenen altra explicació ni altre origen.

En quina fetxa vingueren a Sarreal no consta, però en el segle XIV és cert que els jueus tenien a Sarreal instal·lada llur Sinagoga, i que per les operacions canvistes

i enganyoses foren doblement mal mirats, fent-se ben corrent la dita: *curau dels jueus de Sarreal*.

En 1306 ens consta el fet d'una transacció en la qual intervé un jueu de Sarreal. En dita fetxa, l'Ordre de l'Hospital volgué posseir ben net el territori dels castells de Vallvert i Cogul, però el jueu de Sarreal, Adzay Perfeyt els ho impedia amb uns drets que hi tenia adquirits, i que el seu avi Salomó s'havia fet seus a canvi de 150 morabatins d'or que li adeutava Guillem d'Aguiló. El fet d'anotar a Salomó, avi d'Adzay, ens obliga a concluir que els jueus eren coneguts a Sarreal ja en el segle XIII.

Un altre jueu, Maimó Cap, renuncià en el mateix temps, una quantitat que li devia Grau Alemany, senyor que fou de Vallvert (1).

Corrent el temps, el nom *jueu* fou tan constant als habitants de Sarreal, que dir jueu i sarrealenc era una mateixa cosa. La realitat d'aquesta asserció és corroborada amb una llegenda ben popular que corre de boca en boca per la ciutat de Valls. Els vallencs, durant la segona meitat del segle XVIII, encarregaren al cèlebre imaginaire Bonifaç la factura d'un grup escultòric per a la processó del Divendres Sant, que fos una representació del pas de la flagel·lació de Crist. L'artista, amb tot i la seva gran inventiva, es veié apurat per plasmar els personatges, els quals es veu que els hi volia donar apariència de jueu, exceptuat Jesús. Sabent, però, que existien els jueus de Sarreal, un dia de mercat s'encaminà a aquesta vila, i, després de donar una ullada als diferents tipus que efectuaven transaccions comercials, parà esment en uns sarrealencs de figura es-

(1) J. Miret i Sans. «Les cases dels Templers i Hospitalers en Catalunya».

trambòtica que es dedicaven a la venda de carbó. Bonifàç trobà en ells el seu ideal perseguit. Sense que el carbó li fos necessari en féu una compra, ja que ço que li interessava era que aquells subjectes arribessin a casa seva. Descarregat el carbó a casa de Bonifàç, aquest, tot dient-los-hi que al moment els hi donaria l'import, s'esmunyi de sa presència i prenent els llapis i el paper, posat darrera la porta i mirant per una escletxa, anà dibuixant-los-hi les faccions estranyes que prenién llurs rostres a mesura que s'escorria el temps i creixia la impaciència per part d'aquella gent. Quan els tingué delineats al paper, obrí la porta, pagà als malhumorats, i santes pàsqües, posant-se de seguida de mans a la feina i executant un grup escultòric digne de lloança.

Per ço el misteri de la flagel·lació de Crist que es porta a la processó de Valls és conegut amb el nom de *els jueus de Sarreal*.

Les paraules *aquella gent tan malvada* que es llegeixen al vers que curiosament fou recollit per Milà i Fontanals, no anaven de fet contra els de Sarreal, sinó contra els jueus en general, quin nom evocava el record d'aquells antics jueus que rebutjant el Messies profetitzat el condemnaren a mort quan el seu adveniment fou una realitat.

Avui el nom de *jueus de Sarreal*, com gairebé tots els «apodos» populars, ha caigut a la completa desuetud.

L'HOSPITAL DELS POBRES

Sarreal ha estat en tot temps una vila empapada de caritat evangèlica, ço que palesà perfectament en la fundació i continuació d'una Casa-hospital, on, ultra els miseriosos de la població, eren acollits els transeünts que es trobaven a la vila mancats de salut i de recursos.

La fundació de l'Hospital, situat dintre la vila closa, al carrer d'aquest nom, casa núm. 5, que existeix avui encara, enc que reformada, no pot detalladament determinar-se, però la seva existència s'apuja almenys fins al segle XVI, segons es desprèn d'algunes escriptures de venda i d'últimes voluntats.

L'Hospital era administrat conjuntament per una comissió dels jurats de la vila i el Rector, els quals, com era de consuetud, nomenaven un procurador per a la bona marxa de la comptabilitat.

Amb les deixes particulars que rebia la casa, amb les captes que es verificaven per la població, amb la bacina que passava en totes les misses que es celebraven a Sant Joan, l'església de l'Hospital, i amb els censals que pagaven la major part dels propietaris que tenien terra a la partida de les «Estuvetes», podia donar-se un servei bastant acurat als pobres que es refugiaven en aquest lloc, i, a més de donar-se'ls-hi pa i carn, eren acompanyats als pobles del veïnat per un propi, que era pagat per l'Hospital.

En 1765, entre altres arrendaments, quin import es donava a l'Hospital, hi havia els següents:

«.....Item, Josep Ferrer, dit *lo Piadós* paga per lo arrendament del Dissabte y Dilluns del Forn petit un llansol de bri de sis canas.»

«It. Joan Castanyé y sos Companys del arrendament del Dimarts i Dimecres del Forn petit un llansol de sis canas.»

«It. Miquel Miquel del arrendament del Dijous i Divendres del Forn petit un llansol de bri de sis canas.»

«It. Pere Mateu, arrendatari de la Tenda del Oli un llansol de bri de sis canas.»

«It. Josep Alió, arrendatari de l'aiguardent un llansol de bri de sis canas.»

It. es destina a l'Hospital *lo arrendament del joc de la Pilota*».

Al morir un auxiliat era consuetud fer-li enterro de pobre, i el Rector i beneficiats de la parròquia assistien a l'acte funerari, *amore Dei*.

De totes maneres, potser per l'acumulació de pobres i malalts, potser pel poc mirament en les despeses, l'Hospital passà penúria, i més d'una volta fou precisa la intervenció de l'autoritat superior per a que es portés com calia. Heus aquí com s'expressava l'arquebisbe Fr. Josep Llinàs al verificar la Visita Pastoral a Sarreal el dia 18 de maig de l'any 1696.

«..... Item, per quant abem trobat que la vila no porta la renda del Hospital cong^{da} y rao encara que stam informats que la vila gasta mes de lo quete de renda dit Hospital no obstant pera que se vagi al devant sesapia qual es la renda y lo que se gasta manam als Jurats un llibre nou en lo qual continuen lo que rebran per la renda de dit Hospital y lo que per ell gastaran y juntament continuen la renda y qui la fa y que tots los anys quant entran nous administrados prengan inventari dela roba».

Aquesta monició està motivada per la poca cura que

tindrien en els gastos, i mana el prelat que s'obri un llibre on constin detalladament els ingressos i les despeses.

En la Santa Visita de 1737, es manà que l'Hospital fos consolidat, puix que estava tot clivellat i en prou feines s'hi podia albergar ningú, cosa que fou portada fidelment a terme, segons consta en el decret de Visita de 1753, que fou practicada a Sarreal el dia 29 de juliol pel Dr. Josep Bellver, canonge i Vicari Capitular.

«..... Item, Havem Visitat la Capella de S^{nt} Joan Baptista de la pr^{nt} Vila, trobantse aquella be y decentment per celebrarsi en ella lo S^{nt} Sacrifici de la Missa. Aixi mateix visitant lo S^{nt} Hospital trobam que actualment estavan fent obras per arreglarlo y per la manutenció de ell, i posaven en execucio lo decret de la Visita del any 1737 al que Nos referim i reproduim en la pr^{nt} Visita».

En 1759, el Plebà de Montblanc, Dr. Josep Muntaner i Murtra, Visitador a Sarreal, el dia 22 de juny, per manament de l'arquebisbe, deia:

«..... Ytem, exortam als Srs. Regidors de la present vila tingan lo major cuidado axi en mantenir la casa del Hospital de la mateixa vila, com en que no falte cosa per lo alivio i consuelo dels Pobres malalts».

Com que en ço que es referia a tenir un llibre de comptes ben arreglat, i potser fins amb l'arreglar la casa totalment, observarien certa morositat, novament en la Visita que féu, en 28 d'octubre de 1766, l'arquebisbe, Lario i Lancis, a la parroquia i vila de Sarreal, estatueix:

«.....Jtem, Per quanto en la Visita del Hospital avemos hallado que su techo y paredes estan amenazando ruina: ordenamos i mandamos al Ayuntam^{to} de esta Villa y al Administrador del mismo Hospital, que de la renta que tendra de oi en adelante procuren separarlo hasta ponerlo en debida forma, para que se puedan acomodar los Enfermos y Peregrinos q^e acudieren, y exhortamos a los mismos de su piedad. I por q^{to} hasta ahora no se ha llevado quenta formal de las entradas y salidas al referido Hospital,

mandamos tambien a los sobre dichos componen un Libro en que se noten con claridad y separacion las entradas y salidas que hubiere, assi de la renta fundada como de las Limosnas de los Fieles, para lo qual nombrara el Ayuntam^{to} con asistencia del Rector un Administrador que sea cuidadoso y habil para el desempeño de este oficio».

Dos anys més tard, el dia 6 de juny de 1768, en lletres expedides de Tarragona estant, el prelat es mostra zelós de la bona marxa de l'Hospital, puix que diu:

«.....Item, Respecto de que al fol. 233 del nuevo Racional consta que Mathias Carbonell fundó 10 ll. 10 s. y despues de la reduccion 18 s. para mantas en el Santo Hospital de dicha villa: y la Comunidad por olvido, jamas ha satisfecho otra Limosna al Hospital, aunque la ha cobrado anualmente, declaramos que por lo pasado debiera dar al Hospital seis Mantas nuevas buenas, y celebrar un Aniversario general por quien corresponda, y que en lo sucessivo debiera pagarle anualmente dichos 18 sueldos».

La vila de Sarreal no es féu pas sorda a tots aquests advertiments, sinó que cuità a posar-los en pràctica, i així, quan en el dia 25 de maig de 1790, l'Exm. Sr. Francesc Armañà, feia Visita a Sarreal, deia:

«Dn. Fr. Francisco Armañà per la gracia de Deu y de la Santa Sede Apostolica Arquebisbe de Tarragona Primat de las Españas del Consell de S. M. etc. etc.

En la segona Visita general de nostra Diocesi havem visitat aquesta Iglesia Parroquial de N.^a Sra. de la Asumpta de la Vila de Sarreal, y en ella lo SSm. Sagrament y son Tabernacle, las fonts bautismals ab los Sants Olis y demes a ellas pertañent. Las sagradas Reliquias, lo cos de la Iglesia, sos altars y aras, y tot lo contingut en ella. Lo cementiri, la sagristia, ornamentals, vasos sagrats, alajas y mobles. La Capella de Sn. Joan «intra muros», y las hermitas de Sant Cosme y Sant Damià, y Sn. Barthomeu. *Lo Hospital ab son llibre corresponent, los beneficis etc.*

El Llibre de l'Hospital era ja fet en 1766. Per ell sabem que en dit any pagaven censal a l'Hospital els següents veïns:

Rafael Vinadé (a) Diego.	30 lliures,	35 sous,	8 diners.
Joan Balcells	40 »	6 »	2 »
Joan Panadès Sabater	20 »	6 »	10 »
Josep Mateu Llord	30 »	5 »	1 »
Francesc Cardó	40 »	1 »	9 »
Isidre Grau Pey	30 »	2 »	4 »
Miquel Duc Teixidor	30 »	9 »	5 »
Francesc Molas	20 »	7 »	3 »
Bernat Generès (Notari).	110 »	8 »	5 »
Regidors	3 »	15 »	4 »

Tots els anteriors censals rendien anualment 39 lliures, 6 sous i 7 diners.

Comptes donats per Agustí Borràs, administrador, en 1767.

«Entrades: 125 lliures, 94 sous, 10 diners.

Sortides:

Pagat a Joan Morell i Antoni Pasqual	18 lliures,	19 sous,	3 diners.
Pagat a Pere Grau, per dos fusts	»	15 »	»
Pagat a Magdalena Bonet, per jornals	»	16 »	»
Pagat a Joan Ollé, per guix	10 »	3 »	6 »
Pagat a Magí Tomàs, per una igüera	14 »	9 »	9 »
Pagat a Josep Ametlla, per una finestra amb golfos i frontisses per dit Hospital	6 »	7 »	»
Pagat a Salari a l'Hospital	7 »	9 »	»

Inventari de l'Hospital fet pels administradors Pere Torres y Josep Fontanals a 12 de gener de 1783:

«Primo: trenta llansols entre usats y nous.

It. dos llansols pintats.

It. tres flassadas verdes usadas.

- It. tres flassadas blanques.
- It. una xeringa.
- It. nou coixineras molt dolentas.
- It. tres llits de pots i bancs.
- It. un cosí de pedra.
- It. dos caixas ab sos panys i claus.
- It. una caldera dolenta.
- It. una corriola per lo pou.
- It. una campana petita.
- It. una imatge de Christo Crucificat.

Francisco Generès Molins. Secretari».

Com que en 1802, en entrar els nous administradors successors d'Isidre Espinal, varen trobar que entre les 219 ll. 103 s. i 5 d. d'entrada, i 197 ll. 65 s. i 1 d. de gastos, hi havien 22 ll. 4 s. i 9 d. que no es justificava com havien estat invertits, el fill de l'Espinal, perquè ningú pogués sospitar de la rectitud del seu pare i d'ell, regalà a la parròquia un artístic sagrari.

En 1812, Maria Generès i Miquel deixà en testament 60 lliures per l'Hospital, amb una pensió anual de 1 lliura i 16 sous.

En 1817, morí a l'Hospital Antonia Potau (a) *la Gossera*, i hi deixà en testament tots els seus drets. *La xica de la Vicenta*, posseedora d'una vinya d'Antonia Potau, pagava a l'Hospital, en 1820, una part del vi.

Ramon Mateu i Pere Ribó, en 1853, tancaren els comptes de l'Hospital en aquesta forma:

Entrades: 1944 rs. 12 ms.

Sortides: 1725 » 14 »

El dia 5 de juliol de 1859, el secretari Joan Sala presentava aquests comptes:

Entrades: 118 rs. 32 ms.

Sortides: 118 » 32 »

L'antic Hospital de Sarreal encara s'aguanta avui en el mateix lloc, i esperant, per cert, que les autoritats en passin un xic de cura, car està indecent i sense un llit digne on pugui ésser atès un transeünt.

Actualment, ultra l'Hospital en mal estat, existeixen a la vila dues Germandats de mútua ajuda: la de «Sant Cosme i Sant Damià» fundada el dia 20 de juliol de 1875, i la de «Sant Gregori», que funciona d'ençà de l'any 1890. Ambdues han estat aprovades per la superioritat provincial, i compten amb el seu pròpi Reglament.

Posseïm a més el Reglament d'una altra Germandat fundada el primer dia de juny de 1876, que tenia per nom: «Germandat del Sant Crist».

PRIVILEGIS I PRERROGATIVES DE LA POBLACIÓ

La circumstància d'haver estat la vila, gairebé sempre, part integrant del reial patrimoni, donà lloc a què de tant en tant es veiés honorada amb distincions i gràcies, que arribaren a constituir un vertader tresor de prerrogatives.

Jaume I, en 1259, concedí ja a tots els qui poblessin la vila, la redempció del pressupost i de tota paga de vectigal, obligant-los només a concórrer a la host i cavalcada.

Jaume II, en 1308, ordenà que la població no estés subjecta a cap altra en quant a l'administració de justícia, instituint per aquest fi una Sots-Vegueria a Sarreal, independent de la de Montblanc. Corrent el temps fou convertida, gairebé, en verdadera Vegueria, administrant justícia sobre set pobles, entre els quals hi eren comptats Malmany i Vallfogona de Riucorp.

L'infant Joan, en 1383, en entrar en possessió jurisdiccional de la vila, li otorgà el privilegi de què cap dels seus fills pogués estar presoner per més de tres dies. I també que jamai fóra separada del reial patrimoni, facultant a les autoritats de la vila el poder usar com a propi escut el de Catalunya, el qual conserva encara avui.

Sarreal, des de la creació de les Corts pel rei Jaume I, comptà amb dos diputats, que eren elegits per sufragi popular. El dia senyalat per a l'elecció els prohoms de la vila

es reunien al tocar la campana «ad hoc» a la plaça de l'Església, tal com s'acostumava també a Forés, i per terna proposaven els noms a elegir.

En els temps posteriors, ultra els nomenats ja en el temps en què el senyoriu de la vila revertí al marquès de Mortara, cal esmentar el de la celebració d'una fira anyal el dia 8 de desembre i un mercat tots els diumenges de l'any. Tant la fira com el mercat, que tots recordem encara la celebració llur, durant els segles XVII, XVIII i XIX foren cèlebres per tot Catalunya. El preu de les transaccions firals de Sarreal eren els acceptats per la contrada fins que la fira quaresmal de Santa Coloma de Queralt en posava de nous. I el preu del mercat del primer diumenge d'agost tenia força fins a la fira de Santa Tecla, que solemniament s'aplegava en aquella població.

No falta qui ha sostingut erròniament (1), que les antigues transaccions comercials es verificaven a cinc quilòmetres de la vila, en el lloc apel·lat *la Faneca*, tota vegada que allí encara fins fa poc s'hi conservava la mesura d'aquest nom. Cal tenir ben present que antigament la *Faneca*, com la *Taona* i altres mesures, era consuetud el posar-les a la confluència de dos camins, per tal de què el traginer que entrava en un nou terme es veiés obligat a satisfer una petita penyora anomenada *els drets de pas*, i que era tassada per la quantitat que transportava. Si anava carregat de cereals, era precis el passar-los per la *Faneca*, mesura de capacitat.

Des de temps immemorial comptà també la vila amb una Notaria resident, per mor d'autoritzar tota mena d'escrip-

(1) Valeri Serra i Boldú. «La Vanguardia», 12 juny de 1932.

tures públiques. Podriem fer-ne una llista interminable, creiem, però, complir amb el nostre intent inserint solament el nom dels principals notaris:

Jaume Tarrida	1512
Antoni Vidal	1591
Joan Masdeu	1612
Celdoni Perpinyà	1620
Bernat Generès	1772
Joan Moles.	1800
Jaume Ramon i Vidales	1875
Bonaventura Sanahuja	1885

L'Arxiu notarial actualment ha estat traslladat a Montblanc.

La presència del notari de Santa Coloma a la vila tots els diumenges, recorda, avui, el privilegi de l'antiga Notaria.

LA VILA CLOSA

La població de Sarreal, d'ençà de la guerra que el rei Pere III tingué contra el de Castella, quedà closa per un poderós amurallat, la qual es franquejava per tres portals: *el de Sant Joan*, tocant a l'esglésiola d'aquest nom; *el de Tàrrega*, situat a la banda oriental, allí mateix on finia el camí que arribava d'aquella població, i *el de Pedrenyà*, posat a la part nord tocant a les que avui són cases d'en *Garrofa* i *Salat*. Els portals de la vila es tancaven amb pany i clau, per això veiem que en possessionar-se de la mateixa el marquès de Mortara, li foren entregades les claus. En els temps perillosos de guerra o malvestat era impossible l'entrar i sortir de la població sense fer grinyolar les portes d'alzina que es movien mandroses damunt les resistents frontisses. Dintre la vila closa hi havia el castell, l'església, les places emporxades, els carrers tortuosos, per on, durant l'hivern, no es podia transitar durant catorze hores sense l'ajut d'una bona llanterna.

El castell primitiu fou bastit a la part més alta de la població, en ço que avui és casa de l'Ajuntament. Des d'allí es dominava perfectament tota la fondalada del riu Anguera i les terres del veïnat. La torre de l'homenatge fou el suficient elevada perquè per mitjà de signes i flamarades es pogués comunicar amb els castells de Forés i de Sant Miquel de Montclar. Aterrat que fou el castell durant la

revolta de Joan II, sembla que se'n construí un altre de provisional més cap al mig de la vila, el qual tindria per una de les afrontacions l'actual plaça de l'Estudi, segons havem pogut comprovar per mitjà d'un document del segle XVI que el vilatà Joan Grau gentilment ha posat a les nostres mans. A últims del segle XVIII encara es nomenava, i posat per aquell indret hi havia el carrer del castell, el qual per més que havem indagat no podem aclarir quin fou dels actuals. Dels castells avui no en queda rastre.

La població que feia vida dintre els murs de Sarreal, segons el cens de Cervera de l'any 1359, era de 1000 ànimes, amb 194 cases. El cens que efectuà Cook, enginyer privat de Felip II, en 1585, hi senyala 180 cases. Joan Cliviller (1), en 1846, hi comptà 280 cases amb 1053 habitants.

Sarreal adquirí importància a mesura que els temps borrascosos s'allunyaren, i els pacífics moradors sense cap temença pogueren entregar-se a les feines agrícoles, principalment al cultiu de la vinya, que havia d'esdevenir la seva principal riquesa.

Ultra els casals de què havem fet esment més amunt, es recorden de temps llunyans els d'en *Padreny*, *Clarassó* (avui Guimerà), *Calces*, on es guarda empotrada a la paret del pis una formosa imatge del Sant Crist de primers del segle XV, *Potau*, *Boter de l'Aluja*, d'on sortí un monjo de Santes Creus, a inicis del segle passat, *Xamora*, *Bot*, i d'altres, dels quals cal només mirar la fetxa de llur portalada.

(1) «Descripció Geogràfica, històrica y estadística de la provincia de Tarragona».

ACTUALITAT DE LA POBLACIO

El ritme vital tantes voltes destorbat en les passades centúries, des de la guerra dels set anys ençà, torna a ésser constant i progressiu, i Sarreal es troba en camí d'esdevenir una vila important.

L'aspecte actual de la població és modern. Exceptuades una dotzena de cases, que en el llindar hi presenten una fetxa amb orla barroca, totes les altres en prou feines si arriben a ésser centenàries. D'ençà de l'any 1881 en què fou reconstruïda la Casa de la Vila, s'han vingut restaurant les façanes, i construint algunes cases de bona munta i de bon gust.

Sarreal compta avui amb vint carrers. I cosa singular! No n'hi ha cap que recordi cap fill de la seva població, que no en manquen d'il·lustres, ni cap benefactor. Fa uns quants anys que s'amunteguen les plaques i els noms sense cap esperit ni cap finalitat. *La plaça del marquès de Mortara* es canvià un jorn pel nom de *plaça Nova*, després fou *plaça d'en Padreny*, més tard li tocà dir-se *plaça de Wilson*, nom de ressonància mundial, però que per la població no és de pena ni glòria, i en prova d'això li ha vingut l'apel·latiu actual de *plaça de Garcia Hernández*, nom completament mort al cap de quatre dies, i abominable per totes les intel·ligències sensates.

Com que els noms dels carrers de la vila són pendants

de les circumstàncies polítiques, inserim aquí els més constants i populars: *Major, Església, Sant Joan, Indústria, Hospital, Nàrmez, Roser, Sant Roc, Santa Llúcia, Tàrrega, Passeig de la Font (abans raval de Sant Pere), Muralla de Sant Francesc, Barceloneta, Carretera, La Pica, Raval de Sant Joan, plaça Nova o de'n Padreny, plaça de l'Estudi i plaça de'n Marino.*

Eclesiàsticament està servida, la població, per un rector i un vicari, amb categoria de parròquia d'ascens. Abans fou parròquia arxiprestal, segons la distribució diocesana portada a terme en 1866. Amb tot no hi hagué altre arxiprest que el doctor Pere Rovira, natural de Montbrió del Camp, d'on era beneficiat, el qual fou nomenat més tard rector de Forés, i d'allí es possessionà de Sarreal en 1850.

L'ensenyament primari és subministrat per mitjà de cinc escoles, instal·lades en un local bastant deficient, dues per nenes i tres per minyons. Durant uns quants anys, a últims de la passada centúria, hi hagué establerta per aquest fi una comunitat religiosa femenina.

Dos metges amb la consegüent farmàcia tenen cura de la sanitat. A més hi té també residència un veterinari.

Els locals de pública reunió i passatemps són quatre: *el Centre Republicà*, de significació esquerrana i confusa; *el Sindicat Agrícol*, amalgama de tendències esquerranes i extremistes; *el Sindicat de Vinicultors*, amb matisos de conservadorisme, i la incipient *Lliga Catalana*, on són esperats un per un tots els que han portat una vida políticament errònia i a la fi es donen compte del lloc on han parat.

El turista troba a Sarreal una bona posada, la *Fonda*

Bruno, amb el consegüent garatge. Novament s'ha pujat un casal per aquest fi amb el nom de *Bar Catalunya*

No cal dir que des de ja fa anys disfruta la vila dels avenços moderns del telèfon, electricitat, i d'ençà del 1932 d'un bon assortiment d'aigües potables.

ACTIVITATS DE LA VILA

Les activitats industrials i comercials de Sarreal, en quant ha estat en la possibilitat de les seves forces, han estat floreixents, i els seus productes han estat en tot temps de vertadera ressonància.

Antigament s'explotava ja la muntanya del ciment, que conjuntament amb el guix era expendit per una munió de pobles. Avui aquesta indústria encara perdura, reduïda, però, a la mínima expressió.

En el mateix lloc on es cavava el ciment toparen amb un filó grandios d'alabastre finíssim que ben prompte cridà a la vila picapedrers i artistes, de quins tallers en sortiren obres acabadíssimes, com el cèlebre altar major del monestir de Poblet, esculturat per Damià Forment entre els anys 1527 i 1535, quin preu fou de 12.900 pessetes i una mula de regal. La major part d'aquest grandios retaule fou construït a Montblanc, quina pedra hi era transportada per carros de Sarreal.

L'explotació de l'alabastre fou descuidada per moltíssims anys. Novament el francès Maurice Raud hi ha muntat un taller, d'on la pedra alabastrina en surt convertida en objectes de vàlua.

També hi ha establert un taller Victor Arcàngioli, italià.

La indústria tèxtil que abans tenia alguns professionals ha desaparegut completament.

Avui la major part de l'activitat comercial de la vila l'absorbeix la producció, elaboració i transport del vi. Sarreal i la Conca compten amb una riquesa vinícola formidable, i en la tècnica del vi es pot ben bé afirmar que la vila de Sarreal marxa a la davantera de Catalunya.

Per amagatzemar aquesta riquesa, que en anys de collita plena pot numerar-se amb 50.000 cargues, amb un grau mig de 11'50, han estat construïts dos locals grandiosos: *El Sindicat Agrícola* i *el Sindicat de Vinicultors*. El primer, enc que reduït, està pujat amb bastanta perfecció. L'altre és l'última paraula en qüestió de local i de tècnica. Està situat al nord de la vila, entre les carreteres de Belltall i Santa Coloma de Queralt, i consta de dos edificis anàlegs construïts en 1914 i 1930, amb una capacitat de 30.000 cargues.

La vida del Sindicat és regulada per una Junta Directiva composta de nou socis elegits en Junta General, de la qual tots els anys se'n renova la tercera part. Els càrrecs de President, Vicepresident, Tresorer, Comptable i Secretari són elegits de entre els de la Junta amb designació efectuada per aquests mateixos, segons l'art. 22 del Reglament.

El dia 16 d'agost de 1920 s'implantà al Sindicat de Vinicultors una Caixa de Préstecs i Estalvis, quina marxa ve regulada pels articles 62 al 69 del Reglament del Sindicat. Les imposicions, que poden ésser des d'una pesseta a una quantitat fixada per la Junta, sense que guanyin res les fraccions decimals, són: comptes corrents d'estalvis al 3 ‰; dipòsits d'Estalvis a sis mesos fetxa, al 4 ‰; a l'any

4 ¹/₄. Préstecs que no excedeixen de la Classificació al 6 0/0, els altres al 7 0/0.

Els balanços progressius en tots els anys demostren la bona marxa de l'Entitat. Vegeu sinó: *moviment del*

Mes d'agost de 1920		10.099'00 pessetes	
» setembre	»	52.219'90	»
Any 1922		746.274'72	»
» 1924		655.912'84	»
» 1925		785.655'68	»
» 1926		885.899'76	»
» 1927		1.109.651'80	»
» 1930		1.829.404'38	»
» 1931		1.873.901'34	»
« 1932		1.667.199'87	»

Posseix també Sarreal una bona fàbrica de farines, posada a la part meridional, al començar la carretera de Valls en el pont de Sant Bartomeu, propietat de la vidua i fill de Florenci Mateu.

FILLS IL·LUSTRES DE SARREAL

La galeria de Fills il·lustres de la vila de Sarreal és ben remarcable. Vegem, sinó, els principals:

Llorenç Ribes.—Nasqué el dia 11 d'agost de 1677. Secundant la vocació religiosa i ensems l'afició que sentia per les lletres, ingressà, en 1691, a l'ordre gloriosa de la Mercè, a la qual professà en 1692. Després d'estar molts anys donat a la predicació, puix es distingí com a orador, i a l'exercici de la ploma, fou nomenat prior general de tota l'Ordre, en 1730. Entre altres llibres publicà: *Compendio histórico de la antigüedad y excelencias de la Iglesia de Tarragona*. Després d'una vida plena de virtut i de treball finà el 4 de juliol de 1746.

Pere Antoni Veciana i Rabassa.—Es el fundador dels Mossos d'Esquadra. Veié la llum per primera volta el 7 de novembre de 1677. De jove passà a Valls, d'on era batlle en 1715. Fou un entusiasta propugnador de la causa de Felip V, el qual per a premiar-li la seva incondicional submissió, el nomenà director dels Esquadres, instituïts per decret del 21 d'abril de 1721, quin fi, exclusivament, fou el de perseguir els malfactors.

En aquells anys que seguiren a la *guerra de Successió*, quedaven encara alguns bandolers guerrejadors que comenien tota llei d'arbitrarietats per les contrades, dels quals

un era Pere Joan Barceló (a) *el Carrascla*, fill d'un carboner de Capsanes.

Pere Joan Barceló, en 1719, féu una invasió pel Camp de Tarragona, i amb 500 homes atacà Reus, Igualada, Terrassa, Piera, on se li adjuntaren 100 cavalls amb *el Bernic* de Masquefa, i el 5 de desembre es presentà a les portes de Valls, obligant a tots els pagesos que es dirigien al camp a posar-se al davant de la força. Veciana, des que *Carrascla* féu la seva entrada al Camp, posà a les muralles de Valls 150 ciutadans, amb els quals foragità els revoltosos, amb l'aplaudiment del capità general i del mateix monarca, qui, al crear un cos per a perseguir els revoltosos que feien vida refugiats per les coves i muntanyes, el nomenà Superior. Com que els allistats foren repartits primerament entre les poblacions de Valls, Rodonyà, Riudoms, Llacuna, Arbós i Vimbodí, en esquadrons, d'aquí el nom d'Esquadres o *Mossos d'Esquadra*, amb què són coneguts. La província de Barcelona compta encara amb aquest cos per a la conservació de l'ordre públic.

Isidre Espinal.—Aquest nom ens recorda una generació d'artistes de mèrit que escamparen arreu la fama de Sarreal. Els Espinal (a) *Xavalla* començaren a esculturar en els tallers d'alabastre que en els segles XVI i XVII enriqueixen la vila, i llurs obres encara corrien en el segle XIX. Isidre Espinal, qui no seria el primer d'aquest nom i professió (1), comptava amb un bon taller a últims del segle XVII. Llegim que el 6 de juliol de 1698, morí un dels seus fadrins escultors anomenat Bernat Lluç, de Tarragona, i fou

(1) Els Espinal foren oriünds de Santa Maria de la Plana de Vic. «L'Enciclopèdia Espasa», Tom 22, pàg 219, d'u equivocadament: «Isidro Espinal. Escultor español de principios del siglo XVIII, nació en Santa Maria de la Plana...»

soterrat en el vas dels confreres del Roser Espinal és l'autor del retaule de la Immaculada de l'església de Santa Maria de Montblanc; del famós relleu de la Cena del priorat d'Escala Dei; d'algunes imatges de la catedral de Tarragona, i d'una munió d'obres escampades arreu de Catalunya, com el cèlebre grup escultòric apel·lat «el Misteri dels Pescadors» que figura tots els anys a la processó del Divendres Sant a Tarragona, encarregat en 1713 pel preu de dos cents duros; el retaule major de l'església de Passanant, concertat el dia 25 d'abril de 1732, quin cost fou de 416 lls. 12 s. 16 ds., i el sagrari del mateix poble esculturat, en 1699, per 160 lls.

L'Espinal morí, havent fet testament davant de mossèn Fontanilles, el dia 30 de maig de 1737, essent el seu cos dipositat a la tomba del Roser.

Isidre Espinal.—Fill de l'anterior i de Clara Espinal, i consort de Mariagna Espinal i Vallet. Treballà en totes les obres que portaren la signatura *Espinal* durant tot el primer terç del segle XVIII. Al morir el seu pare va perdre gairebé tota la família en pocs anys. Passà a millor vida el dia 5 d'agost de 1741. La generació d'artistes fou continuada pel seu fill, *Isidre Espinal i Vallvé*, el qual ensems que bon escultor fou un gran filantrop. El retaule de l'Ermida dels Sants Metges; el Crucifix de Sant Joan; el grup de la Soledat i el Crist jacent de la parroquial, ens mostren el seu talent artístic. L'Hospital, del qual durant molts anys en fou zelós administrador ens palesa la seva bondat de cor. Morí als 65 anys d'edat, el 19 de setembre de 1800. El seu hereu, *Isidre Espinal*, ens llegà la imatge del Sant Crist actual i el sagrari major de la parròquia, acabant-se els *Xavalla* al començar la segona meitat del segle passat.

Joan de Potau i Vidal.—De la noble família Potau, la qual fou senyora de la vila durant setanta anys. Fou diputat i alcalde de Sarreal per espai de molt temps. El seu traspàs tingué lloc el dia 31 d'agost de 1698, dipositant-se son cadàver a la tomba dels Angels, en el paviment de l'església.

Bernat Generès i Mateu.—Notari públic i advocat. Fou el prohom de la vila durant gairebé tota la segona meitat del segle XVIII, el qual per espai de quaranta anys autoritzà la major part de les escriptures de la comarca.

La casa *Generès*, emparentada amb la de Margarit, de Ros, de Sanahuja i d'altres de ben nobles de la nostra terra, és de procedència francesa. El nom *Generès* fou ben conegut a Bearn (diòcesi de Tarbes) a últims del segle XIV. Molts fills d'aquella contrada professaven, religiosos, al monestir de Sant Pere de Generès. A les acaballes del segle XVI els *Generès* s'establiren a Perpinyà, d'on es traslladaren a diferents indrets de Catalunya i d'Aragó, com Manresa, Talamanca, Molina..... El qui per primera volta vingué a Sarreal (1675) amb el títol de farmacèutic fou *Bernat Generès i Canadell*, natural de Prats de Rei. Ultra el ja esmentat, notari de la vila, veieren la llum a Sarreal: *Francesc Generès i Mateu*, doctor en Cànon, advocat il·lustre i cèlebre catedratic de Lleis a la Universitat de Cervera; *Pere Generès i Sanahuja* (1763-1829), fill de Pere Generès i Mateu i Magdalena Sanahuja, doctor en Lleis en 1783, celebrà la primera missa en 1789. En 1791 fou nomenat beneficiat de Vilafranca del Penedès i en 1798 canonge comensal de la catedral de Tarragona; *Josep Anton Generès i Sanahuja*, germà de l'anterior, el qual va néixer en 1767, i en 1792 es graduà a la Universitat de Cervera, quin exàmen féu època en els annals d'aquella

Universitat. Dos anys més tard fou nomenat advocat del Reial Consell. En 1805 era alcalde de Vic, traslladant-se després a Madrid, on obtingué el títol d'advocat de la Cort.

La casa Generès, entre altres títols i privilegis, ostentava el de baró de Canet de Rosselló. El seu escut d'armes era partit. A la part superior, damunt el camp verd, hi era posada una lleona d'or amb un cadell, ambdós ajupits en una gleva. A la part dessota, una torre de pedra amb tres finestrelles, damunt el camp groc (1).

Joan Palau i Generès.—Polític lliberal del segle passat. Nasqué el dia primer d'agost de 1831. Havent cursat llatí i filosofia al col·legi superior de Valls, passà a la Universitat de Barcelona, on obtingué el grau de doctor en Farmàcia, en 1853. Tornat a Sarreal en fou elegit alcalde. Amb la seva vinguda feren cap a la vila una sèrie de periòdics de regust el més lliberal, i, en trobar el terreny ja disposat i una tertúlia de vagarosos que mataven les hores en companyia de Palau, començaren de malejar la població. Aquí prengué origen l'esperit republicà que tant i tant ha dominat la vila. En 1864, Palau, fou diputat pel districte de Montblanc, i en 1869 diputat a les Constituents. Més tard fou elegit successivament governador de Castelló de la Plana i de València, càrrecs que de fet no exercí.

Josep Vallet.—Escriptor de vàlua. Fou canonge de Barcelona i rector del Seminari de la mateixa ciutat. Tots els vells de Sarreal recorden perfectament la seva eloqüent predicació en les festes, que en acció de gràcies per haver estat alliberada del còlera, celebrà la vila en 1885. El nom d'aquest patrici està íntimament lligat amb el del P. Vallet,

(1) Dades extretes del llibre de la Genealogia de la casa de Generès.

jesuïta cèlebre, apòstol de l'obra dels Exercicis Parroquials.

Pau Llorç Inglès.—(1873-1932). El vertader propulsor de l'emigració sarrealenca a l'Amèrica Central. Habitant a Quezaltepeque (República del Salvador), arribà a ésser alcalde de la ciutat. «El Imparcial», periòdic que s'edita en aquella allunyada República, en el número 27, corresponent al 11 de setembre de 1933, diu: «..... 1912.—Este año surge con firmes perfiles la recia y simpática figura de don Pablo Llorç, el mejor alcalde de Quezaltepeque en los últimos veinte años». Fou reelegit en 1914 i en 1917.

Claudi Ametlla i Coll.—Nasqué a Sarreal el 22 de maig de 1883, d'on s'absentà ben prompte. Es home d'una voluntat ferma i d'un treball constant. Ha estat governador de Girona, en 1932, i de Barcelona en 1933.

Albert Talavera i Sabater.—Veié la llum el dia 23 de maig de 1888. Publicista conscienciat i advocat de nota. El seu nom és conegut arreu de Catalunya com a propagandista tradicional i com a president de la Unió de Sindicats de la Conca de Barbarà.

LA VILA EN LES QÜESTIONS POLÍTIQUES

La posició que en el transcurs dels temps ha adoptat la vila de Sarreal en ço que afecta a les qüestions polítiques, ha estat molt variada. De vegades el partit del rei ha estat el seu únic objectiu polític, condició que exigeixen els prohoms de la vila en quedar, aquesta, per segona volta en possessió del marquès de la Mortara, i tendència la més constant fins a últims del segle XVIII. Freqüentment en les coses públiques esperava la decisió de Montblanc, decantant-se sempre al bàndol oposat al d'aquella vila.

A últims del segle esmentat, ja per les idees subversives predicades a França i a Espanya per mentalitats entenebriades i mal fonamentades, ja per deslligar-se d'un caciquisme latent per a precipitar-se miserablement en un altre de real i pitjor, adoptà una tendència i una orientació francament lliberal, trobant un punt sòlid per a la seva estabilització en les revoltes constitucionals i en les guerres carlistes, en les quals s'enfrontaren per dues vegades el conservadorisme tradicional i el lliberalisme amb tot el seu seguici de principis revolucionaris, de conclusions àcrates i teories malaltisses.

Sarreal, com tots els pobles de curta intel·ligència, a l'amassar les novetats polítiques amb la vida de la població, sabé cristalitzar-ho en una tendència d'oposició religiosa,

de la qual en foren els corifeus els homes de més influència econòmica, encara que de menys prestigi moral i vilatà, tendència que s'accentuà al començar la segona meitat del segle XIX.

Podríem apuntar-ne moltes coses de la vida política sarrealenca, i il·lustrar-les, àdhuc, amb anècdotes curioses, però renunciem a fer-ho, car no dubtem que algú podria considerar-se ofès, i aquesta no és la nostra intenció, ni la finalitat d'aquestes ratlles. Abans, però, de posar terme a aquest capítol, sí, que creiem adient l'inserir el sentir polític de la vila en les eleccions generals celebrades pel desembre de l'any 1920, quatre ratlles aparegudes a «La Nova Conca», de Montblanc, 24 desembre del mateix any, les quals per elles soles resumeixen una centúria de la seva activitat política:

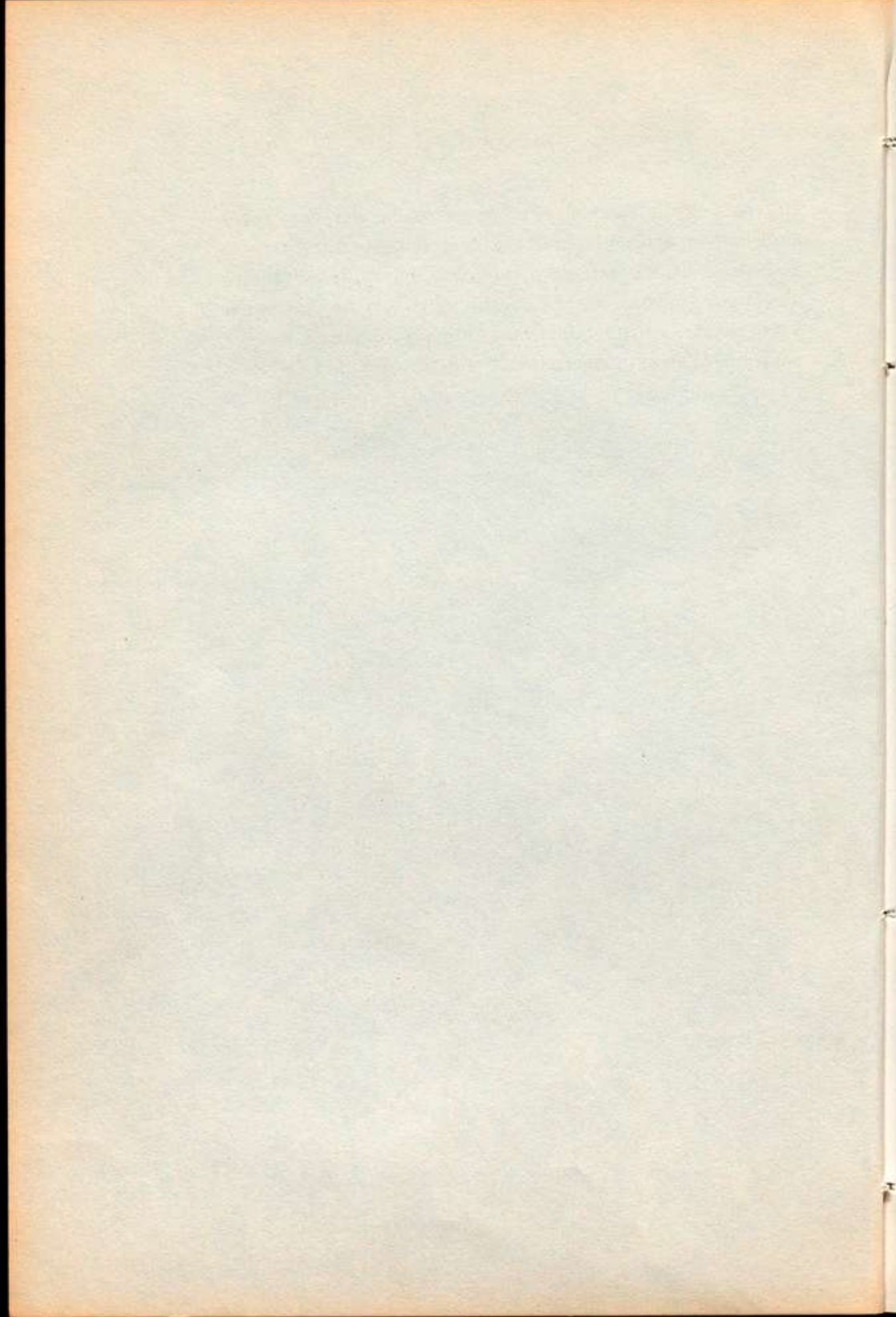
«Resulta verdaderament vergonyós per la nostra vila eminentment republicana el resultat de les eleccions donant majoria al candidat monàrquic, contrari a nostres ideals i a nostra Terra. Ens escruixim pensant que hi han homens que no reparen en vendre's llur consciència per un grapat de pessetes que no els fan altre favor que'l d'envilir-los..... hem de despreciar-los aquests sers que tenen atrofiats tots els sentits menys el del egoisme. Hem de proclamar els seus noms perquè tothom sàpiga que són uns desagraïts.....»

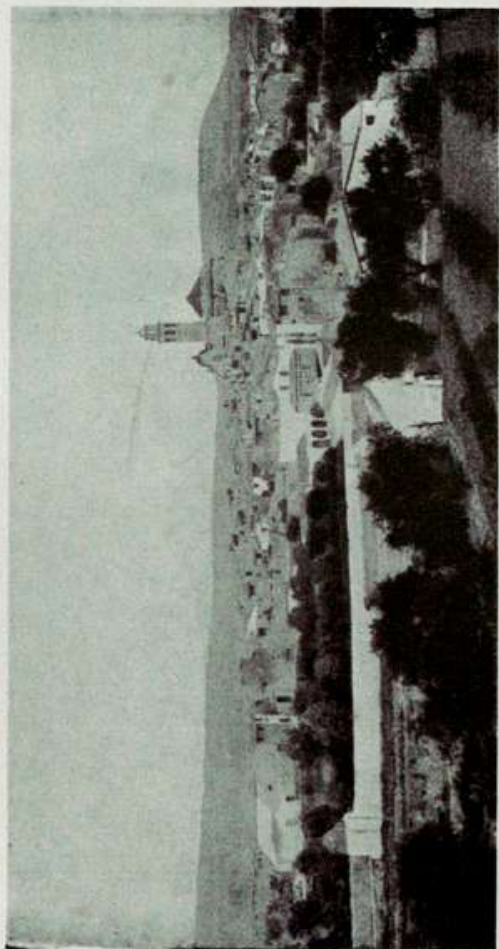
Ens estalviem tot comentari. Solament volem apuntar que avui, abans de donar-ho a l'estampa, segurament es corregirien idees i paraules.

A tots aquells qui fossin gosats de preguntar-nos el nostre parer sobre l'agitada vida política d'ençà del 14 d'abril de 1931, només els hi farem senzilla recordança d'una fetxa: del 1.^{er} de maig del mateix any, en què la

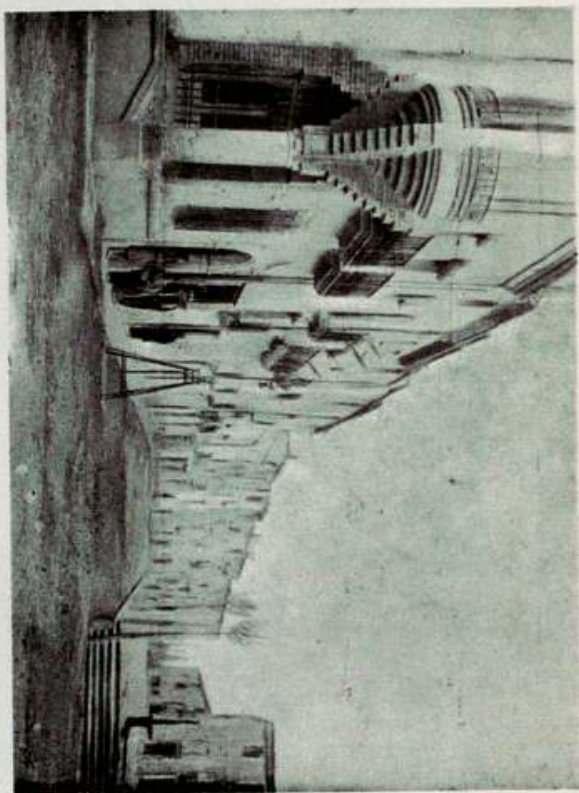
vila es veié miserablement representada per les seves autoritats en actes que, amb recança, deixem endevinar.

Novament, en la fetxa memorable del 19 de novembre d'enguany (1933), la marxa política de la vila ha reaccionat d'una manera considerable. Déu vulgui que aquesta novella embranzida sigui una vertadera fita de prosperitat i de glòria en la continuació de la grandesa històrica de Sarreal!





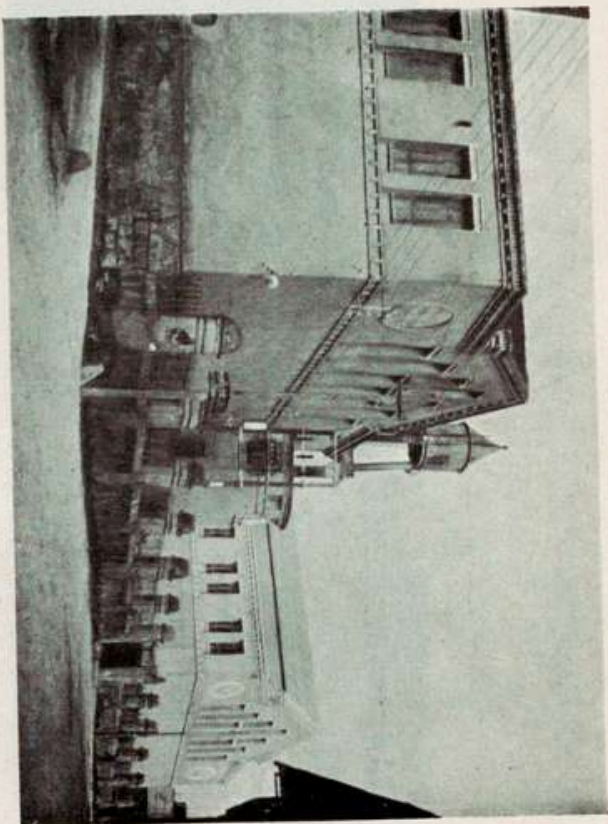
SARREAL.—Vista general de la población



Passeig de Francesc Macià



Altar Major de Poblet



Sindicat de Vinicultori

SARREAL, VILA RELIGIOSA

El poble sarraetà sempre que el poble de Sarreal ha estat de l'indole de ciutat religiosa, no ha estat altre cosa que desenvolupant el santuari, partint-li de la devoció per Sant i Verge, i creant una vila que ha estat en Santa Maria d'Espasa i d'Espasa, creant una vila que ha estat en Santa Maria d'Espasa i d'Espasa, creant una vila que ha estat en Santa Maria d'Espasa i d'Espasa.

NOTES ECLESIASTIQUES

El poble sarraetà sempre que el poble de Sarreal ha estat de l'indole de ciutat religiosa, no ha estat altre cosa que desenvolupant el santuari, partint-li de la devoció per Sant i Verge, i creant una vila que ha estat en Santa Maria d'Espasa i d'Espasa, creant una vila que ha estat en Santa Maria d'Espasa i d'Espasa, creant una vila que ha estat en Santa Maria d'Espasa i d'Espasa.

El poble sarraetà sempre que el poble de Sarreal ha estat de l'indole de ciutat religiosa, no ha estat altre cosa que desenvolupant el santuari, partint-li de la devoció per Sant i Verge, i creant una vila que ha estat en Santa Maria d'Espasa i d'Espasa, creant una vila que ha estat en Santa Maria d'Espasa i d'Espasa, creant una vila que ha estat en Santa Maria d'Espasa i d'Espasa.

NOTICE: ALL INFORMATION CONTAINED
HEREIN IS UNCLASSIFIED
DATE 08-14-2013 BY 60322 UCBAW/STP

SARREAL, VILA RELIGIOSA

Si algú intentés sostenir que el passat de Sarreal ha estat de fredor en matèria religiosa, no fariem altra cosa que demostrar-li el contrari, parlant-li de la devoció pregonada i veneració constant que ha tributat als Sants Màrtirs Cosme i Damià, compatrons de la vila. Si algú fos temerari en afirmar que la seva història religiosa ha estat embolcallada amb certa indiferència, res més no intentariem sinó recordar-li les grans festes i pregàries que ha adreçat a Jesucrist en el misteri de la Creu. Si algú volgués sospitar de la influència que les idees bàsiques de la virtut han exercit en el desenvolupament de la població sarrealenca, que no fassi altre cosa sinó fullejar els papers vells, per a contemplar-hi la vida ufana de les antigues Confraries, principalment la de la Verge del Roser, a la qual pertanyia materialment tota la vila, exceptuades quatre cases, que podríem anomenar, a inicis del segle passat, donar una mirada al seu historial, contemplar les seves Verges on hi ha cristalitzada la seva pietat de tots els segles, i empapar-se del contingut de les seves lleis i consuetuds, amarades de seny i de religiositat, plenes de Pàtria i de Déu, i contemplar els avis aixecant l'església de la vila per quatre voltes amb constància i decisió.

L'historial religiós de Sarreal té una importància remarcable. Els avis encara en parlen amb la boca plena. Solament la virtut fa grans els pobles, i Sarreal no fóra Sarreal si no s'hagués plasmat amb la grandesa de la seva pietat. Ja ho anirem veient en aquestes ratlles.

L'ESGLÉSIA PRIMITIVA

L'Església, fonamentada amb la pedra indefectible que és Crist, mestressa única de la veritat, no ha defallit ni defallirà mai en la seva missió cristianitzadora i civilitzadora. En els primers temps, enc que ultrajada i perseguida, plantà per entre les runes paganes de l'Imperi la bona llavor de la moral cristiana, tot ensenyant que no termina pas aquí el destí l'home. Més tard, amb l'exercici de les pràctiques religioses convertí el cor dels Bàrbres de ferotge en mansoi, portant-los a la convivència i a la pau. A l'arribar el Feudalisme no es reclogué pas a les grans urbs. S'adonà dels castells poderosos que emergien a la cima dels tossals, i al costat mateix d'aquelles parets inexpugnables posà els seus ministres per mor de què el lligam entre els senyors i llurs vassalls quedés endolcit, amorosívol, cristià, i els uns i els altres es donessin compte que existia un altre Senyor al qual haurien de donar estreta explicació dels actes llurs.

Sarreal tingué església a principis del segle XIII.

Tan prompte com la vila fou poblada, es posaren els fonaments del castell, i tocant al castell es bastí una església romànica, bonica, capaç, on eren atesos tots els veïns en quant fos possible.

L'església primitiva existia en ço que avui és plànol de l'església actual, oberta a migdia i orientada a sol llevant segons les prescripcions litúrgiques i les usances d'aquells

temps. El bocí que avui encara en queda ens dona peu per a sostenir que era ja terminada al començar el segle XIII, i per tant fóra contemporània de la de Forés, Savella i Anguera, el grup primitiu més interessant d'aquestes comarques. La construcció es portà a terme seguint les directrius de l'art romànic, que generalment obria les seves obres d'un gruix extraordinari amb una portalada de mig punt i les cobria amb voltes de mig canó, sortint de la part posterior una o més àbsides. La llum penetrava al recinte travessant uns ventanals estrets, amb forma de troneres, com pot apreciar-se encara en les restes de l'església d'Anguera.

La primitiva església de Sarreal podem imaginàriament reconstruir-la amb l'estudi de la portalada que encara s'aguanta i que la població ignora. Forma part de la paret mestra de l'església i pot ésser admirada en tot el seu conjunt en una reconada de la casa rectoral.

Aquesta preuada joia arquitectònica i escultòrica es compona d'un àbac sobre el qual reposa l'arquivolta emmarcada per una artística cenefa de fullatge entrellaçat que centra les dovelles finament treballades. En el timpà hi són oberts tres nínxols uniformes, dels quals el del mig cobricela una preciosa icona de la Verge, la titular de Sarreal. Aquesta imatge, que forma part del mateix timpà, puix és un alt relleu, com totes les de l'època està assentada en una arqueta, coronada, i amb la mà dreta alçada amb signe de benedicció (1). La indumentària es compona d'una túnica i un mantell que des del cap baixa a replegar-se uniformement davant d'ambdós genolls. Assegut al mig de la falda i mirant el públic hi té seient Jesús Infant, qui també beneeix amb la seva maneta dreta.

(1) La mà dreta és obra postissa i relativament nova.

Centrant la Verge hi ha escultrats, en els altres nínxols, dues estatués de factura més tosca, potser apostols, potser primitus patrons de Sarreal.

Degut als estralls que ha sofert la vila aquest conjunt escultòric apareix completament negre o fumat, a més es nota que hi ha arribat també la mà iconoclasta, puix que les picades incultes hi són ben bé esgrafiades.

Amb un xic de paciència havem pogut impressionar aquesta joia romànica damunt la placa fotogràfica, per tal que sigui admirada dels vilatants i dels qui no ho són.

Aquesta primitiva església fou enrunada en el segle XV, durant el juliol de 1464, en què l'exèrcit de Joan II entrà a la vila i ho convertí tot en cendres.

LA SEGONA ESGLÉSIA

Allunyada la tempesta de la guerra, els veïns de Sarreal, que en sa major part abandonaren la vila enrunada, començaren de reconstruir les muralles, les cases i l'església. Aquesta fou emplaçada en el mateix lloc i aprofitant si cap bocí de paret s'aguantava amb mitja consistència. Aquesta nova església, que seria una barreja d'estils, puix fou pujada amb estil gòtic rebaixat damunt els fonaments romànics anteriors i amb la mateixa portalada, durà fins al segle XVIII, fins després d'haver sofert tots els embast en temps de la *guerra dels segadors* (1640 a 1652) i la revolta de la successió al tron (1700-1714).

La Santa Visita Pastoral que efectuà a la vila el Dr. Josep Llinàs, 18 maig de 1696, ens en dóna una visió completa d'aquesta església. Diu el document:

«.....Vt. *Fontes Baptismales*. Et invenit las S.^{tas} Ayguas Baptismals dins una conca d'aram.....»

«.....Vt. *Cemeterium*. Et invenit bene el decenr».

«.....Vt. *Sacristiam*. Et invenit dos calers lo un tot dorat y laltre dorat per dins ab sa patena altres dos calers lo un de St. Joan Batista y lo altre de larmita dels Sts. Metges, una creu gran professional de plata sobredorada. Incensers y barquilla de plata, dos bordons de plata una corona de plata ab pedras, de la Verge Maria, una beracreu de plata sobredaurada. Reliquiari de St. Cosme y St. Damia altre Reliquiari de plata de la Reliquia de St. Abdon y Senent y St. Isidro, dos terns enters de llana ancamusada de negre,

un tern de domas blanc, altre tern de Raso entafayat ab flors felpadas, altre tern de bellut carmesí ab senefas brodadas de or, 6 mantos de la verge de diferents colors, altre tern de brocat de diferents colors, altre de Raso morat ab diferents flors, vuit casullas ordinarias de diferents colors per tots los dias, dos talams de domas blanc, una capeta de domas naranjat, 3 missals bons, 30 toballas de altar, quatre roquets per als acolits, 6 bolsas ab sos corporals, 8 toballas per ajugar les mans, un St. Christo de massoneria chiquet, dos frontals un vert y altre blanc».

«.....Vt. *Altare de la Asumpta*. Invenit ara..... lo guarnechen los consellers, y a una alfombra».

«.....Vt. *Altare St. Antoni de Padua*. Invenit que ya ara, vuit toballas de altar y una bandera de domas».

«.....Vt. *Altare de St. Francesc Xavier*. Et invenit que ya ara».

«.....Vt. *Altare de St. Jorge*. Et inven. que ya ara».

«.....Vt. *Altare de Sta. Llúcia*. Et inven. que ya ara,..... Reliquiari de plata amb Reliquia de Santa Llucia, una casulla de domas vert, dos frontals, nou toballas daltar, una bandera de domas vert, quatre camis. de tela per a portar lo tabernacle».

«.....Vt. *Altare de lo Sant Nom de Jesus*, et inv. que ya ara y una llantia de plata..... la guarnexen los estrangers y tenen creu de plata, una casulla de domas vert, un frontal de domas vert, 3 toballas de Altar, quatre camisas per lo tabernacle, una bandera negra per la Confraria de la Sang, una altra de vermella y dos llantias».

«.....Vt. *Altare de St. Roc*, et inven. que ya ara manam que no si diga missa».

«.....Vt. *Altare Bte. Maria V. de Rosario*, Et inv. que ya ara, dos creus de plata, dos candeleros de plata y dos de bronse, dos bordons de plata, un missal, un tern enter blanc de domas ab toballas de sati blanc, 3 casullas de diferents colors, quatre frontals de diferents colors, una roda de campanillas, una cortina de coto blau, una bandera de

domas blanc, altra bandera xiqueta, altra bandera negra, quatre camisas per lo tavarnacle dorat, 6 estoballas, dos ganfarons de domas blanc,..... y tres llantias».

«.....Vt. *Altare de la Santa Trinitat*, et invenit que ya ara..... y una creu de plata, dos candeleros de bronse y dos de platejats, dos ganfarons, una bandera gran tota de carmesí, unas toballas, 4 camisas per lo tabernacle i tres llantias».

«.....Vt. *Altare de St. Pere*, Et inven. que ya ara y manam que no si diga missa, aquesta capella te lo seu cor».

«.....Vt. *Altare de St. Josep*, et invenit que ya ara.....»

«.....Vt. *El cos de la Esglesia*, et inven. que y ha dos colgaduras de tafata al altar mayor, una bandera y dos ganfarons de domas carmesí y blanch, y a orgue, al altar mayor y ha un dose de domas carmesí y 3 llantias.....»

«.....Vt. *Lo campana*. Et invenit que y ha quatre Campanas dos de xicas i dos de grans.....»

En aquesta llista, després de llegir-hi l'existència d'onze altars, es posa de manifest la riquesa d'objectes litúrgics de la qual estava dotada, i que per cert la feien la més suntuosa de la comarca. Però, havem notat que hagué de sostenir per dues voltes el pes de la guerra que a cada pas deixà estralls, i els estralls es notaven, puix consta en el document que foren deixades ja inútils les capelles de Sant Roc i Sant Pere, en les quals es prohibí el celebrar-hi missa.

I fins la major part de l'església estaria deteriorada puix que en l'esmentat document diu el prelat entre altres coses:

«I com que a dita Iglesia se plou manam als Jurats la fassen reparar en pena de 3 lls. y en subsidi descomunió Mjr.»

En 1722 el canvi d'església o almenys una reparació important es feia necessària, puix que l'arquebisbe Manuel de Samaniego, el dia 10 de novembre del mateix any, diu:

«Y mandamos a los Regidores que con toda brevedad dispongan se quite la tierra de la capilla de Sta. Lucia, para evitar el daño y perjuicio, que resulta a otra capilla».

I després afegeix:

«Et invenimus que debía fabricarse el coro por estar descompuesto, y por quanto Isidro Spinac, estaba debiendo a la sacristia cien libras, se ha efectuado el ajuste de la obra, que deberá concluirse sin dilacion, sobre que encargamos toda su aplicacion al Reverendo Rector».

La segona església de Sarreal arribà a ésser inservible cap allà a l'any 1746, temps en què els veïns es posaren de fort i de ferm a pujar una església de peu.

TERCERA ESGLÉSIA

La tercera església en quant a la seva part exterior és l'actual, puix l'interior fou tot convertit en cendres la nit de Nadal de l'any 1801.

Si ens fixem en la façana monumental d'aquesta gran fàbrica, a les potes dels lleons que hi ha posats un a cada banda de l'escut de la vila, veurem una fetxa que resa, 1752, però, no significa pas que l'església fos ja terminada. Aquesta asserció és corroborada pel decret de Visita que donà a Sarreal el canonge visitador Dr. Josep Bellver, el dia 29 de juliol de 1753, que diu:

«.....Item. Havent visitat Lo Cos de la Iгла que vuy te lo present Poble que es sols la Meitat, y lo altre restant se esta actualment fabricant de Nou, y las Capellas e Altars de aquell que son: Altar Major, St. Antoni de Padua, St. Josep, St. Jordi, N.^a S.^a dels Angels, Santissima Trinitat, N.^a S.^a del Roser, Santa Llucia y Lo Santissim Nom de Jesús junt ab la Purissima Sanch de Jesu-Christ, y així ditas capellas e Altars, com lo demes Cos de la Iгла estan tots abtes y decentes per celebrarse lo Snt. Sacrifici de La Missa».

I, com que en la Visita següent practicada en 1759 ja es troba l'Església en estat de perfecta decència, podem donar per segura la terminació de l'obra, i afirmar, que l'església actual, en quant a son exterior, façana, parets mestres i

campanar, fou construïda durant la meitat del segle XVIII, entre els anys de 1748 1755 (1).

Aquesta nova i formosa construcció fou totalment blaïda durant la nit de Nadal de l'any 1801.

Heus ací detallat el sinistre tal com ens el deixà notat el llavors Rector, Dr. Pere Cabrer:

«En lo any 1801 la nit de Nadal a S. Esteve, patí la Esglesia parroquial de esta Vila lo mes vorás, espantos y terrible incendi, que haja vist la memoria dels homes, digne de consternar a tot lo Mon per Sas Circunstancias.

«Esta nit als tres quarts per las dos de la Matinada portant a mamar a una criatura que no podia Consolar per raho de no estar molt bona la Sua Mare, Magdalena Torroja. La sogra Ipha Tarroja muller de Iph Torroja del costat de casa de Joan Matheu dit lo Bot: portant dich la sogra Ipha Torroja a mamar a una criatura repara luego al eixir de Casa que per detras de la Iglesia ahont estava lo Altar major eixien unas flamas de foch. Comensá a donar veus ho sentí luego lo Rtor. se alsá ab tota la casa y eixint al balcó del seu quarto veje ja que eixia un grandíssim fum per la O de la Iglesia, volgue entrar per la porta falsa y ja no pogué: acudí luego tot lo Poble pero infructuosament, y solament pera donar Suspirs, Clamors y derramar llagrimas al veure ó ohir derribar las Imatges dels Sants de un temple, sens exageració, dels mes hermosos del Archebisbat veure reduhirse a cendres y sens remei la Imatge de un S. Christo que era lo objecte de sa devoció, y digamo aixis lo seu Deu. Pero que molt ¿quant no se librá de aquell incendi lo que governa tot lo Mon, a qui obeheixen los elements, lo qui fa cessar las tempestats, lo criador de totas las cosas. Lo unigenit fill de Deu Sagramentat? aquí faltan expressions

(1) Per un document que amb tota cura és custodiat per don Joan Palau, descendent de la vila, on té grans propietats, i alcalde que ha estat molts anys de la ciutat d'Amposta, sabem que l'església fou començada en 1748, essent batlle i regidors: Pere de Generès, J. Antoni Sanahuja i Joan Moles, respectivament.

per representar mon Sentiment, tot ho perderem pues perderem lo Señor de todas las Cosas. Esto es fou Consumit y reduhit á Cendres aquelles especies Sagramentals.

«No quedá ni tansolament un pam de fusta de la molta que hi havia entre retaules bancs orga y cor. Lo retaule Major era Magnífich encara que no dorat, lo del S. Christo que se anava dorant era Sumptuosissim y finalment tots los demes retaules tots de gran cost; y a las Sinch horas del mati ja no hi havia res de Combustible en tota la Iglesia de manera que ab lo espay de tres horas vegerem consumir un dels temples mes magnífics del Arquebisbat, Solament quedà la roba de la Sicristia a la que no se comunicá lo foch; pero a mon pensar hauria estat millor que se hagues cremat tot perque a excepcio de alguna Cosa de Sacerdots particulars que era de prou importancia, los Ornaments Comuns eran indignissims. Lo demes, Vericle, globo, vera creu, reliquiariis, creus de plata, de confrarias y llantias tot se cremá, y queda per Casualitat que se trobá entre las ruinas una reliquia de S. Cosme y Damiá que verificada la identitat com consta de autos se ha donat y deixat a publica veneració.

«Tota la Vila era un llanto; los vehins immediats a la Iglesia, tots desambarasaren las Casas y jo fins que vas veure q^e eixint las flamas per lo Simbori del Roser me entravan a la Rtoria. y la gent que estava treballant dalt a la Esgorfa se espantaren, no vas permetre que traguessen res de Casa pero apenas vas donar orde de traurex mobles ab menos de un quart me buidaren tota Casa sense deixarhi un Clau, es molt de alabar lo que treballaren la gent y sa fidelitat; pues havent estat exposats tots mos mobles y quant hi havia a la Rtoria. tot dispergit per lo espay de 4 ó 5 dias no me faltá per valor de un maravedis.

«Lo dia de S. Esteve al mati fou precis luego fer celebrar una misa a S. Joan y Consagrar algunas formas per lo que podia convenir; y a hora Competent vas fer celebrar una Missa per lo Vicari Rnt. Isidro Roig a la Plassa del

estudi a modo de Campaña. Lo mateix se practicá lo dia de S. Joan y despres havent ja donat part al Illm. vingué luego lo dia de S. Joan al mati lo Señor Dr. Anton Civit Plebá de Montblanch de orde del Illm. a disposar lo Convenient, y se elegi per un interim la Iglesia o Capella de S. Joan per fer totas las funcions.

«Registrada la Iglesia, despres de alguns dias, perque als primers dias no hi podia entrar perque continuament se anavan despreguent pedras de la bóveda y de las pilastras que quedaren totas esdernadas, registrada, dich la Iglesia per los mestres de Cases judicaren que no se podia exposar sense ferla Caurer: ab asso fou precis determinar fer una Iglesia interina, pues a la Capella de S. Joan no podian ferse totas las funcions y majorment las de Quaresma que se acercava.

«Se construhi pues una Iglesia interina prenent per ella lo Cementiri vell, lo Carrer dita antes la Costeta, la Capella que era del Roser y la Sagristia Vella, de tot se compongue una Iglesia interina pero molt poch decent y poch capas pera la molta gent del Poble.

«Aquesta fou concludida ja per lo mes de febrer, y lo dia dos de Mars de 1802 dia de Carnestoltes fou benehida per mi Dr. Pere Cabrer Rtor., ab las llicencias necessarias. Grants disturbis y oposicions hi hague ja per benehir dita Iglesia q.^e sempre se han mesclat *profana sacris* en esta Parroquia, motiu de totas las discencions y partits; y de aqui mateix se originaren los retardos per la reedificacio de la Iglesia incendiada olvidats ja de que era un just judici ó Castic de Deu lo incendi de aquella atesas totas las circunstancias de temps, modo y demes.

«En fin se acordá donar á publich subhast lo reedificar la Iglesia incendiada y se lliura lo dia 10 de 8.^{bre} de 1802 per lo preu de 8000 lliuras» (1).

(1) La crema del temple de Sarreal donà motiu a què per la contrada es cantés un romanç que ho explicava en detall, el qual tenia per titol: «Coblas en que se declaran les gran llàstimas i calamitats que pati aquell Sant Temple de Sarreal, que per voluntat divina fou convertit en flames la nit de Nadal». (Fulla, in-fol, a tres columnes i gravats).

La reedificació de l'església cremada, que tan minuciosament ens descriu el Dr. Pere Cabrer, durà fins a l'any 1807. El dia 6 de desembre d'aquest any fou solemnement beneïda pel mateix rector, prèvia la concessió que des de Cambrils li otorgà l'arquebisbe Romuald A. Mon, vuit dies abans, 29 de novembre.

Es digna d'ésser copiada la següent ressenya de la festa:

«Lo dia sis de desembre del any 1807, despres de las moltas tribulacions que precehiren en la reparació de la Nova Iglesia Parroquial y sobre tot en la fi, fou la expresada Iglesia benehida per mi lo Dr. Pere Cabrer Pbre. y Rtor. de ella, en virtud de la llicencia que antecedentment sem doná. Esta benediccio fou feta ab lo lluhiment que requiereix tanta solemnitat; y a pesar de que no podia esperarse tant Solemne y Magestuosa per los debats que precehiren: Fou no obstant la funcio mes solemne que se haja vist en tot lo temps de mon regimen en esta Parroquia; be que sens ninguna bulla ni ruhido de balls per haver estat en un temps molt Calamitós, y lo Poble Cansat en la reparació de la Iglesia. Lo dia 6 de Desembre al mati se feu la benediccio de la Iglesia ab la Musica de Montblanch y assistencia de alguns Rtors. vehins, Religiosos de Sant Francesch de Montblanch i de la Mercé; y altres Sacerdots forasters.

«Luego de benehida la Iglesia se feu una solemnissima professo per tota la vila trasladant lo SSm. Sagrament ab lo globo á la Nova Iglesia En esta Professo se esmera lo Poble ab la assistencia ab atxas que foren moltas: y en haver arribat á la Iglesia se Celebrá per mi lo Rtor. notat un solemne ofici en que assistiren per Diacas lo Rnt. doctor Joan Padreny y lo Rnt. Domingo Thomas, los dos Beneficiats de la mateixa Iglesia. Lo Rnt. Plebá de Montblanch D. Iph Canyellas y Rnt. Rtor. de Barbará D. Iph Cabirol assistiren ab las Capas. Predicá en dita Missa lo Rnt. Pare Fr. Pere Martí, Lector de Filosofia del Convent de Sant

Francesch de Montblanch; y á la tarda hi hague un solemne Rosari cantat ab la mateixa Musica. I no contents los habitants del poble per no haver pogut mostrar Son Contento, devocio y alegria suplicaren que lo endemá dia 7 se fes altre Ofici solemne i sermo, lo que se practicá predicant lo mateix P. Lector Martí, tot en acció de gracias. De manera que per la molta harmonica devocio y lluhiment Celebraren tots los Sacerdots que assistiren á ella per una solemnissima festa; y los habitants del Poble digueren que no solament no havian may vist una funcio tan lluida sino que no la esperaven tampoch veurerla en lo Poble».

ESGLÉSIA ACTUAL

Al beneir-se l'església actual el dia 6 de desembre de l'any 1807, no quedà encara completament exornada amb els altars, retaules i altres objectes, sinó que només es deixà enllestida la fàbrica, en aptitud d'ésser artísticament moblada.

Fins a més de mitjans de la centúria passada els altars devien ésser senzillíssims ja que els retaules no foren obrats sinó del 1860 en amunt.

L'església, una de les més vastes d'aquestes terres, està pujada segons les directrius de l'art renaixentista. La façana, tota de bulsonada, és neoclàssica. Tot el demés, exceptuat el campanar, és obra de paret ordinària. La planta és la llatina tradicional, però amb creu de doble travesser. Quatre grans arcades aguanten la volta d'arista, i una cúpula ovalada que s'aixeca en el creuer és sostinguda per quatre arcs torals. Per mitjà de vanos hi ha també sostingudes dues altres cúpules en els extrems fondos del creuer.

L'església té una llargària de 41'50 metres per 36'25 d'amplada màxima al creuer. La nau és ampla de 11 metres, i el travesser té una llargada de 28'40. En ella, a més d'una trona per banda, existeixen els següents altars:

Altar Major. Obra monumental d'estil renaixement compost, i dedicat a la Verge Assumpta que figura en relleu a la glòria central. En els intercolumnis hi són posades les imat-

ges dels Sants Patrons, Sts. Abdon i Senen i Sts. Cosme i Damià. Es bastant interessant el Sagrari d'exposició, tallat en finíssim alabastre. A la part superior, en una formosa capelleta, hi és representada la Immaculada Concepció, i als costats els Sants Bisbes Gregori i Blai. L'altar és de guix, i fou construït en 1860 pel reputat artista Felix Ferrer, i decorat en 1870.

Altar de Sant Isidre. D'estil anàleg a l'anterior del qual és també coetani. Als costats hi figuren les estatués de Sta. Cecília i Sta. Maria de la Cabeza, muller de Sant Isidre. A l'extrem superior el Cavaller Sant Jaume. Fou pintat en 1928.

Altar de Sant Jordi. En aquest altar, ultra el titular, hi tenen lloc Sant Víctor i Sant Plàcid, i en el remat Sant Gil. Fou decorat en 1927 a expenses de Na Antònia Farré.

Altar de Sta. Llúcia. Obrat en guix com els anteriors. La imatge de la Santa va acompanyada d'altres quatre. A l'esquerra Santa Agata i Santa Caterina, i a la dreta Santa Apolònia i Santa Bàrbara. Sant Miquel aixeca l'espasa a la part més alta. L'altar de Santa Llúcia espera una mà munífica que el fassi relluir.

Altar de la SSma. Trinitat. Al fons esquerre del creuer. Fou construït en 1861. Una reixa de ferro que tanca el presbiteri, feta en 1816, ens dóna testimoni de què fou l'antic altar del Sagrament. Ultra la representació del Misteri, hi són posats els fundadors de la gloriosa Ordre dels Trinitaris, Sant Joan de Mata i Sant Feliu de Volois, amb la indumentària de la Institució, i Sant Joan Baptista.

Altar de la Puríssima Concepció. Es una obra de mal gust construïda en fusta per Joan Homs, de Reus, en 1920. En ell radica l'Associació de Filles de Maria. Es féu a expen-

ses de Josep Compte Aguadé, de Barcelona, qui donà 2.500 pessetes.

Altar de la Verge del Carme. Aquest altar on, a més de la titular, hi ha posats Sant Pere i Sant Pau, fou decorat per subscripció popular en 1927.

Altar de la Verge dels Angels. Obra reduïda i de bon gust, tancada amb una formosa reixa de ferro. La munificència de les Sres. Maria Rodríguez i Elvira Potau ha fet que hagi quedat un dels altars més vistosos de l'església. En ell hi ha les imatges de Sant Sebastià i Sant Roc, i les Santes Fe, Esperança i Caritat.

Altar de Sant Josep. Amb basament d'alabastre. Les escultures de Sant Antoni Abad i Sant Bonaventura exornen aquest bonic altar. Fou recomposat en 1928.

Altar de la Verge del Roser. Es l'altar on hi està posat el Santíssim Sagrament. Es una obra acabada. El primer cos del retaule, tot d'alabastre finíssim, com també el Sagrari i el combregatori, recordaran sempre els noms de Maurice Raud, Magdalena Fornés i Maria Ripoll. Acompanyen a la Verge del Rosari Sant Domènec i Santa Caterina.

Altar de la Verge dels Dolors. Està format, principalment, per un grup escultòric, l'obra més antiga de l'església, posat en una capella oberta de qualsevulla manera al mur. Era un pas de la processó del Dijous Sant, tallat en 1766 per Isidre Espinal.

Altar del Sant Crist. Es obra de l'any 1861, de guix, i decorat per Pere Ribes en 1895. Dues escalinates condueixen al cambril on hi ha el Crist monumental de 1'90 metres de talla i amb una alçària de conjunt de 3 metres. La pintura barroca que exorna aquesta dependència és d'un mal gust extremat. Empotrat a la part davantera de l'altar hi

ha el Sant Sepulcre, de factura més antiga que tot el restant.

Altar de Sant Antoni. Ultra el titular, hom hi venera Sant Francesc Xavier, Sant Francesc d'Assis i Sant Josep de Calassanç. En el cos superior hi ha Sant Ramon Nonat. Fou daurat en 1927, i pagat per la Sra. Antònia Farré.

Altar del Sgt. Cor de Jesús. Fou decorat per Pere Ribes en 1902. Conté les imatges de Sant Joaquim i Santa Ana, i al damunt els tres Reis d'Orient. Abans era l'altar del Sant Nom de Jesús.

Tenien cura d'aquest altar els forasters.

El dia 1 de juny de 1591, Climent Talavera, mercader de Barcelona, otorgà davant Esteve Gilabert, notari, la donació d'un censal de 100 lliures amb una pensió de 100 sous, pagadors tots els anys el dia 7 de juny, per la llàntia de l'altar del Sant Nom de Jesús.

Existeixen a més la Capella del Baptisteri, a l'eixida per la porta falsa, amb una formosa pica de jàspi, tancat tot amb una reixa de ferro, i dues bones piques per l'aigua beneïda.

L'exterior de l'església és presidit per una formosa imatge de la Verge, de pedra, d'últims del segle XV, posada en un nínxol damunt la porta principal.

BARA: ORATE PRO NOBIS: GUARDANOS DE FETA
 FETAT: ME FEU: JOSEPH POMEROL: DE CALAF: LO
 ANY 1774»

La cinquena a la banda de la plaça és la més antiga de
 tota la vila. És de pedra picada i té una alçària de
 63 metres. Té una alçària de 63 metres. Té una alçària de 63 metres.

EL CAMPANAR

El campanar, adossat a l'església en el seu angle de mig jorn, fou construït també durant la meitat del segle XVIII. De dalt a baix és obra de pedra picada, amb escalera interior de manposteria. Té una alçària de 63 metres, i consta de tres parts ben marcades. La inferior quadrada, la del mig vuitavada i la superior rematada amb una sèrie d'arcs damunt sengles pilars que s'ajunten en una pedra clau. En el cos del mig hi són oberts, set espaiosos finestrals, en sis dels quals s'hi balancegen bones campanes.

En el de més al nord existeix la campana dita *de reservar*. Porta la següent llegenda: «ST. ABDON Y ST. SENEN: ST. COSME Y ST. DAMIÀ: STA. BARBARA: GUARDEUNOS: CARLOS MESTRE ME A FETA EN CALAF: LO ANY 1774».

Després ve la grossa, a la banda de la plaça. En ella s'hi llegeix: «STA. MARIA: PATRONA: HUIJUS: PARECLÆ: ORA PRO NOBIS: ST. ABDON ET SENEN: PATRONI HUIJUS PARECLÆ: ORATE PRO NOBIS: ME FEU: JOSEPH POMEROL: ANY 1863».

I segueix l'altra a la part de migdia, on diu: «SANT ABDON Y SENEN: ORA PRO NOBIS: FETA LO ANY 1763».

La que ve no porta inscripció. Mirant al riu existeix la quinta. Hom llegeix en ella: «ST. MARCH Y STA. BAR-

BARA: ORATE PRO NOBIS: GVARDAVNOS DE TEMPESTAT: ME FEV: JOSEPH MESTRE: DE CALAF: LO ANY 1764».

La situada a la banda més oriental és la més antiga de totes, que segurament pertanyia a l'església i campanar antics. En unes lletres gòtiques bastant difícils d'interpretar hom endevina aquesta llegenda: «CHRISTVS VINCIT: CHRISTVS REGNAT: CHRISTVS IMPERAT» (Crist venç, Crist regna, Crist impera). Aquesta campana, que es toca tots els dies a Rosari, té la particularitat d'emetre 435 vibracions per segon, i per tant resulta afinada segons la nota *La* de l'escala musical. Semblant particularitat fou notada pels frares del monestir de Poblet, en quin cloquer hi desitjaven una campana d'aquest to. Moltes i moltes vegades es dirigí l'abat al senyor i batlle de la vila per a la seva adquisició, arribant fins a fer la promesa d'omplir-la de plata fins a vessar. Però, la contesta fou sempre aquesta: el gust que té Poblet també el té la vila de Sarreal.

A la part superior queda una altra campana de gran sonoritat que toca a impuls del rellotge.

La torre de les campanes, durant les revoltes del segle passat fou convertida en un vertader castell. Des d'ella s'espiava la vinguda de l'invasor i en ella es defensaven els guerrejadors i patricis de la vila.

EL SANT CRIST DE SARREAL

El Sant Crist de Sarreal té fama de miracler per tota aquesta bandada de Catalunya. Sempre que el flagell de la secada o d'altra malvestat ha amenaçat el país amb la misèria afrosa, el Crist de Sarreal ha estat invocat, aclamat i esguardat amb una torrentada de llàgrimes i anhels. La imatge actual no és la primitiva. N'existia una altra que quedà cendres a l'incendiar-se el temple parroquial en 1801. Encara que de factura no molt antiga el poble li atribuïa origen llegendari. La llegenda l'havem pogut recollir encara de llavis dels avis, que saben més d'aquestes coses. Sense intentar donar-li cap valor, la reproduïm en substància.

Era una tarda de Primavera en què un pobre captaire trucava de porta en porta pels carrers de la vila. Al demanar almoïna a l'actual carrer de l'Hospital topà amb una casa on hi havia un rotllo de dones sorgint roba. Com fos que demanés a la mestressa de la casa un bocí de pa en caritat, se li féu de resposta que de pa no en tenien ni mica, màxim en aquell any en què per una formidable secada amb prou feines si podien menjar. El captaire amb posat humil li digué que anés a la pastera que la trobaria curulla de pa blanc, i després, que junt amb les altres dones es dirigís a l'església de l'Hospital per a portar a la parroquial el Sant Crist que trobarien darrera la porta. Tal

com digué el pobre transeünt, l'ama de la casa anà a la pastera, i, amb la consegüent sorpresa, la trobà curulla d'un pa saborosíssim amb el qual convidà les veïnes, i fent via totes cap a l'Hospital toparen amb el Crist anunciat, el qual fou portat a l'església principal i venerat a la capella de Santa Llúcia, des d'on escampà misericòrdies del cel a la vila i a tota la contrada. El captaire havia desaparegut encontinent.

Sigui quina sigui la veritat d'aquesta tradició, el cert és que sota els braços oberts del Sant Crist de Sarreal s'hi aplegaven les multituds clamant misericòrdia, el qual era portat processonalment pels carrers de la vila amb solemnitat inusitada.

Heus ací un tast del Ceremonial que s'observava en 1798:

«..... P.^{mo} Quant lo Ajuntament demana á la Comunitat lo fer pregarías se fan del modo següent: Comensan a fer per nou dias continuos Professo cantant la lletania major, ó dels Sants: y al arribar a la Iglesia se canta una missa al camarín del Sant Cristo. Pero no consentira lo Rtor. que esta missa sia votiva sino conforme a la rubrica i reso del dia, Contra del que tingué mes debats ab la Comunitat; pues deyan tots los dias missa votiva. I si lo Ajuntament demana que se continuen mes dies dels nou assenyalats, se continuaran ab la mateixa forma».

«2.^o Quant se ha de trauer la Imatge del St. Christo se congregará lo Ajuntament, y de consentiment ab la Comunitat i Rtor. destinan lo dia en que se ha de trauer».

«3.^o Lo dia en que se trau la Imatge que regularment és en dia de festa, a la hora de vespres se treuen tota la gent de la Iglesia sens que per ningun pretext queden en ella més que los Sacerdots, Ajuntament, los Pracuradors y obrers del St. Christo, y ningú més sinó los fusters i mestre de cases del Ajuntament».

«4.º Desocupada la Iglesia de la gent, se fa un rato de oració lo Rtor. y Comunitat; y ab llums que subministra la Confraria del St. Christo se va ab orde á la Capella, y resant semitonat lo Miserere se baixa dita Imatge de son camarín per los Sacerdots, se col·loca per ells mateixos en un Docer decentment compost per aquest fi, negre ab estrel·las blan·cas, al Altar Major; y mentres dura esta funció se està to·cant en lo Campanar una Campana, y compost tot se obra la Iglesia pera que entre lo Poble que está ja esperant a la plassa, procurant que sia ab devoció y no ab tropell».

«5.º En lo any 1798 als 29 de Abril y en Diumenge que per sequedat se tragué dita Imatge, luego que fou col·locada al Altar Major, y oberta la Iglesia se feu un sermó al intent, que predicà lo P. Fr. Rafel Sanromà, Religió de Escornal·bou que ab altre company vingueren a sollicitut y expensas del Ajuntament pera dita funció. Durant dit sermó no se permeté com tampoch en las demás funcions públicas de la Iglésia no fou permés que entras en la Iglesia ningun Disci·plinant ni penitent per los inconvenients e indevocio y tro·pell que causarien a la Iglesia.....»

«6.º Estigue dita Imatge tres dias al altar major, esto es: lo restant del Diumenge, lo Dilluns, y Dimars fins al Dime·cres: y lo Dilluns y Dimars á la Missa que se canta per pre·garias despres de las lletanias hi hague Sermó cada dia per un dels mencionats Religiosos de Escornal·bou ab bastant asistencia y Concurs cada dia pero sempre ab la prevenció de que en ditas funcions no assistissen Disciplinats ni pe·nitents».

«7.ºa la tarda antes de hora de vespras, se procurá desocupar altra vegada la Iglesia quedant solament los notats al num.º 3; y se col·loca la S. Imatge des del Altar major á un tabernacle á est fi construhit y se deixá davant dit Altar major: y luego oberta la Iglesia fent senyal ab las Campanas o tocant a Vespras asisteix lo Poble, esto es, la Congregació ab vestas penitents de tota manera, Disci·plinants en sech y en sanch; y cada qual segons sa devocio,

o passió, y las Donas totes ab alguna Imatge en les mans. Aquí deu procurar lo Parroco, per evitar tropell, destinar i repartir dits Penitents, al Presbiteri, altres a la Capella del Roser, altres a la Trinitat, o com millor se puga».

«8.º Collocats ya tots a la Iglesia se fa una breu platica en la que se procura tocar lo pas de la Sentencia de Ninive en cas no fessen penitencia ohint lo Profeta Jonás. I al parlar dels Ninivitas, entra luego a la Iglesia una gran turma de gent dits *Ninivitas* (en llengua de Sarreal) vestits tots de penitencia y alguns dells horrorosa. Estos no estaven encara presents en la Iglesia, que per aquest fi i pas estan esperant a la Casa de la Vila; y al arribar lo Predicador al pas dels Ninivitas, entran luego ells, y es precis baixar ja lo Predicador del Pulpit porque lo que va al devant (que ja procuran sia de una espantosa veu) portant una creu verda grossa y arbolada, comensa ab un espantos Crit: *Señor verdader Deu*; y luego tots los demes cridan: *Misericordia*, deixantse caure tots a terra a exepcio del que porta la Creu. Luego se segueix en tota la Iglesia un gran llanto.....»

«9.º Entrats tots en la Iglesia procurará lo Parroco un poch de silenci y pujat al Pulpit procurará ab tota brevetat excitarlos a que vajan tots amb devocio y compuncio, no buscant disputas ni prehemincias, per cuyo fi al Comensar eixir la Professo que sera luego de dita exortacio del Parroco, deurá est pasarse a la porta de la Iglesia pera ordenarla y dirigirla. Advertint que en aquest any de 1798 alguns dels *Ninivitas* anavan demasiat indecents per anar massa descuberts de sas Carns, lo que procurará remediari lo Parroco pues es mes motiu d'escandol que de devocio».

«10.º En dita professo van tots tant homes com Donas grans y xics seculars y eglesiastics descalsos. En dit any anava la professo ordenada com se segueix: Primer anava al davant una Imatge de un S. Christo que es del altar del Roser portat per un Ordenando ab bonete y Manteu,

y assistit de dos miñons, un a cada costat ab una atxa cada un. Luego de dos en dos a dos fileras las miñonas petitas; despres las mes grans, y ultimament las donas casadas. Luego se seguian los homes ab ciris y despres los que partaven atxas, y entre mig de las fileras de estos, los penitents. Despres se seguian a dos filas los Ninivitas, y despres començava la Congregacio del St. Chisto del Chor, portat per altra ordenando ab dos miñons ab vestas y atxas a son costat, y sempre pel mig de las dos fileras los Disciplinats, que son ab molta abundancia y tots procuran anar prop del St. Chisto que va al últim de la Congregacio portat per quatre sacerdots ab alba y estola y al últim de tot va sota talam la Reliquia dels Sants Martirs Abdon y Senen ab lo preste y Diacas».

«II.º En la Professo se canta lo Miserere, y al arribar la Imatge a la Plassa Nova ahont está preparada una capella ab son Pulpit, se para allí y se fa un gran Sermó, qual digué lo P. N. Buigas de Escornalbou, y finit lo Sermó continua la Professo fins a la Iglesia; y a lashoras es quan mes abundan los Disciplinats. En dit any per temor de algun alborot a causa de tanta gent, vingueren la Esquadra de Valls y la de Mora de Ebro».

El Cel no es feia pas sord a tanta petició. Algunes voltes la pluja ansiada, si es feia en temps de sequera, queia abundosa mentres encara duraven les pregàries, per ço apunta la mateixa relació:

«En est any lo mateix dia de la Professo a la nit que serian unas 9 horas plogué un poch, pero lo dia que se torná la Imatge a sa Capella plogué bastantment».

La veu popular diu que al cremar-se aquesta veneranda Imatge del Crucificat en restà la cabellera i els dits de la mà dreta, que foren posats a l'interior de la Imatge actual. No neguem aquest fet, ens causa, però, estranyesa, per quant el Dr. Pere Cabrer qui tan detalladament ens descriu els estralls de la crema, no en fa la més petita menció.

El Sant Crist actual, un dels de més proporcions de quants es veneren a Catalunya, fou esculturat a principis del segle passat per l'escultor vilatà Isidre Espinal. La Imatge té una alçària de 1'90 metres, i, junt amb la Creu que té un diàmetre de 0'15 centímetres, presenta una altitud de conjunt de 3'50 metres. L'artista, que sabia de què se le havia en qüestió anatòmica, logrà sens dubte el seu intent: de plasmar l'efigie d'un difunt poques hores després del seu traspàs.

A aquesta Imatge no li falta tampoc qualche tradició. Una de ben constant és la que es refereix al seu trasllat a Solivella durant la guerra *dels set anys*, el qual, amb tot i fer un pes considerable, fou portat d'un sol tiratge i per un sol home, talment com si portés una palla.

Durant la centúria i un xic més de sa existència ha estat també diverses voltes objecte d'aclamacions i de pregàries, algunes de les quals, com les de l'any 1905, estan a la memòria de tothom.

MISSIONS PRACTICADES A LA VILA

Les que bonament hem pogut constatar són aquestes:

Missió de l'any 1800

«En lo any 1800 als últims de febrer y primers de Mars, en est temps se encontrava la Missió dels Seminaris de Reus en esta Parroquia en la que eran 4 Sacerdots Missionistas, esto es, lo Señor Superior qe era Señor Vallhonestá, lo Señor Cabruja, lo Señor Iburó y lo Señor Lapedra; y al dia 9 de Mars que era lo Segon Diumenge de Quaresma se feu la Comunió general; y a la tarda la Professó molt llohida, del que quedaren Contentissims los Señores Missionistas; quals vingueren lo dia 5 de Febrer».

Missió de l'any 1814

«En lo any 1814 lo dia 6 de Novembre los P. P. Rafael Plana, Pere Anton Icart. Fra Jph. Sarrat, Missionistes del Seminari de Escornalbou comensaren la Missió en esta Parroquia de Sarreal, y feren la Comunió General lo dia 6 de Dbre.».

Missió de l'any 1827

«En lo any 1827 lo dia 29 de Desembre, los P. P. Fra Jph. Sarrat, Magi Martí, de Valls, y lo P. Rafael Blanch de Reus, per ordre del Sr. Arquebisbe vingueren en esta Parroquia a fer Missió, dits Padres eran del Seminari de Escornalbou, y lo dia 29 de Jener marxaren de esta».

Missió de l'any 1846

«Lo dia 15 de Desembre del any 1846 vingueren á fer la Santa Missió en esta Parroquia de Sarreal los R. R. Mosen Anton Claret, natural de Sallent, y Mn. Manuel Vilaró, natural de Vich, quals feren tan fruit en sas practicas y confessions, segons judici y humana conjectura, qual mai se hagues vist de major en lo present sigle, pues que se confesaren molts infelisos, que molts anys y anys que no se habian atrevit á acercarse al Sant tribunal de la Penitencia, y no solament se confesaren los feligresos de esta Parroquia, si que també molts de pobles del circumvehinat, pues no baixaren de 1800 comunions que se despaxaren, causant tal entussiasme en esta Poblacio que tothom deia eran uns sants..... i succehi en esta Parroquia estant predicant lo R. Mn. Anton Claret lo dia 20 dels citats mes y any; succehi pues q.^e se desprengué luego de comensat lo sermó una pedra de dos lliuras de una elevació de unas 12 canas, q.^e cayent sobre la multitut, no danyá persona alguna, y luego estant ya per acabar dit sermó se desprengué altra pedra de la mateixa elevació, si be de la altra part oposada de la Iglesia, pero de un pes molt diferent, pues los trossos de aquesta pesaven 16 lliuras, qual cayent sobre la multitut no danyá persona alguna. Se feu la Comunió general molt concurrida y edificant lo dia 27, y lo dia 30 marxaren de esta acompanyats dels mes representants de la Població».

Missió de l'any 1921

La Missió d'aquest any, que durà del 20 al 27 de març, fou predicada pels PP. Jesuïtes Josep M.^a Pijoan, Casellas i Riudor. El dia de la conclusió es féu la primera comunió de 38 infants i la solemne Entronització del Sagrat Cor de Jesús per gairebé totes les cases de la vila. Per aquest fi l'Exm. D. Pere Gil Moreno de Mora, senyor de Riudabella, regalà 500 formosos quadres.

EL CEMENTIRI

El cementiri, seguint la pràctica tradicional, fou bastit a l'entorn posterior de l'església, circumdant l'absida, et tot ço que avui és carrer de l'Església i part de la plaça que dóna a la façana de la mateixa. Quedava per tant al centre de la població i a les envistes de totes les cases del costat.

A l'urbanitzar-se el nucli de la població, cap allà a començaments del segle XVII, el fossar antic fou inutilitzat, i buscaren un altre lloc que fos un xic més adient, però recordant-se que tots els veïns de la vila pertanyien a alguna Confraria pietosa, vinculada amb el seu altar, decidiren ésser enterrats tots a l'església parroquial, als peus de llurs patrons celestials. El cementiri vell fou trasbalsat del tot, i les restes foren traslladades a una fossa oberta al paviment, que avui queda a l'entrar a l'església, entre les piques de l'aigua beneïda, tapada amb una làpida que ostenta el segell de la vila, i amb la següent llegenda: «LOS OSSOS DEL FOSSAR FOREN TRASLLADATS ASSÍ A 3 DE FEBRER DE 1638».

Durant el segle XVII i XVIII hom llegeix que tots els enterraments eren fets a la tomba de la Verge del Roser, o de la Trinitat, o de Sant Jordi, o de Sant Josep, segons fos la Confraria a la qual estessin inscrits.

Tombes particulars gairebé no en tenia ningú. Avui només resten les particulars dels beneficiats, al peu de l'altar major, la d'Antoni Grau, al començar l'escalera de la trona de la banda dreta, i la de Jaume Pinyes, en el cos de la nau, davant l'altar del Roser.

Antoni Grau era un pagès fill d'Ollers i veí de la present, qui morí el dia 23 de novembre de 1614, després d'haver otorgat testament que autoritzà el notari Celdoni Perpinyà. Pel seu enterrament llegà 90 sous. A la seva tomba es llegeix: «SEPULTURA DE ANTONI GVERAU ANY 1615».

Jaume Pinyes era rector retirat de la present. Deixà el càrrec el 18 de febrer de 1797, i, amb una assignació anyal de 430 lliures, visqué a la penúltima casa de la carretera de Montblanc, la qual els avis la coneixen per *la casa del Rector*. Era fill de Riudecols, i vingué a Sarreal des de Vallspinosa (1). La seva làpida funerària diu: «DOCTOR JACOBUS PIÑES ET PONT: RECTOR QVI FUIT HUIUS SANCTE ECLESIE: HIC EXPECTAT RESURRECTIONEM MORTUORUM: MVRI DIA VIV DEL MES DE JUNY DE 1802».

Les sepultures col·lectives a l'església portaven una sèrie d'inconvenients i perills, com era una possible infecció cas de morir-se en poc temps alguns que havien de parar a la mateixa, pel fet d'haver-se de destapar sovint i quan els cadàvers començaven la putrefacció. Més d'una volta l'arquebisbe s'havia queixat, al practicar la Santa Visita, amonestant-los per la construcció d'un fossar nou, però era inútil. La construcció es portà a terme a pura força, des-

(1) El seu testament és guardat per don Joan Palau.

prés que una infecció i una mortaldat flagel·là la població, en 1800. Per la relació detallada que ens en fa el rector Cabrer, la inserim textualment:

«...., En aquest any des del primer de Janer fins al últim de Desembre moriren 212 personas entre parvuls i adults: esto es 77 Parvulos y 135 Cosos. Los malalts foren molts, sens que de entre ells poguessen librarse Rtor., Vicari, ni Escolá. Pero per la Misericordia de Deu tots camparem... Los viaticats en dit any foren 482 y los extremunsiats 205. La vigilia de San Joan 23 de Juny dia en que vas yo esse viaticat, sen Combregaren 12».

«Los metjes que vingueren a visitar alguns particulars, com el Dr. Foguet de Montblanch asseguraren, y lo mateix afirmaren los metjes de la Vila, que la principal causa de la epidemia provenia de *sepulturarse a la Iglesia* y sens caixas o atahuts (com se acostumava) pues lo mal olor que despedian las Sepulturas era intolerable, lo que inficionava lo ambient pera haverse de obrir diferents vegades a un mateix dia; y de aqui se originaren las malalties... Lo arquebisbe de Tarragona manà no se enterrás ningú mes á la Iglesia (y en efecte era inhumanitat y barbarie lo modo de sepulturar porque essent com eran plenas las sepulturas, los hi pitjaven ab barras, com qui posa feixos en un forn). Manà lo Iltm. Arquebisbe se construhis un Cementiri o fossar nou, y que entretant que lo cementiri se anás fent, se sepultessen los difunts en lo Cementiri vell que es al detrás la Capella de N. S. del Roser, entre la Casa de la Confraria, la Casa del Notari Ferrer, y la Casa de Joan Anton Molas, y lo Carrer dita *la Costeta* que passa fins a la Plassa dita de *las Escudellas*, qual Cementiri seria de 35 pams de llarc per 20 de ampla: *qual Cementiri servia solament per soterrar als Forasters que per Casualitat morien en la parroquia*. I al ser ple dit Cementiri disposá lo Arquebisbe se enterrassen en la Hermita de S. Barthomeu. En efecte se practicá aixís, se umpli lo cementiri expressat, y se enterraren 25 Cosos y 32 Albats a S. Bartomeu».

El cementiri nou fou construït a la muralla i extrem nord de la població, en ço que avui és Passeig de Macià tocant a Casa del Menescal, i que per cert fou causa de moltes lluites, car volien ésser enterrats al paviment de l'església.

L'obra fou benèfida el dia 7 de setembre del mateix any de 1800. El desig d'ésser soterrat en algun paviment d'església es veu que era tant posat al cor dels vilatans, que al morir l'apotecari de la vila, Bernat Generès, aprofitant l'absència del rector, fou soterrat a la Capella del nou cementiri, sepultura que serví després per als seus descendents i per al seu sogre Joan Morell.

Donant compliment a les prescripcions higièniques sobre la situació i construcció de cementiris, en 1884 es construï el fossar actual, a la part nord-oriental de la vila i distanciat cosa de mig quilòmetre. En 1896 fou novament engrandit. Es municipal. L'Ajuntament pagava anualment 240 pessetes de rèdit per l'adquisició del terreny.

Al centre del fossar s'aixeca la Creu termenal de Sant Bartomeu, una bona peça arquitectònica d'últims del segle XV.

LA COMUNITAT DE PREVERES

Sarreal, des de ben antic, comptà amb una Comunitat de beneficiats que podia competir amb les millors parròquies de l'arquebisbat. En començar-se la centúria catorzena, 1322, hi trobem anotats 23 beneficis (1).

Els segles XIV al XVIII foren esplendorosos per l'església de Sarreal. Gairebé no s'efectuava una escriptura d'última voluntat en què no es llegís un donatiu, la fundació d'una missa o d'alguna hora canònica.

En 1322, Andreu Montseny deix a la Comunitat un censal de 80 lliures, pagadores el 12 de març de cada any, amb una renda de 63 sous.

Pere Beart, 1324, dona un censal, que ell havia adquirit, de 200 lliures, 10 sous i 4 diners.

Fins al 1350, s'esmenten 72 fundacions.

Per un Capbreu de la Comunitat, de 1487, sabem que a més de la fundació de 46 misses d'hora, Pau Albarells dona un censal mort; Gabriel Miró 10 diners; Paula Beart 4 sous; Bartomeu Bugarella 9 sous; Joan Torner 15 sous i Antoni Alió 28 sous.

A inicis del segle XVI, les obligacions de la Comunitat

(1) Llibre de les Fundacions. Manuscrit gòtic existent a l'Arxiu Diocesà.

havien esdevingut tan nombroses, que fou precís una reducció. Així es desprèn del document que en 1501 signà el prelat i que adreçà al prior dels preveres, Mn. Bartomeu Montseny (1).

El dia 7 d'octubre de 1639, Josep Pasqual deix a la Comunitat un censal mort de 500 lls. amb una renda anyal de 500 sous, pagadors, sempre, el 7 d'octubre.

Com fos que la Comunitat no sempre percibís els rèdits assignats en els dies establerts, i alguns es retrassessin en gran manera, el 20 de març de 1687, es féu una concòrdia entre la Comunitat i els deutors. En virtut d'aquesta concòrdia, Sarreal pagà de retrassos 545 lliures; Rocafort de Queralt 640 lls.; Rocallaura 173 lls.; Solivella 260 lls. i alguns particulars d'Agramunt 194 lls.

En 1647 feien censal a la Comunitat els següents pobles:

Sarreal	181	censals.
Barbarà	7	»
Solivella	4	»
Guàrdia	3	»
Ollers	2	»
Ciudadilla	2	»
Blancafert	2	»
Agramunt	1	»
Barcelona	1	»
Biure	1	»
Cogul	1	»
Conesa	1	»
Espluga de Francolí	1	»
Forés	1	»
Montblanc	1	»

(1) Arxiu Diocesà.

Montbrió	I	»
Passanant	I	»
Preixana	I	»
Segura	I	»
Vimbodí	I	»

Particulars de Montblanquet 225 lliures.

» » Segura 220 »

També pagava un censal el Molí del Temple.

En la Santa Visita de 1696 trobem a Sarreal 16 beneficiats residents. Heu-los aquí:

Dr. Josep Potau. }
Mn. Josep Grau. } beneficiats de l'altar de l'Assumpta.

Mn. Pere Mateu. }
» Francesc Veciana. } beneficiats de l'altar de St. Jordi (1).
» Jeroni Torner. }
» Francesc Potau. }

Mn. Pau Tarragó. }
» Ramon Llort. } obtentors dels beneficis que radica-
» Joan Serrat. } ven a l'altar de Santa Llúcia, sota
la invocació de Sant Miquel, de
Sant Eloi i de Tots-Sants, respec-
tívament.

Mn. Carles Potau. }
» Joan Veciana. } beneficiats del Roser, amb els titu-
lars de Santa Catarina i Sant Nico-
lau, respectivament.

Mn. Josep Vallet. }
» Josep Sividó. } beneficiats de la Trinitat, un amb el
titular de la Sma. Trinitat, i el se-
gon amb el de Sant Joan Baptista.

Mn. Antoni Moles, beneficiat de l'esglesia de Sant Joan Baptista.

(1) Fundats per Guillem Cevellà en 1518. El Dr. Josep Generès i Mateu se'n possessionà d'un el 21 de setembre de 1742.

Mn. Josep Potau, beneficiat de Sant Pere de Pedrenyà.

Un altre de vacant a l'església de Sant Bartomeu.

La Comunitat era obligada a la recitació de les pregàries litúrgiques en conjunt, de manera que tots els dies de l'any es celebrava ofici solemne i el cant de les Hores canòniques. Es veu que la gent s'havia compenetrat tant i tant amb els tocs de campana, senyals de Comunitat, que avui, àdhuc, en tocar-se la campana per al treball de la tarda diuen que *toquen a Vespres*.

La Comunitat poc a poc anà disminuint, de tal manera que en 1766 ja no comptava més que amb nou beneficiats residents; en 1800 n'hi havia sis, i en 1850 no en quedava més que un.

Novament, el dia 7 de març de 1888, el vilatà Mn. Antoni Cortada i Miró, rector de Creixell, en l'Esriptura d'última voluntat, deixà fundat un benefici sota la invocació de Sant Antoni de Padua, voluntat que fou posada en pràctica pels marmessors, Ramon Ballester i Pau Guasc, capellans de l'Ensenyança (convent) i Hospital de Tarragona, respectivament. Entre altres obligacions, hi havia la de celebrar missa de vuit tots els dies festius des del 14 de setembre al dia 3 de maig. La renda del benefici no podia ultrapassar de 2500 pessetes.

L'últim obtentor ha estat el Rvd. Enric Rosanes, natural de la vila.

En 1704, per disposició del Vicari General de Tarragona, foren reduïdes novament les obligacions comunitaries, quedant amb aquesta forma:

38	aniversaris solemnes amb tern	.	243'20	pessetes.
115	»	no solemnes amb tern	.	460'00 »
266	»	sense tern	.	993'05 »

29	misses solemnes amb tern . . .	185'60	»
68	» no solemes amb tern . . .	227'00	»
13	» cantadas sense tern . . .	48'52	»
826	» resades.	881'05	»
294	» resades matinals	332'00	»
86	» a les onze hores	114'67	»
118	» a dos quarts d'onze.	157'33	»
90	» a la Capella de Sant Joan	120'00	»
92	» després de l'Ofici	134'92	»
92	» a les dotze	147'20	»
4	» d'almoines sobrants	5'66	»
57	Vespres	57'00	»
65	Completos	44'12	»
19	Matines i Laudes	45'87	»
18	Matines solemnes	124'80	»
12	» no solemnes	32'28	»
17	» i Laudes de Difunts	117'85	«
4	Nocturns de Difunts	7'62	»
	Total	4479'74	»

Tots aquests comptes eren detalladament anotats al llibre dit *Lo Ambrosià* o Racional, que es guardava a l'arxiu de la Comunitat junt amb molts altres llibres i documents, avui totalment desapareguts. Tot el paperam de la Comunitat era guardat en arxiu propi, que en l'església actual era posat a l'habitació construïda damunt l'altar de Sant Josep. Els llibres de comptes i els pergamins, on constaven les donacions, censals i altres drets varen desaparèixer ja ben entrat el segle passat. A l'Arxiu Diocesà es conserven uns quants llibres, per casualitat, que molt ens han servit per a collir-hi aquestes notes.

Per un pergami que degué extraviar-se, el qual anà a

parar de cobertes al Llibre d'Obits que comprèn els anys de 1772 a 1797, sabem que Andreu L'ombart, pagès, vengué a la Comunitat, en les persones de Pere Briansó i Joan Tomàs, beneficiats, una peça de terra que tocava gairebé a les cases, i llandava a orient amb el camí de Valls, a migdia amb un caminet que anava al molí de Jaume Olivé, a nord i a ponent amb el camí de Pira. També donà un censal de 32 lliures, pagadores tots els anys el dia 4 de gener. Actua-
ren de testimonis Bernat Miró i Francesc Briansó. L'auto-
ritzà Joan Balanyà, el 4 de gener de 1612.

CONFRARIES

Els nostres avis no solament es preocuparen de les coses materials i millores terrenals, ans bé, amb vivíssim interès es procuraren el millorament espiritual amb la conducta d'una fe pràctica i d'una vida devota i religiosa, com en donen testimoni el nombre de pietoses Confraries establertes a l'església parroquial.

Una de les més antigues és la *Confraria de la Verge del Roser*, a la qual es pot ben dir que hi era materialment inscrit tot el poble (1). Després hi havia la *Confraria del Sagrament o de la Minerva*, a l'altar Major; la *Confraria de Sant Antoni*; la *de Sant Jordi*; de *Santa Llúcia*; del *Sant Nom de Jesús*; de la *Santíssima Trinitat*; de *Sant Josep* i la del *Sant Crist*, dita també de la Sang.

(1) La Confraria del Roser, malgrat ésser establerta de ben antic, no fou canònicament aprovada fins el 26 de setembre de 1816. Novament es reformà el 30 de maig de 1846.

SANTS PATRONS

El titular de la parroquial església de Sarreal és la Verge Assumpta, quina festa es celebra el 15 d'Agost. Els Patrons principals, Sants Abdon i Senent, però la festa principal es fa per Sant Cosme i Sant Damià, la qual d'ençà de l'any 1932 ha estat traslladada del 27 de setembre al dia 10 del mateix mes.

Festa votiva és també la de Sant Gregori, que es celebra el dia 31 de juliol.

ALGUNS RECTORS DE LA VILA (1)

Com que la vila de Sarreal, durant la seva llarga història, ha passat per tants tropells, i han desaparegut molts dels llibres del seu arxiu, ens és gairebé impossible el presentar una cosa ordenada. Regirant el que resta a l'arxiu parroquial i tenint en compte algun pergami venerable que ha pervingut a les nostres mans, podem senyalar els següents noms d'aquells qui han guiat espiritualment la nostra parròquia:

Bartomeu Grau	1320.
Ramon Alió	1376.
Antoni Oloter	1409.
Joan Clotet	1467.
Pere Calat	1487.
Joan Oromí	1512.
Joan Albier	1530.
Dr. Bartomeu Ferrer	1550.
Dr. Bernat Vallès	1553.
Joan Miró	1579.
Pere Briansó	1599.
Pere Fuster	1604.
Joan Balanyà	1609.
Josep Soldevila	1676.

(1) Ajuntem indistintament els rectors, regents i ecònoms.

Francesc Sanahuja	1696.
Dr. Felicià Peris	1699.
Josep Fontanilles	1720.
Antoni Moles	1722.
Francesc Homs	1732.
Francesc Alió	1753.
Dr. Jaume Pinyes	1768.
Jaume Fenollera. . . .	1797.
Dr. Pere Cabré	1797.
Antoni Serra. . . .	1810.
Carles Cornet	1810.
Ramon Cassador. . . .	1815.
Pau Vidal	1824.
Agustí Roca	1827.
Josep Oliveres	1827.
Ramon Foraster	1833.
Bonaventura Aixelà	1836.
Josep Nogués	1848.
Pere Rovira	1850.
Antoni Domènec	1870.
Francesc Aymamí	1876.
Dr. Francesc Bergadà	1885.
Josep Manyé. . . .	1898.
Joan Sardà	1899.
Dr. Joan Bta. Viñas	1906.
Joan Gatell	1907.
Dr. Josep Pijoan	1917.
Francesc Jové	1919.
Dr. Lluís Rubinat	1927.
Joan Barbarà	1930.
Lluís Sans	1932.

ESGLÉSIA DE SANT JOAN BAPTISTA

Esdevé situada aquesta esglésiola a la part extrema sud del carrer de Sant Joan, tocant al portal del mateix nom. Es de construcció senzilla i imitant les prescripcions renai-xentistes. Té una llargada de 12 metres per 4 d'amplada. Celebra festa dos dies a l'any, per Sant Antoni Abat i per Sant Joan Baptista. El seu interior és pobre, deixat i humit. Ultra l'altar del titular, que porta la fetxa de 1665, existeixen altres dos altars, el de Sant Antoni i el del Sant Crist, quina Imatge és d'algun mèrit, la qual ha vingut portant-se tots els anys a la processó del Dijous Sant. El presbiteri és tancat amb una bona reixa de ferro que porta per fetxa l'any 1875. En el paviment existeix la sepultura dels benefi-ciats de la capella. Hom diu que aquesta església fou en altre temps dels religiosos de l'Hospital, que curaven en- sems de l'edifici benèfic, però no havem pogut trobar ni una sola dada que ens dongui testimoni d'aital fet. Sí, però, que és cosa certa que servia d'església de l'Hospital amb el qual es comunicava. L'església de Sant Joan serví provi- sionalment de parròquia quan en 1801 es cremà el temple principal.

De Sant Joan sortia, la matinada de Pasqua Florida, la típica processó de *l'Encuentro*, pietosa i singular consuetud d'aquesta vila, per a trobar-se, a la plaça Nova, amb la que sortia del temple parroquial.

ESGLÉSIA DE SANT BARTOMEU

L'església de Sant Bartomeu només conserva existència en la recordança dels veïns. Era un formós temple de construcció romànica edificat al segle XIII i situat a la part dreta de la primera corba que fa la carretera de Valls, després de deixar el pont sobre l'Anguera.

A Sant Bartomeu s'hi anava en processó, ultra el dia 24 d'agost, festa major de l'ermita, el dia de Nadal, per mor de cantar-hi Completes de Sant Esteve. L'haver deixat les atxes mal apagades el dia de Nadal de 1801, fou la causa de la crema de l'església parroquial.

Mentres es construí el cementiri parroquial, després de la gran marfuga de què ja havem fet esment, el paviment de la present església fou utilitzat per a fossar. Allí hi foren soterrats 25 adults i 32 albat.

Al quedar l'ermita inservible tots els objectes del culte foren extrets i portats a l'església principal, exceptuats dos quadres de valor escassísim que foren penjats als murs de l'església de Sant Joan, on encara es conserven.

Avui, d'aquesta ermita no en queda rastre. La mà avara i inculca dels propietaris de la finca, i el poc zel de l'autoritat ha fet que restés completament borrada la memòria de Sant Bartomeu, sense el més petit senyal que ens indiqués on hi hagué durant set centúries una joia d'estil romànic, i on hi hagué durant un temps el cementiri de Sarreal.

ESGLÉSIA DE SANT PERE DE PEDRENYÀ

Una altra esglésiola desapareguda, de la qual la vila no en serva el més insignificant record.

L'església de Sant Pere de Pedrenyà fou bastida als afores de la població, a uns tres quilòmetres de distància cap a la banda de nord-oest, a la partida termenal dita *Sant Pere*, nom que obeeix ja a l'existència de l'església.

L'origen d'aquesta capella no ens consta. Potser fou una esglésiola d'anacoretetes en els temps allunyats de la reconquesta, potser fou de devoció particular en el segle XIV. Sigui com sigui el seu origen, el cert és que en els segles XVI i XVII era una bona ermita, a la qual hi eren vinculats dos beneficis residents a la parròquia, un dels quals regentava sempre el rector de la vila.

En un «Capbreu de Sant Pere de Pedrenyà i Santa Llúcia» fetxat en 1590, existent a l'Arxiu Diocesà, llegim que un tal Joan Alió, a 15 de gener de l'any esmentat, deixava una quartera de blat per cada any a Sant Pere de Pedrenyà. En el mateix any, Joan Torner hi feia un llegat de 8 diners; Gabriel Pasqual donava una fanega (mesura de gra de cinquanta-cinc litres de capacitat) de blat; Honori Grau també una fanega de blat; Bartomeu Segarra, dues

quarteres del mateix cereal; Bartomeu Ferrer, 4 diners, i Jaume Vallmanya, 1 quartera de blat.

De totes maneres al començar el segle XVIII deuria quedar bastant deteriorada, la capella, puix que en la Visita de 1720 (15 d'octubre) practicada pel Vicari Capitular, Dr. Francesc Alemany i Vinyals, trobant-la molt derruïda, manà que en avant no s'hi celebrés missa, i per tant que fos clausurada. En aquesta fetxa era beneficiat de l'ermita el sots-diacon Mn. Josep Potau, quin benefici fou traslladat a l'altar de Santa Llúcia de l'església parroquial.

El nom de la partida de *Sant Pere* deu recordar-nos sempre on existí l'església de Sant Pere de Pedrenyà.



Timpà de l'Església antiga



Façana de l'Església parroquial



La imatge del Sant Crist



Sarreal des del camí de la Ermita

RESUM DE LA VIDA DELS SANTS MARTIRS

ERMITA DELS SANTS MÀRTIRS COSME I DAMIÀ

En el segle III, a la ciutat de Nicomèdia, vivien dos joves, Cosme i Damia, fills d'un ric comerciant. Els seus pares els criaren amb totes les comoditats mundanes, i els ensenyaren a llegir i a escriure. Els joves, però, no s'interessaven per les coses del món, sinó per les que venien de Déu. Els seus pares, veient que els seus fills no s'interessaven per les coses del món, els castigaven amb la fam i amb la set, i els castigaven amb la desobediència. Els joves, però, no s'interessaven per les coses del món, sinó per les que venien de Déu. Els seus pares, veient que els seus fills no s'interessaven per les coses del món, els castigaven amb la fam i amb la set, i els castigaven amb la desobediència.

Un dia, els seus pares els casaren amb dues noies que no els agradaven. Els joves, però, no s'interessaven per les coses del món, sinó per les que venien de Déu. Els seus pares, veient que els seus fills no s'interessaven per les coses del món, els castigaven amb la fam i amb la set, i els castigaven amb la desobediència.

FRUITA DELS SANTIS MARITIS
DOMS I DAMIA

BREU RESUM DE LA VIDA DELS SANTS MÀRTIRS

Els Sants germans Cosme i Damià són uns dels màrtirs que han donat més glòria a Crist i a la seva Església, la qual emprendada de les heròiques virtuts i del valiment celestial d'aquests dos atletes abnegats, ha volgut que llur nom fos cada dia repetit en el Cànon de la Missa.

Cosme i Damià, Antimo, Lleonci i Euprepi, tots cinc germans i tots cinc màrtirs de Crist, veieren la llum per primera volta a Egea, ciutat d'Aràbia, corrent la meitat de la tercera centúria. Encara que tots els germans assolissin la santedat, es distingiren els dos primers, els quals embaumaren amb l'exercici de les virtuts el món corrupte i pagà.

Cosme i Damià ben prompte feren progressos en les lletres, llavors bastant abandonades, de tal manera que foren aviat el blanc de l'admiració de llurs condeixebles. Entenent, però, que la ciència i els coneixements dels homes si no són amarats de pietat i de virtut inflen i omplen el cor de buidor espiritual, delejaren el coneixament de Déu tal com pot tenir-se en aquest món i la puresa de costums, l'únic que fa gran i simpàtic davant de Déu i davant dels homes.

El zel de la fe i de la caritat sempre ingeniós va moure a aquests donzells a dedicar-se de ple a l'estudi de la medi-

cina, puix en això veieren una ocasió propícia per alternar amb els gentils, i ensems que amb l'aplicació dels remeis en els cossos malalts procurarien el guariment natural, no descuidarien gens ni mica l'aplicació dels remeis sobrenaturals per a sanear una per una totes les dolències de l'ànima.

Déu va beneir l'apostolat mèdic dels joves metges, els quals varen fer progressos tan grans en la penetració de la naturalesa i en el coneixement de la medicina, que ben tost arreu adquiriren reputació ben merescuda, sobretot pels prodigis amb què acompanyaven les seves cures, fama i honor que els valgué el martiri.

El dia 17 de setembre de l'any 281, un soldat aventurer i sanguinari obtenia la primera magistratura de l'imperi. El seu primer intent fou acabar amb els cristians, perseguint-los bàrbarament; es complia, però, al peu de la lletra allò que deia Tertulià: «que la sang dels màrtirs no era altra cosa que llavor de cristians».

Per tal que ningú no pogués despreciar ni burlar les seves lleis injustes i persecutòries, envià delegats per tots els ambits de l'imperi, obligant a tothom a flectar-se davant les divinitats ridícules dels déus imperials. El destinat a Egea s'apel·là Líssies, el qual, tan prompte hagué notícia de la virtut i constància cristiana dels Sants germans, manà que comparaguessin a sa presència per a tributar homenatge als déus caducs i passatgers. La resposta dels joves metges fou aquesta: per res del món farem traïció a Jesucrist. Al veure Líssies la intrepidesa de Cosme i Damià els hi aplicà la tortura i el turment, però Déu qui és admirable en els seus Sants, abocà a l'esperit d'aquests atletes de la fe la gràcia del cel que en la tempesta espiritual dóna força de

lleó, i burlant el refinat i diabòlic enginy del prefecte, restaren del tot il·lesos.

Després foren tirats a una gran foguera, però les flames foren respectuoses amb aquells cossos immaculats, rebegats tantes voltes amb les aigües sacramentals, i sortiren, com els tres joves del forn de Babilònia, sense el més petit senyal de cremadura. Finalment, avergonyit el prefecte Líssies de la fortalesa dels nostres Sants, manà que fossin lligats a la soca d'un arbre per a que terminessin llur vida sota una pluja de llances i de fletxes, essent coronats amb la llegítima corona de la immortalitat el dia 27 de setembre de l'any 285.

Els cossos inerts dels Sants Màrtirs, als quals els grecs apel·laren *Anargyrius*, pel fet de curar sempre gratuïtament, foren ben prompte venerats pels cristians, i llur nom gloriós exultat per tota l'església oriental, quedant extesa per l'església universal, quan gairebé els cossos servaven encara calor.

ANTIGUITAT DE L'ERMITA

La devoció occidental als Màrtirs Sant Cosme i Sant Damià, malgrat l'ésser extessa ja des de molt antic, prengué forta embranzida en els segles mitjos, a mesura que es formaven els gremis professionals i creixien les necessitats materials i espirituals del país.

Sarreal sens dubte que des dels seus temps primigenis professà veneració als Sants Metges, la qual esdevé un dels factors primordials en la grandesa històrica del seu passat. D'ençà del segle XV que compta amb capella pròpia dedicada als Sants.

L'ermita de Sant Cosme i Sant Damià fou bastida a la banda oriental de la població, al peu del *collar d'en Fessit* i distanciada un xic més d'un quilòmetre, on s'hi arriba després de passar el riu Anguera i de deixar les catorze estacions que recorden el camí de la Creu. El lloc és sumament pintoresc i atractiu, des d'on es contempla gairebé tota l'amplada de la Conca, vetllada per la serralada monòtona del Tallat.

La primitiva capella, a judicar per l'àbsida que encara resta, fou bastant reduïda, i fins s'assegura l'existència d'una altra posada en ço que avui és l'escalera del cor. Els sis nervis que aguanten l'àbsida ens diuen clarament que la directriu artística fou el gòtic rebaixat. Una bona mostra n'és la clau de la volta on hi és esgrafiada la figura del

Pare Etern. Aquesta construcció no ultrapassa el segle XVI. Tingué un sol altar amb un llenç, on eren pintats els Sants.

Arribat el segle XVIII (1700), ensems que el local resultava esquifit i era bastant deteriorat, es portà a cap l'empresa de la construcció de l'ermita actual, de bona fàbrica, amb portic, espadanya i casa per l'ermità. Com que en la construcció tingueren el desacert de fer apoiar la teulada de l'església damunt mateix de la volta, passats alguns anys fou precisa una nova consolidació, que no es féu esperar gens ni mica dels bons sarrealencs. En 1770 fou construït el retaula actual, una bona peça del barroquisme comarcal, tallat amb una precisió remarcable i amb una decoració de gran valor. Aquest altar soplí les pintures antigues que resultaven pobres dintre l'ermita restaurada, el qual fou esculturat per l'artista Espinal, tallista de nota i natural de la vila.

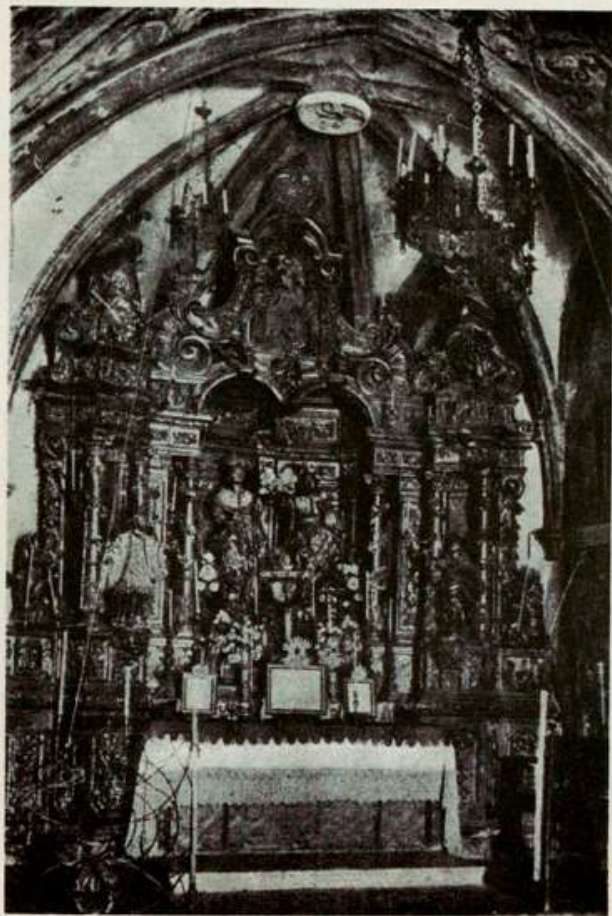
L'altar es compona de tres parts ben marcades. En el basament inferior hi són representats diferents passos del martiri dels Sants Germans: empresonament, crema, llençament al mar, flagel·lació; i en el centre, darrera el sagrari on es guarden les Santes Relíquies, el pas de la prova final, en el que apareixen Cosme i Damià penjats i lligats a uns arbres rebent les sagetes verinoses que moltes voltes van a ferir el mateix que les llença, mentre els altres tres germans són apedregats. En els intercolumnis apareixen altres dues estàtues, Sant Francesc Xavier i Sant Pau de la Creu (?), centrant el nínxol que cobricela els dos Sants Patrons, ben conservats i amb la indumentària professional, dues escultures barròques i anàlogues, que mesuren una alçària de 1'17 metres. El retaula és acabat pel relleu de la glorifi-

cació, centrat també per altres dues imatges i per un plafó superior on hi és gravada la fetxa de construcció, 1770.

La consolidació de l'obra portada a terme per allà a l'any 1750 no donà el resultat esperat. Novament la fàbrica aparegué esquerdada, de tal manera que a l'entrar al segle passat semblava enrunar-se, i precisament això s'esdevenia en el temps en què la vila es trobava en una situació angoixosa, que anà prenent increment fins a l'arribar la *guerra dels set anys*, en què la vila quedà gairebé orfe d'habitants. En 1832 per decret de l'arquebisbe de Tarragona, Echanove i Zaldivar, fou clausurada fins que havent-se dissipat les fumeroles infectes de la revolta pogués restaurar-se i rehabilitar-se al culte.

Dies falaguers per a l'ermita foren els de l'any del còlera de 1854, en què la vila de Sarreal amparada per la protecció saludable dels Sants Màrtirs, restà completament neta de tota marfuga. En agraïment, el veïnat pietós verificà obres de considerable importància a dins i a fora del recinte, retocant i restaurant del tot la construcció existent. La façana fou exornada amb una nova espadanya que conté una campana, amb el portic trilobat que aguanta el cor, i amb les estàtues dels Sants Antimo, Lleonci i Euprèpi, germans dels Sants Metges, els quals foren posats també, i amb indumentària professional, en un ninxol a les parets avançades de la plaça irregular que es féu davant l'ermita, i a la qual condueixen dotze escales. Llàstima que essent de construcció guixosa no seran de llarga durada.

L'interior, a més d'exornar-se amb la construcció de quatre petits altars de gust renaixentista: *Santa Bàrbara, la conversió de Sant Pau, Santa Marina i la Maternitat de Maria*, fou estucat i pintat completament, on començà a



Altar i retaule de l'Ermita



Façana de l'Ermita dels Sant Metges

lluir la fama del pintor reusenc Fortuny. El presbiteri fou tancat amb una bona reixa de ferro, que ostenta dos medallons amb les pintures dels Sants i llur martiri. Fou donada pel devot Antoni Vallet en el mateix any de 1854.

En el segle actual també s'hi han verificat millores d'importància. Ultra el dotar el temple amb tots els objectes necessaris per al culte, s'ha arranjat el paviment, que costejà, en 1912, el devot Joan Llord, natural de la vila, i en 1932, la senyora Inès Miró i Poblet hagué cura de l'arranjament del cor.

L'ermita té les següents mesures: llargada 21'30 metres, amplada 5'15 i alçària 5'52, això de llum i comprès l'atri.

LA DEVOCIÓ DE SARREAL ALS SANTS METGES

Ja havem notat que la devoció a Sant Cosme i Sant Damià, enc que de remota vellúria, s'intensificà durant els segles mitjos. La devoció que els veïns de Sarreal i molts altres pobles de la nostra terra senten i professen als Sants Metges data de la pesta general que assotà el país en 1348. Fou tan gran l'estrall de la marfuga que el món no tingué altre remei sinó aixecar la vista al cel en demanda de protecció i de misericòrdia. Obtinguda la bonança, l'agraïment s'arrelà en el cor del poble, i al pla i a la muntanya, a la cima i a la fondalada, emergí el santuari, cristallització de l'amor i correspondència dels devots envers llurs advocats celestials.

Sarreal manifestà l'amor als Sants Metges d'una manera gran ja en el segle XV. Llavors construí la primitiva ermita que fou engrandida en el segle següent, i ensems que prenia increment la construcció, en prenia encara més la pietat i devoció.

Sant Cosme i Sant Damià, des de la seva ermita del *coll d'en Fessit*, han allargat continuament sobre la vila, ajocada a llurs plantes, tota llei de benedicció. El llibre dels miracles d'aquests Sants és voluminós. Detallem els de més importància:

L'any 1800 planà damunt de Sarreal d'una manera esgarrifosa. Una marfuga pestilent havia invadit la població ensenyorint-se de tots els seus moradors. Durant el decurs de l'anyada els viaticats arribaren a 482, dels quals 212 baixaren a la tomba, 77 infants i 135 adults. El dia de Santa Magdalena, 22 de juliol, d'un sol tiratge foren sagramentats el rector doctor Pere Cabrer i dotze persones més. Tement els prohoms de la vila que augmentant el temps calurós disminuís la població, demanaren ajuda als Metges celestials i determinaren baixar els Sants a l'església parroquial; i oh prodigi! tan prompte els Màrtirs arribaren a la vila, una onada de consol es propagà per les cases de tots els tarats, i ben aviat el guariment baixà del cel a manera d'un rou fertilitzant. Això s'esdevenia durant els últims dies de juliol i primers d'agost.

Altre dels valiments celestials dispensats a Sarreal per intercessió del Màrtirs és el de l'any 1854. Aquest any havia d'ésser tristament memorable en els annals de la nostra terra. Barcelona i Catalunya fou flagel·lada desapietadament per la marfuga del còlera. Mentres els estralls eren imponents a Valls, Pla de Cabra, Montblanc, Espluga de Francolí, Tàrrega, Santa Coloma de Queralt, Verdú..... els devots de Sarreal no paraven de suplicar al cel per mitjà dels Sants Metjes que se'ls concedís bonança. Més encara, organitzats en processó solemne es dirigien a l'ermita, on es cantà una missa, i finida aquesta, entremig de súpliques, anhels, aclamacions i llagrimes, els Sants foren baixats a l'església parroquial, on reberen la veneració constant i amorosa dels moradors de la vila. Per espai de dos mesos i mig l'església no es veié mai tancada, i l'autoritat civil tenia cura que de dia i de nit fos vigilada per dos

i quatre homes, respectivament. La joventut sarrealenca renuncià completament per tot aquell temps a tots els divertiments profans. Només regnava la pregària, la mortificació i el silenci.

Sarreal quedà completament lliure de la dolença. Es notaren certament alguns símptomes del còlera, però res més, amb la particularitat de què alguns atacats que vingueren a la vila quedaren del tot restablerts.

En mig de càntics, d'agraïment i d'entusiasme els Sants Metges foren retornats a la seva ermita el dia 6 de juny de 1855, en memòria de quina fetxa ve celebrant-se tots els anys en aquest dia un vertader aplec amb missa cantada.

Novament s'acudí a la protecció de Sant Cosme i Sant Damià en el còlera de l'any 1885. Malgrat algunes defuncions la marfuga fou ben lleugera. En la festivitat que es celebrà en acció de gràcies, cantà les glòries dels Sants el vilatà Josep Vallet, canonge de Barcelona. En aquest any es féu una bona consolidació de les obres de l'ermita.

Heus ací la llista de despeses que ocasionaren les obres i l'import de la subscripció popular per a cobrir-les:

Subscripció a la Casa de la Vila	822'00 ptes.
» a la Plaça Nova i Carrers de la Indústria i Sant Roc	200'50 »
Carrers de l'Hospital, Nàrmez i raval de Sant Francesc	263'50 »
Carrer i raval de Sant Joan	162'50 »
Carrers Major, Roser, travessia de l'Església i Plaça	257'50 »
Ravals de Sant Pere i Tàrrega	69'50 »
Un donatiu particular	100'00 »
Total	1875'50 »

Gastos

A Joaquim Verdura, per obres	1600'00 ptes.
Arreglar les parets de la Plaça i Camí de la Font	402'00 »
Altres gastos	26'00 »
Total	<u>2028'00 »</u>

L'ermita celebra festa el dia 27 de setembre, festivitat dels Sants Màrtirs. Encara, des de l'any 1931 en què fou traslladada la festa major es puja a ella el segon dia, 11 de setembre.

Durant l'any són molts els devots que van a retre homenatge als Sants Metges.

A l'ermita hom hi troba també benestar temporal. La sombra fresquívol del seu lloer i l'aigua que singlota a l'empar dels Sants, obrats en alabastre, i d'un arbre exòtic corpulent, fan agradable i interessant la visita.

Si des del pont nou que es construí en 1932 sobre el riu Anguera per a millor comunicar-se amb la partida rural de Vallcervera, pogués arranjar-se un camí veïnal fins a l'ermita, aquesta vindria a ésser el centre turístic de la vila de Sarreal.

GOIGS DELS GLORIOSOS MÀRTIRS SANT COSME I SANT DAMIÀ (1)

Tornada

«Puig Déu vos ha dat virtut
de tornar lo malalt Sá,
Vullaunos donar Salut
Sant Cosme i Sant Damià».

Estrofes

I

Anabau los dos germans
per lo mon amb molt gran zel,
curabau amb gran descans
lo malalt guanyant lo Cel,
deixantlos amb quietut
ben curats de vostra mà.

Vullaunos, etc.

II

Una cama junts llevareu
al humil devot pudrida,
la de un Negre li posareu
ja cos mort, que no té vida;
ho fereu amb tal virtut
que del tot curat restà.

Vullaunos, etc.

(1) Reproduïts d'uns de més antics per l'impressor de Tarragona, Torres Virgili, en 1926.

III

Las donas perjudicadas
de malts parts y de sang fluix,
al instant eran curadas
nomenant sovint Jesús;
anareu amb rectitut
consolant tot cristià.
Vullaunos, etc.

IV

No curabau per diners
sinó per amor de Déu,
ningun modo de interés
en vosaltres mai se veu;
deixant al malalt perdut
ben curat per vostra mà.
Vullaunos, etc.

V

Ab lo tirà malvat
que á las horas presidia,
per estar ja mol cansat
de la vostra santa vida
per los seus ab prontitut
irát, dins mar vos llansá.
Vullaunos, etc.

VI

Vingué lo ángel del Senyor
y us tragué de dins del mar;
lo President ab rigor
sagetats vos fa cremar;
lo foc no tingué virtut
per só prest vos degollá.
Vullaunos, etc.

VII

Cinc germans foreu plegats
 patint martiri cruel,
 tots cinc foreu degollats
 y pujareu junts al Cel!
 Oh goig, oh beatitut
 guiaunos Sants per allà.

Vullaunos, etc.

VIII

En lo any cinquanta quatre,
 sobre lo de mil vuit cents,
 quan lo cólera terrible
 atacaba fortament,
 la vila de Sarreal
 en vos, oh Sants, confià.

Vullaunos, etc.

IX

Als vint y tres de Agost
 del any ja sobre dalt dit,
 los vehins de aquesta vila
 reunits amb gran desitg,
 portarvos a la parroquia
 tots junts van determiná.

Vullaunos, etc.

X

Fou tan gran la devoció
 dels habitants de Sarreal,
 per la vostra intercessió
 se libraren de tot mal,
 y després ab alegria
 a la ermitá vos tornà.

Vullaunos, etc.

XI

En la font junt á la ermita
que raija continuament,
encontran salut i vida,
malalts i tota la gent:
no'ns desampareu perduts,
allargaunos prest la má.

Vullaunos, etc.

Resposta

Ja que teniu tal virtut,
per al devot Christiá,
Vullaunos donar salut
Sant Cosme y Sant Damià».

ANGUERA

Seguint per la carretera de Valls, a uns tres quilòmetres ben escassos de la vila, hom troba, encimbellada en un tossal que domina una terrentada, una construcció gairebé desfeta, a la qual el poble, ignorant del seu passat, apel·la *el castellet dels moros*; és l'església enrunada de l'antiga població d'Anguera.

Anguera endinza, bastant més que Sarreal, les seves rels ben enllà de la història, puix tenia ja existència durant la primera meitat del segle XI.

Anguera pren nom de la seva situació topogràfica. Anguera s'origina d'angost (estret, torrentada) i Angueres es nominaven bastants indrets semblants a aquest (1).

El territori d'Anguera, primigèniament, formà part de les dominatures del castell de Forés. El comte de Barcelona, Ramon Berenguer I, en 1039, en féu donació a Mir Foguet. Al revertir els dominis de Forés a la casa de Barcelona en 1076, el comte R. Berenguer II, amb el seu germà, comte també, el donà a Bofill Oliva, fent arribar el seu límit fins a Ollers.

En 1181 percibia la quarta part dels delmes d'Anguera l'Església de Tarragona.

(1) Balari i Jovany. «Orígenes históricos de Cataluña».

Durant els anys de 1266 a 1268 foren autoritzades a Barbarà diferents escriptures pel rector d'Anguera.

En 1309 hi habitava un tal Ramon d'Anguera, i en 1371 un tal Bernat d'Anguera.

En 1292 Guillem Vidal i sa muller havien vengut a Pere Bertran d'Anguera una vaca per 65 sous barcelonesos, i féu de testimoni Guillem d'Anguera.

Encara que en els segles XIII i XIV es trobi moltes voltes el nom d'Anguera, aquest lloc no arribà a tenir mai gaire importància, i degut a la pesta de 1348 i a les revoltes de Joan II en la segona meitat del segle XV, quedà gairebé enrunat.

L'únic que avui podem encara admirar és una part de l'església, de bona construcció romànica, de 13 metres de llargada per 6'49 d'amplada, amb un gruix de 1'40, un dels exemplars més bells d'aquestes contrades, puix que presenta la formació del creuer amb els braços oberts en els murs. Es conserva part de l'absida amb dues espitlleres per la llum i un tros de paret mestra de la part del nord. Com totes les esglésies d'aquella època esdevé orientada segons les prescripcions litúrgiques.

Al passar per aquell paratge, recordem-nos de l'antiga població d'Anguera, la qual encara perdura en les runes de la seva església, i deixem d'anomenar-la *el castellet dels moros*.

Pour les années de 1900 à 1908 incluses, les
 données sont les suivantes par ordre d'importance :
 En 1900, les données sur les dépenses de l'État
 ont été les suivantes :
 En 1901, les dépenses de l'État ont été les
 suivantes :
 En 1902, les dépenses de l'État ont été les
 suivantes :
 En 1903, les dépenses de l'État ont été les
 suivantes :
 En 1904, les dépenses de l'État ont été les
 suivantes :
 En 1905, les dépenses de l'État ont été les
 suivantes :
 En 1906, les dépenses de l'État ont été les
 suivantes :
 En 1907, les dépenses de l'État ont été les
 suivantes :
 En 1908, les dépenses de l'État ont été les
 suivantes :

APPENDIX

APÈNDIX I

Esriptura de possessió de la vila de Sarreal,
per part del marquès de Mortara, en 1772,
autoritzada per Bernat Generès i Mateu, No-
tari de la vila (1)

A tothom sigui notori com en la vila de Sarreal Arquebisbat de Tarragona, Principat de Catalunya, avui dia 9 de juny any del Neixement del Senyor de 1772, en presencia de mi Bernat Generes y Mateu per la autoritat del Rey Ntre. Senyor (Q. D. G.) Notari publich en la vila de Sarreal y vehí de la mateixa; pera las cosas infra escritas pregat i demanat y requirit, presents també per testimonis el Magnífich Doctor en drets Agustí Puig y de Amigó y D. Joan Clorza de Aziclorta, Oficial de la Contaduria principal de l'exercit, Marina y Principat de Catalunya en la C. de Barcelona: trobantse per aquestas cosas elegits y nombrats: el Mag. Sr. Francesc Oliva y de Matxin, Dr. en drets, advocat de'ls Reals Consells, Caballer de Perpinyà, vehí de la ciutat de Barcelona, Procurador per las cosas abaix escritas y altres lligitimament constituits y manats per lo Exm. Sr. D. Joaquim Osorio Orozco, Vilella, Zorrilla, Butron, Múgica, Manrique de Lara, Sa, Martin, Idiazquez, Portocarrero, Enriquez, Bateta, Marqués de Olias i Mortara, Duch de Ciudad-Real, Compte de Serses, Tri-

(1) L'original d'aquest document era custodiat fins fa poc temps en un casal de la vila, i temem que hagi desaparegut. Nosaltres el copiem de «La Conca de Barbarà» maig juny i juliol de 1904.

biana, Armayona y Vidriana, Senyor de las vilas de *Sarreal* y *Cabra*, terme de *Vallcervera* y de las Cuadras de *Cunill* y del *Prat*, Gran d'Espanya de primera classe, Coronel dels Reals Exercits, Capita de las Reals Guardias de Infanteria Espanyola, com de dit llur Poder consta en la Escritura publica otorgada per D. *Vicens Villa*, Notari publich de la *Vila* y *Cort* de *Madrid* al vintivuit del passat abril del present any de 1772, del que'l mateix Notari en lletres certificades y en deguda forma legalisadas dona fe: en dit nom constituïts personalment y en presencia del Magnifich *Francesc Molas*, Batlle de la present vila y son terme, *Damià Mateu*, *Rafel Grau*, *Anton Bonet*, *Pere Ferrer* y *Josep Oller* en el present any Regidors de la Universitat de la vila, *Pau Serra*, *Bernat Padrany* Diputats de la mateixa vila, *Francesc Capdevila* y *Pere Martí Dr.* en Medicina, *Sindichs*, *Procurador* y *Tresorer* de la mateixa vila, representant la universitat de la mateixa vila de *Sarreal*, ahont pera aquestos assumtos y altres negocis s'acostuman reunir, convocar y congregar son tinguts com a tals representants de la Universitat, als quals Magnifichs Batlle, Regidors, Diputats, *Sindics*, *Procurador* y *Tresorer* convocats y congregats com s'ha dit; el Mag. Dr. *Francesc Oliva* y de *Matxin*, com a *Procurador*, en presencia de mi lo abaix firmat Notari, y testimonis referits ha exposat lo següent:

«Batlle, Regidors, Diputats, *Sindics*, *Procurador* y *Tresorer* de la Universitat de la present vila de *Sarreal*».

«JA SABEU Y VOS ES NOTORI com l'Exm. Sr. D. *Joaquim Osorio Orozco*, *Marqués d'Olias* y *Mortara* es el Primogenit y llegitim successor del «feudo» de las vilas de *Sarreal* y *Cabra*, que foren donades per la M. del Rey N. S. *Felip IV*, juntament amb totas sas jurisdiccions, drets, redits y emoluments al Exm. Sr. Dr. *Francesc Orozco de Rivera*. *Marqués de Olias* y *Mortara*, en consideració a llurs serveis manant las Reals armas de S. M. en classe de *Capità General* de sos Exercits en *Italia*, *Flandes* y *Espanya*, com també als successors immediats del Exm. Sr. *Francesc* y a

son primogenit «in perpetuum», segons la naturalesa dels «feudos» del present Principat y Usatges de Barcelona, las duas vilas, juntament amb sos termes, Cuadras de Cunill, y del Prat, terme de Vallcevera, vassalls, terras, drets, jurisdicció Civil i Criminal, «mero y mixt imperio» ab tots sos anexes y conexas, baix la condició de tindrelas en domini feudal y honorari de S. M. en acte o privilegi otorgat en la vila de Madrid als vuit de desembre de 1653: per tot lo qual el Exm. Sr. don Joaquim Ossorio és l'actual Duenyo y llegalit possedor de las expressadas vilas, jurisdiccions, delmes, rendas, censal, y altres productes ja referits. I majorment perquè, si be els Exms. Srs. D. Joan de Orozco fill Primogenit dels Exms. cónyugues mencionats, varen vendre a *carta de gracia* a favor del noble Sr. don Cristofor de Potau las duas «vilas» ab sos termes, jurisdiccions, y demés cosas de sas dependencias, segons la escriptura firmada a Madrid als divuit dias de desembre de 1698 en presencia del Dr. D. Anton Domingo y Garrido, Notari publich de la vila de Madrit, prenentna possessió l'expressat Noble Sr. D. Cristofol de Potau, de todas las cosas abans exposadas, al 27 de ganer del any 1699, l'actual Marqués de Mortara, l'Excm. Sr. D. Joaquim Ossorio Orozco, considerant propi de sa grandesa que la casa de Potau quedés reintegrada de todas las quantitats qu'havia desembolsat y regoneixia correspondreli, ha firmat la revenda de las duas «vilas», després de la concórdia que va tindre lloc al dia 26 de juny de 1766, en presencia del Dr. Joan B. Plana y Josep Franch Claramunt, Notari en la C. de Barcelona, «simul estipulantes et in solidum claudentes» entre los expressats Exm. Sr. actual Marqués de Mortara y el insigne Sr. D. Joan de Potau i Dalmases, Compte de Vallcabra, firmantne la indicada revenda, pagantne al Compte de Vallcabra *set mil cent vint lliuras*, que per causa d'aquella li corresponian, las 7000 lls. per las rahons explicadas en la Concórdia, y las 120 lls. per los altres motius extensament coneguts en la «foxa» que firma'l mateix Sr. Compte, als *tres dias del corrent mes y any*, en testimoni del Dr. Magi

Artiguas, Notari publich y Real de Barcelona, com tot se pot veure en las Escripturas de Concordia respectivas, re-venta y Carta de pago, quins originals en forma de prova autentica se vos manifesten «prout acce» seus intima y notifica en presencia del Notari y testimonis sobre referits. En conseqüencia cesan en absolut tots aquells motius que podian tenir en suspens la possessió de las sobre ditas cosas, quina possessió ja va pendre'l primer feudatari. Y en nom y com a Procurador del dit Exm. Sr. Marqués, mon principal, de quin Poder en pública i auténtica forma vos manifesto «prout acce» vos insto, interpelo, y vos requeresch, per totas aquellas penas en dret establertas, me donan y entregan en nom del Exm. Sr. mon principal, la possessió corporal, real y actual *vel quasi* de la present vila de Sarreal y son terme i terme de Vallcervera, delmes, censos, emoluments, fruits, rendas y tots aquells drets y aquellas cosas que perteneixian i tocaven a sa R. Magestat, anterior senyor de la vila de Sarreal y son terme, y juntament prestan al nom de dit Exm. Sr. successió y homenatge de naturalesa, fidelitat y vassallatge, conforme en consemblants cassos acostumavan fer segons los usatges de Barcelona y Constitucions generals de Catalunya.

A la exposició, demanda y requeriment del senyor Marqués, feta per son procurador D. Francesc Oliva, al Mg. Batlle en representació de la Universitat i en nom de totes las personas de Sarreal va contestá lo següent: «*Primo*: Que per rahó dels grans serveis qu'antigament amb gran fervor i zel havian prestat los naturals de aquesta vila de Sarreal a la Real Corona de S. M. (Q. D. G.) y particularment perquè la nostra vila havia resquitat diferentes vegades ab sos propis cabals a qui havia sigut entregada, pera restituir-se com s'havia restituit a la Corona Real, mereixent molts privilegis dels Serenissims Reys d'Aragó, gloriosos progenitors del Rey Ntre. Senyor; entre quins privilegis los hi fou concedit: Qu'en cap temps la nostra vila, sos particulars i successors «in posterum» serian separats en part o en tot per qualsevol causa de necessitat pensada

o no pensada, de son Real Patrimoni, sinó que sempre permanexerien en l'estat en que's trovanen d'esser vassalls de dita Real Corona, confirman y ratifican ab altres reals privilegis dita unió, y que'ls tindrian sempre units a llur Real Patrimoni, ab promesa y jurament de que dits privilegis no fossin defraudats, que jamay se poguessin revocar y que sempre y en tot temps vigissin amb tota llur força y valor.»

«Segon: Que'ls regidors y Ajuntament de la present vila de Sarreal en força dels esmentats y altres privilegis, usos, costums, llibertats y franquicies, a ella y a ells concedidas, seguint la observancia d'aquells, sempre y en tot temps fins al present, s'ha administrat, regit y governat, Batlle y Regidors, los quals formant l'Ajuntament de l'esmentada vila, en virtut del Real Decret de S. M. y de pocs anys a aquesta part, en virtut de reals ordres, s'han anyadit al Ajuntament, Diputats, Sindichs, Procuradors y Tresorer, y ans del decret de Nova Planta s'administrava y regia per Sots-Veguer, Batlle, Segon Batlle, Jurats, Agutzils, Sindichs, altres oficis, traeintlos per sort de las Bossas pera dits oficis, y Consellers del consell a ell ben vistos, treurer, formar y presentar ternas de Sots-Veguer, votar, condemnar y decidir las causas criminals que tenian lloc en la vila y son terme, per privilegi de judici de prohoms, trayent de la Bossa vuit personas, las quals revisan els comptes als Jurats, Claver y a tots aquells que havian administrat durant l'any las rendas, drets redits y emoluments de la vila, sense revista y aprovació d'altre portantse las causas, tan verbals com escrites, en l'expressada vila y jutjat, del mateix Sots-Veguer y Batlle, sense poguer obligar al Comú y particulars, a anar a fora de la vila per rahó de ditas causas: que lo Batlle podia pendre Assessor. I se li concedia el privilegi en la mateixa forma y ab las mateixas Clausulas que des de l'antigor s'havia acostumat fent composicions y remissions ab lo salari de *de dos sous per lliura* y ab lo sou de *vinticinch lliuras* cada any y «publico situado» y cobradors de ditas composicions

y tot lo qual volent que sia conservat íntegrament sempre que S. M. se digni revocar lo Decret de Nova Planta i tornin las cosas dels Ajuntaments de Catalunya al estat que's trobavan abans: Que s'imposan y han imposat contribucions ja més, ja menys, tassas y altrás imposicions sobre'ls fruits, com es lo doble delme, vinté y altres consemblants, sense autorització ni cap dret del Senyor en los naturals y abitants, avalorant los bens d'aquells, usant com de casa propia de la casa de la vila, presons, cortts, Escrituras y papers, Pes del Rey, Carniceria, Pescateria, Forns, Tabernas, Pastisseries, Posadas, Segell Reial, Pinturas, Quadros, y d'altres senyals reals, dels Portals, Murallas, Carrers, Plassas, Corral. Arcs, Carrerons, Aqüeductes, assientos, llocs públichs, fossos, pous, femers, aygua, fonts, siglias y barrancs, Minas, Pedreres, Forns de gix y de cals, Pastures, Llegers, Boscos, Pesca, cassa, compondre, arreglar pals, senyals i fitas, tindre firas y mercats, exigir drets de pesos, midas y mesuras; Guarda-termes, imposar y efectuar Bans, manar fer Pregons, permetres y prohibir balls, cantar dansas, jochs y divertiments y moltas altrás cosas que segons sos privilegis, llibertats y franquicies los hi es licit y permes efectuar, usar y observar.»

«Tercera: Que si trobantse la vila de Sarreal baix lo domini de S. M. y en la llibertat de usar de las expresadas prerrogativas, fou enagenada y adjudicada en lo any 1653 al Exm. Sr. Marqués d'Olias y Mortara, prenentna possessió en lo mes de maig de 1656; la expressada vila no li va donar la possessió llibre absoluta y espontania, sinó molt contra sa voluntat y sense aprovació de la enfeudació, pel motiu y gran temor que li causava el trobarse en aquella fetxa'l S. Marqués d'Olias y Mortara, Capita general de Catalunya, qui tenia previngudes moltas Companyias de Caballeria, pera que no se li denegué la esmentada possessió. La qual dona la referida vila ab expressas protestas y reservas de *las cosas abans ditas*, y de tots aquells drets y accions que li corresponian per rahó de sos Privilegis y Costums en la expressada vila observadas y practicadas,

y poguer pledejar sobre la nul·tat de dita enfeudació, havent després la vila de Sarreal introduït causa en lo Real Consell de la Batllia general, demanant qu'en virtut de dits Reals Privilegis fos reintegrada al antic estat de Real Vassallatge y Patrimoni de S. M. Real com espera conseguirho de Sa Real clemencia.

La venda de Sarreal y son terme per l'Exm. Sr. Marqués de Mortara, feta a *carta de gracia*, a favor del noble don Cristófol de Potau, la Universitat va exposar allí a la presència de Dn. Francesc, apoderat d'aquell que s'havia de tindre per nul·la, per quan aquella venda perjudicava'ls privilegis concedits a Sarreal quina causa está en judici del real Concell de la Batllia general: y també perquè en cas de l'esmentada enfeudació hagués sigut vàlida, no hauria pogut el Sr. Marqués separar la expressada vila de sa Casa y Estat, y en tal cas; sempre la vila de Sarreal havia de ser preferida a qualsevol altre comprador lo que no aprobaren y no podien aprobar per tindre major dret a la cosa, per tan per raho dels expressats privilegis, com perquè sempre s'havien sacrificat amb gran gust en lo real Servei, havent gastat molts mils mantenint a llurs expensas una *numerosa Companyia*, composta de naturals d'aquesta vila, que va servir en la campanya de 1697 esperan sempre sacrificarse pel real Servey: y fou nul·la aquella donació, porque es va fer de cosa litigiosa y prohibida per las Constitucions de Catalunya, com també va ser nul·la per quan el Sr. Marqués va vendre al Exm. Sr. Dn. Cristofol de Potau, amb pacte de «retrovenda», casas, terras, forsas, vins, aigües, aiguadetes, pous de neu y gel, servituts urbanas, rústicas, reals, personals, mixtes y de qualsevol altre especie, pesqueras, per cap d'aquestas cosas havia posseït lo Sr. Marqués d'Olias y Mortara en lo temps que fou lo Sr. de Sarreal, y son terme y terme de Vallcervera, ni sos antecessors; ans bé totas aquellas cosas foren, havian sigut y son propias de la Vila, y de temps immemorial havia estat en la quieta y pacífida possessió d'aquellas, haventlas posseïdas en forsa y virtut de privilegis reals, y per axó acudiren con-

tra el Sr. Marqués al volguer vendre aquest las cosas que no eren seuas, y una vegada efectuada la venda continuaren aquella causa citaven altra vegada a ella al expresat Marqués y al Exm. Dn. Cristofol de Potau, protestant que's valdrien de tots aquells medis y recursos judicials o extrajudicials, segons los hi donés lloc lo dret y per las Constitucions de Catalunya los hi fos licit y per mes valdres, també del pacte y acte de promesa quel Marqués de Mortara va fer sobre tindre procurador, y demés causas y litigis no fallats sense perjudici d'aquellas cosas y privilegis referits, usos y costums tan generals com particulars, y de qualsevols altres drets dels quals volen que sempre permaneixin salvos en tota sa forsa y valor amb tota sa plenitut, integritat, sense derogació tácita o expresa, volguent que sempre y en tots temps los esmentats privilegis permaneixen en llur forsa y valor solament aixi y no d'altre modo, los referits Batlle, Regidors, Diputats, Sindics, Procurador, Tresorer o Personer y lo Magnific Ajuntament de la Vila y Universitat de Sarreal, consenten en donar la expresada possessió «tantum». Aixis és que de cap de las maneres volen que sian derogadas ni perjudicadas las cosas abans escrites, y si algú volgués derogarlas expressament ho contradeixen, que en lo futur no pugui tindre cap efecte, volguent tindre per repetidas las presents protestas y salvas en quan al present y demés actes aplicables pera la bona conservació y observancia de llurs esmentats drets amb las reservas y protestas abans exposadas y per totas aquellas y qualsevol classe de protestas que s'hagin de fer, dir o pensar amb qualsevols altrás maneres ab que la dita vila pugua ajudarse.

Per rahó de l'esmentada possessió els expressats Batlle, Regidors, Diputats, Sindichs, Procurador, Personer y Ajuntament de la vila i Universitat de Sarreal en nom d'aquesta y de tots sos individus, no intenten perjudicarse en lo privilegi que tenen y s'està observant de temps immemorial en virtut del qual lo Batlle no pot retindre *pres en la presó y galotxa mes de dos dias a cap fill de la vila,*

quan sia pres per las cosas que s'expressan en dit R. Privilegi del rei Joan en l'any 1383.

A més, los expressats Batlle, Regidors, Procurador, Sindich y Personer no entenen per rahó de dita possessió perjudicarse de poguer perdre qualsevol quantitat de diner, ja sigui com a cens, ja a cambi, y ab qualsevol interés, sense dret del Senyor, conforme ha observat la nostra vila. I també no entenen perjudicar-se a las Curias del Batlle, Sots-Veguer, ni tampoc en ordre a las presons de la vila, per haver estat lo comú.

Resposta de Francesc Oliva i de Matxin a les protestes fetes per l'Ajuntament de Sarreal

A las patrioticas proptestas de l'Ajuntament de Sarreal, lo Magnific Sr. Dn. Francesc Oliva com a procurador y en nom del Exm. Sr. Marqués son pricipal, va contestar en presencia del infrascrit Notari y testimonis referits lo sequent: «Que'll dissent de les protestas exposades pel Ajuntament de la present vila de Sarreal y diu y declara, que mentrestant pendrá possessió de la vila y demes anexes «Ommi et quoqumque modo meliori» ab protesta de no volguer perjudicar en tot a alló que toca y perteneix al Exm. Sr. son principal, y tocava y perteneixia a sos antecessors en y sobre la vila de Sarreal, ab sas jurisdiccions y pertencencies, ab ánim de no perdre els drets, títols y possessions que tenien y que es trobaven los Exms. Srs. de dit son Exm. principal, ans be vol integrament conservarlos tots y daquell modo y manera qu'en dret se pugui conservar y guardar: en quan no vol perjudicar los privilegis, ussos y costums y consuetuts de la vila y particulars de Sarreal, conforme ho tenien y observavan en temps del Exm. Sr. Dn. *Francisco de Orozco y ribera*, Marqués d'Olias y Mortara, antecessor de dit Exm. Sr. son principal, y no d'altre modo.

Que las protestas fetas pel Ajuntament en quan a lo que mira a la venda a carta de gracia otorgada pels Exms. Srs. Dn. Juan Orozco Manriquez de Ara y Dña. Miguela Zapata Xacón, cónyuges mencionats, a favor del noble Sr. Dn. Cristofol de Potau, son per demés, per haberla ja dit Exm. Sr. son principal reemplassat y substituït com queda explicat, al ferse merit de la revenda y recuperació.

Per últim declara y promet que seran respectats tots el privilegis y drets de la vila, y de sos particulars y el dret que els regidors tinguin en las presons de la mateixa vila, manifestant qu'ab aquestes declaracions, no intenta perjudicar los drets accions y possessions que tenien y en que's trobavan dits Exms. Srs. antecessors de dit Exm. Sr. son principal: oferint estar sempre a lo que sia de rahó justicia, conforme lo disposat per les Constitucions generals de Catalunya, las quals volan sian observadas y guardadas com es deuen observar y guardar, y d'aquell millor modo que sian mes favorables a dit Exm. Sr. son principal: Quinas protestas y respostas, mana que sian extesas a continuació de las protestas donadas per dit Ajuntament que no sia entregada cap copia del present acte a la esmentada Universitat, sense cloure les presents respostes.»

L'ajuntament fa entrega de la vila al Sr. Marqués

Després de tot lo referit, los esmentats Batlles, regidors, procuradors, Sindich, personer y un gran nombre de persones de la mateixa vila, juntament ab lo dit Mg. Sr. Dn. Francesc Oliva, en nom de son principal se trasladaren al portal de Pedrenyá per a fer entrega de la vila mitjant-sant lo compliment de las protestas seguritats y modificacions expressades, y allí personalment constituïts fora de la població y davant del dit portal, Dn. Agustí Borrás, regidor degá va entregar las claus del portal de Pedrenyá

y dels demás portals de la vila, en presencia, voluntat y consentiment dels nomenats Batlle, Regidors, Sindich, Diputats, procuradors y Personer y altres molts Sarralenchs allí presents, al Magific Sr. Dn. Francesc Oliva en el expresat nom, dientli en alta veu: «Que estavan aparellats per a donar al Sr. Marqués de Olias y Mortara l'acostumat respecte y homenatge de naturalesa, fidelitat y vassatllatge conforme'ls Usatges de Barcelona y Constitucions generals de Catalunya» Aceptadas que foren les claus de la vila de Sarreal, per Dn. Francesc, en senyal de possessió que dit procurador en nom del Marqués de Olias y Mortara prenia de la mateixa Vila, lo regidor degá va pendre al dit Mg. Sr. Dn. Francesc, com a procurador sobre referit per la má dreta, y tenintlo per la mateixa má entraren los dos dins de la Vila per dit Portal sortint a fora l'esmentat Agustí Borrás regidor dagá, y quedantse a dins tots els demás circumstants ab lo llegal procurador del Exm. Marqués qui va tancar y obrir las portas de dit portal de Pedrenyá en senyal de real y veritable possessió, declarant quel seu principal entenia posseir lo referit «no solament en la cosa sinó també l'ànima y el cós» Practicat lo sobre dit en presencia dels referits Notari y Testimonis, lo mateix Magnific Sr. Dn. Francesc Oliva com a procurador abans anomenat, va entregar las claus del esmentat Portal a dits Magnifics Regidors y las entregaren en mans de dit Agustí Borrás, regidor degá de la Universitat de Sarreal.

Possessió del terme

Després de haberse efectuat tot lo sobre dit, en presencia del infrascrit Notari y testimonis referits, han sortit a fora del portal de Pedrenyá, los esmentats Batlle, regidors, diputats, Sindichs, procurador y personer y ocularment ensenyaren Y MANIFESTAREN a Dn. Francesc Oliva, Procurador sobre referit, los àmbits, terras y camps incultes

y plantats del terme de la *Vila de Sarreal* y del terme de *Vallcervera*; lo mateix Magnífic Dn. Francesc Oliva y de Maxin, en dit nom ha mirat dit terme y terras d'aquell y termes de *Vallcervera*, y per la seua vista ha pres possessió del referit terme de *Sarreal* y terme de *Vallcervera*, y en senyal de dita possessió ha cullit y ha arrencat un tros de terme, l lensantlo després y esparramantlo per dit terme en presencia de tots los abans esmentats.

Possessió de la Jurisdicció Civil y Criminal

Mes endevant sense distreures en altres actes, ans bé continuant amb la dita possessió, tots los sobre dits Senyors tornant del terme, entraren a la *Vila* pel Portal de *Pedrenyá*, y tots plegats en un gran nombre de fills de la població s'encaminaren a la plaça Major, ahón hi había posada una cadira de cuyro; y estan en la esmentada plassa reunits com queda dit los Srs. Batlle, regidors, diputats, Sindichs, Procurador y personer representant la Universitat y singulars persones de la mateixa *Vila*, en presencia d'aquesta o de la inmensa majoria de la població, lo Magnífic Sr. Dn. Francesc Oliva, en nom de procurador, ha pres possessió de la jurisdicció civil y criminal, mere y mixt imperi, que dit Exm. Sr. son principal te y deu exercir y li pertoca en la expressada *Vila*, son terme y territoris d'aquella, en senyal de tota la possessió de la jurisdicció civil y criminal s'ha posat y tret uns guants; en senyal de la possessió criminal, mere y mixt imperi y demés drets y pertencencies que dit Exm. Sr. son principal corresponen ha dessenvenyat la espasa que portava al costat y fentla relluir y vibrar en presencia de tots, per tres vegadas, en veu clara y intelligible va dir «Visca l'Exm. Sr. Dn. Joaquim Osorio y Orozco, Marqués d'Olias y Mortara, Sr. de las vilas de *Sarreal* y *Cabra*, terme de *Vallcervera* y *Cuadra de Cunill*» y'ls indicats Batlle, regidors, diputats, Sindichs, procura-

dors y personer, en nom de la Universitat y sas singulars persones y tots los que's trobaven reunits allí, respongueren en alta veu, clara e intel·ligible dient per tres vegades «Visca!, visca!, visca!».

Nomenament de Batlle

Inmediatament lo Mg. Dn. Francesc Oliva, en nom de son principal ha aprobat, ratificat y confirmat la creació y nomenament de Batlle de la expressada Vila y son terme pera'l temps que falta del corrent bieni, a favor de Francesc Moles, Batlle de la mateixa Vila posat pel ingsigne compte de Vallcabra, posseedor qu'era de l'esmentada Vila y son terme qui ha acceptat la confirmació y nomenament de Batlle, jurant baix sa Religió, que durant lo temps de dit bieni exerceria lo dit empleu per dit Exm. Sr. Marques d'Olias y Mortara, Sr. de la Vila de Sarreal y son terme, que's portaria lleal y fidelment, com es de sa obligació y es dever de tot bon Batlle administrant justicia y per major seguritat ha donat y ha ofert de boca respectes y homenatges del modo y manera que consemblans oficials acostuman prestar-ho a son senyor.

Possessió dels delmes, rendes y censals

Continuant la possessió expressada de la Vila en senyal de les possessions del delmes, rendes, censals y altres drets y emmolments qu'ls antecessors Srs. de Sarreal y son terme acostumavan a cobrar y rebre de llur possessió y termes y terme de Vallcervera; el regidor degá Agusti Borrás en presencia, voluntat y consentiment dels altres regidors, diputats, sindichs, Procurador y personer en nom de la Universitat y de sas singulars personas va entregar a Dn. Francesc en lo expressat nom de Procuradó, per raó

de dits delmes censals y altres drets qu'han cobrat los antecessors Srs. en la mateixa vila de Sarreal y terme de Vallcervera, llegums de tota mena vi y alguns diners com també blat, segol, ordi, y altres grans essent tot axó acceptat per lo Mg. Dn. Francesc Oliva en nom de son principal, qui després de haberho rebut ho llessá tot per terra en senyal de real y veritable possessió de rebre dits delmes y cosas sobre referidas.

Possessió de les presons

Continuant la mateixa possessió, sense distreures en altres actes, lo Mg. Sr. Francesc de Oliva, juntament amb los sobre dits nomenats Srs. se plantaren davant de les portes de les presons públicas de la Vila, y allí Dn. Agustí Borrás, regidor degá en presencia dels demes regidors, diputats, procuradors, sindics y Personer, y de voluntat y de consentiment d'aquells, en nom de la Universitat y de sas singulars personas, ha entregat a les mans del dit Mg. Sr. Procurador las claus de las pressons quines portes incontinent i foren tancadas y obertas pel Sr. Procurador del Sr. Marqués, en senyal de real y veritable possessió d'aquellas.

La Vila promet fidelitat

Inmediatament d'haver pres possessió de les pressons, lo Sr. Procurador del Sr. Marqués, se va asseure en la cadira de cuyro, que hi havia a la plassa al objecte de rebre del batlle, regidors, diputats, Sindics, procuradors y personer y gran nombre d'habitants de la Vila, los respectes de fidelitat y d'homenatge; mananlosi qu'en nom de la Universitat y de sas singulars personas, donessin de paraula y obra l'acostumat respecte y homenatge, segons los ussos

de Barcelona y Constitucions generals de Catalunya, a tot lo cual lo batlle, en nom de la Universitat va respondre dient: «Que ells estaban promte en obeir lo que se'ls manava». Desseguida cada un d'ells va jurar personalment, en nom de la Universitat a dit Exm. Sr. Marqués, son Sr. natural en mans y testimoni de dit Sr. Dn. Francesc Oliva, en dit nom que li prestarien fidelitat, respecte y homenatge, com estan obligats a observar y a guardar de paraula y obra, segons los ussos de Barcelona y Constitucions de Catalunya; y dit Mg. Sr. Dn. Francesc Oliva, en nom de l'esmentat Sr. Dn. son principal, ha rebut y ha acceptat dit jurament, respecte y homenatge, en virtut del cual han pres en nom de la Universitat y sas singulars personas, que seran bons, fidels, lleals vasalls, com estan obligats a son Sr. natural y que li guardaran fidelitat y obediencia.

Per últim lo Sr. Dn. Francesc Oliva, com a procurador del Sr. Marqués, estan en la plassa en presencia del abaix firmat Notari, va manar en exercici de la possessió civil com criminal a Antoni Torres, nunci corredor, porter, jurat de la Curia del Batlle d'aquesta Vila, que fes un pregó de la forma següent: «A tots els oyents se vos manifesta i's fa sapiguer a tothom generalment, de part y manament del Mg. Sr. Dn. Francesc Oliva, vehi de la ciutat de Barcelona, com a procurador llegítimament constituït y manat pel Exm. Sr. Dn. Juaquin Osorio Orozco, Vilela, Alba, Zorri-lla, Butrón, Múgica, Manriquez de Lara, San Martín, Idiaz-quez, Portocarrero, Enriquez Bateta, Marqués de Olias y Mortara, Duch de Ciutat Real, compte de Zerses, Tribiana, Armazona y Vindriana, Sr. de las Vilas de Sarreal y Cabra, terme de Vallcervera y de las cuadras de Conill y Prat, Gran d'Espanya de primera classe, procurador dels reals Exercits, Capitá dels Reals Guardias de Infanteria Espanyola n.º 4, que cap persona s'atreveixi a jurar y a blasfemar del Santíssim nom de Jesucrist, y de sa Santíssima Mare, ni dels sants y santes del Paradís baix la *pena de deus* per cada vegada que s'infringeixi. *Item*, mana y noti-

fica que cap persona s'atriveixi ni presumeixi portar per la present vila de Sarreal, garrots, bastons, ni gabinets ab punta, baix *pena de 50 sous*, y altrás penas pel dret establertas. *Item* y finalment, mana que donguin auxili a la veu de la justícia segons estan obligats, baix *la pena de 50 sous*, en cas que denegui, quinas multas s'exigiran irremisiblement, guardant lo que s'hagi de guardar sense que hi hagi dissimulo per aquestas faltas». Aquest pregó fou publicat a la plassa Major pel dit Antoni Torres, y en presencia de totes las autoritats, totes les cosas abans escritas foren fetas en senyal de veritable, corporal y real possessió, pel batlle, regidors, diputats, sindics, procurador y personer, en nom de la Universitat y sas singulars personas al Mg. Sr. Doctor Francesc Oliva, en dit nom de l'esmentada vila de Sarreal y terme de Vallcervera, y de llurs respectius territoris, en tota la jurisdicció y altres drets ja expressats li fou donada y entregada.

L'esmentat Mg. Sr. Dn. Francesc Oliva, com a procurador nomenat altra vegada ha protestat y ha dit, que dit Exm. Sr. son principal entra en la possessió de tot lo referit, no solament en la cosa sino també en l'ànima y el cos.

Y finalment, després d'efectuarse tot lo referit a prec y requeriment del Sr. Batlle, regidors, diputats, sindics, procurador y personer, en nom de la Universitat, pera donar compliment a las promesas fetas pel Sr. Dn. Francesc Oliva, procurador ja indicat, passaren y entraren tots dins de la esglesia Parroquial de la Vila, dins de la cual prengueren aygua beneita, s'aginollaren davant l'altar Major, després d'haver resat la oració angelical, y posades les mans sobre el Missal qu'en l'altar hi havia, ha jurat a Deu y als quatre sant Evangelistas en nom de dit Sr. Dn. son Principal en lo modo y forma següents; «jo Francesc Oliva i de Matxin, doctor en drets, advocat dels reals Consells, Cavaller honrat de Perpinyá, vehí de la Ciutat de Barcelona, en nom y com a procurador del Exm. Sr. Dn. Joaquim Osorio Orozco, marqués de Olias y Mortara son Principal, Senyor de la Vila de Sarreal y sos termes, y ter-

me de Vallcervera; juro en l'anima de dit Exm. Sr. mon Principal, a Deu Nostre Senyor Jesucrist y als Sants quatre Evangelistas, per les meves mans posades corporalment sobre lo missal, de tindrer observancia y guardar l'afecte y degut compliment los privilegis prerrogativas, llibertats, immunitats, indemnisacions, costums ussos y consuetuts y axí los que estan escrits com no ho estan concedits y otorgats pels Srs. Reis y Reinas y per altres cualsevols Senyors de la Vila de Sarreal, antecessors del Exm. Sr. mon Principal, per aquells y qualsevol dells acceptada y acceptats, y que's trovan avui en tota llur observancia, a exepció feta dels concedits tal vegada, pel noble Dn. Cristófol de Potau, y de sos succesors, posseïdors que han sigut de la vila y terme per no haver tingut dret ni acció de concedirlos. De todas las cosas y cada una d'ellas anteriorment fetas y Comptadas, tant lo Mg. Sr. Dn. Francesc Oliva, en dit nom, com també a tots lo individus del Ajuntament de la Universitat de Sarreal, han pregat y requerit a mi dit y abaix firmat Notari, para que entengui de tota acta y dongui fe; y que ells y a tothom que tingui interés que en dongui copia en forma probant; y han demanat també que las protestas per ells fetas en nom de la Universitat, sian anotadas; y que de cap de las maneres ne dongui copia sense inclourelas; y de la mateixa manera dit Mg. Dn. Francesc Oliva en nom de son principal ha manat que las respostas per éll, en dit nom son fetas, que també fossin escrites y contingudas en las escripturas d'aquesta possessió, y que no sia entregada copia sense inclusió d'aquelles. Tot lo que fou fet en la Vila de Sarreal, Arquebisbat, de Tarragona, en dia, mes y any y llocs respectius, ja citats, en presencia de mi y abaix escrit notari, testimonis ja nomenats, per aquestas cosas especialment elegits. Dn. Francesc Oliva, en dit nom-Francesc Molas, Batlle-Agusti Borrás, regidor-Pau Serra, diputat-Bernat Padreny, diputat-Francesc Capdevila, sindic, procurador-Dr. Pere Martí, sindic personer, dels demes que han dit no sabien

escriure, firma a la voluntat Dn. Juan Elorza de Elzicorta, Jo lo notari infrascrit.

Dono fe conech a dits Magnifics Senyors Dn. Francesc Oliva, procurador del Sr. Marqués, Batlle, regidors, diputats, Sindics, procurador y personer; los que han sapigut escriure han firmat de sa propia má, i'ls que han dit que no sabien escriure ha firmat per ells y de sa voluntat lo nomenat Sr. Juan Elorza de Elzicorta. Senyal † de mi Bernat Generés y Mateu, per la autoritat del rey Ntr. Sr. (Q. D. G.) Notari publich de la Vila de Sarreal, arquebisbat de Tarragona, que totas las cosas y a cada una de ellas referidas juntament am los testimonis ja nomenats, he presenciat y intervingut las he escrit y signat, y dona en aquest paper del Rl. Sello Primer, en l'esmentada Vila de Sarreal, avuy día 25 del expressat mes y any. En testimoni de veritat hi ha una rúbrica. Nosaltres los notaris que abaix firmem de les nostres propias mans, donem fe y testimoni com lo sobredit Bernat Generés y Mateu, de la má de quin Sr. va firmada y signada la present escriptura, es Notari públic de la Vila de Sarreal, Arquebisbat de Tarragona, fidel y legal; als actes y escriptures del mateix s'a donat y's dona entera fe y crédito en totas parts, en judici y fora dell. En testimoni de lo qual ho firmem de las propias nostras mans y signes en la Vila de Montblanch, avuy día 30 del expressat mes y any.—Francesch Pastor, notari, Rafel de Ribas y Calbet, notari. Es signat y rubricat.

APÈNDIX II

Relació de les pèrdues que la guerra dels set anys ocasionà a la vila de Sarreal (1)

	Immobles	Pecúria	Mobles	Diners	Total
1 Pere Ribó	4 000		2 67		6 674
2 Josep Rosanes Mateu	143 300	9.794	86 750		239 844
3 Joan Rodriguez	30.400	16 800	14.022		61.222
4 Bernat Generès			15 528		15.528
5 Antoni Tarragó	24.000		7.648		31 648
6 Joan Talavera	6 400		13.418		19 818
7 Manuel Martí	111 200	25 600	129 508		266 308
8 Joan Barrot i Grau	15 300		14 046		29.346
9 Josep Ametlla i Bonet			9 802		9.802
10 Rafael Grau	6 000		3 312		9 312
11 Joan Antoni i Sendra	4 000		6.619		10 619
12 Antoni Vendrell	9 400		3 924		13 324
13 Josep Bonet	12 300	2.000	23.776		38 076
14 Ramon Jordana	8 100	1.650	21.450		31.200
15 Aleix Bonet	6.320		11.462		17.782
16 Josep Fontanillas	18 180		4.836		23.016
17 Jaume Padreny i Saltó	19.560		9 498		29.058
18 Josep Pasqual i Vinadé	9.340		6 812		16.152
19 Isidre Tarragó	6 200		2.068		8 206
20 Josep Vallet	67.700		6 316		74.016
21 Joan Miró	18 600		2.352		20.952
22 Bruno Arnabat	30 500		15.824		46.324
23 Josep Serra i Soberano	6 210		2.246		8.456
24 Pere Segura	3.200		772		3.972
25 Josep Miró i Roig	5.830		3 540		9.370
26 Joan Badia	13 400		10 666		24.066
27 Josep Savidó i Roca	17.140		6.432		23 572
28 Josepa Tarés, Vda.	22 750	958	13 184		36.892
29 Antoni Puig i Martí	20 950		23.564		44.514
30 Josep Vinadé i Veciana			5.381		5 381
31 Antoni Espinal			3.800		3.800
32 Gil Bonet i Pujol	4 880		11.767		16.647
33 Antoni Potau i Bonet	15.300		12.859		28.159
34 Anton Sanahuja Padreny	14.800	104	29.036		43.940
35 Jaume Torner i Cots	16.500	1.640	19 660		37.800
36 Jaume Potau	28.180		26.196		54.376
37 Francesc Veciana	76 020	5.992	73.232		155.244
38 Joan Savidó i Roca	28.500		103 678		132.178
39 Josep Garriga i Olivé	8.780		13.260		22.040
40 Rosa i Antoni Greoles	9.720		17.216		26.936
41 Josep Pons i Cortada	9 730		8.632		18.362
42 Josep Garriga i Buch	24.100		35.146		59.246

(1) Aquesta sèrie de quantitats responen a 0'25 ptes., ço és, volen dir rals.

	Immobles	Pecuarià	Mobles	Diners	Total
43	Josep Potau i Cases	10 200		11 816	22.016
44	Ramon Borràs i Vallet	16.000		12 426	28.426
45	Antoni Veciana	9.800		2.950	12.750
46	Josep Briansó	8.300		546	8.846
47	Francesca Miró, Vda.			1.522	1.522
48	Francesc Capdevila	6.900	660	34 9-0	42.540
49	Isabel Ametlla	10.200	2.440	11.600	24.240
50	Teresa Panadés, Vda.	3.430		2 183	5 613
51	Miquel Teixidor	4.200		5 198	9.398
52	Magdalena Serra	8.740		3 626	12.366
53	Ramon Tarragó Borràs	5.200		3 680	8.880
54	Joan Ricart i Asbert	18.400	2.074	21.244	41.718
55	Pere Badia i Tarrés	18.180	3.140	21.566	42 886
56	Joan Ametlla i Verdú	13.400		39 685	53 085
57	Josep Serra i Español	3.200	176	6 628	10.004
58	M.ª Ant.ª Camell Mateu	18.200	418	20.626	39.244
59	Josep Sendra i Puig	31.000	2.268	14.190	47 458
60	Domènec Vies i Torroja	11.900	642	3.660	16.202
61	Joan Capdevila Huguet	7 900		8.946	16 846
62	Joan Capdevila Huguet com hereu de J. Garcia	6.200		5.108	11.308
63	Josep Rosanes i Vila	10.400	1.932	17.080	29.412
64	Joan Pasqual i Vendrell	8 600	208	16.539	25.347
65	Joan Travé i Soler	5.300		3.911	9.211
66	Manuel Vallet Gabarró			14.958	14.958
67	Josep Amenós i Jover			40 982	40.982
68	Josep Potau i Bonet	31.260	3 000	48 158	82.418
69	Daniel Giné	67.600	17.500	136 948	228.448
70	Francesc Molas	8.400	1 980	27 910	38 290
71	Josep Miquel	14 100	2.076	25 621	41.797
72	Jaume Potau i Badia	17 100		23.124	40 224
73	Manuel Reñé i Duch	12 000		21.174	33 174
74	Joan Vinadé i Potau	54.200	6.248	112.324	172.772
75	Miquel Farré i Miró			3 340	3.340
76	Bonav.ª Camell Rabassa	4.780		5.520	10.300
77	Joan Farré i Rabassa	60 900	6.240	68.304	135.444
78	Miquel Roca i Balcells	8.400	520	11.476	20 396
79	Gregori Andreu Andreu			24.020	26.350
80	Antoni Pasqual Vendrell			11.650	11 650
81	Rn. Padreny i Güell	10 800	584	24.200	35.584
82	Jn. Josep Miró Padreny	9.800		5.846	15 646
83	Brt. Dalmau Contijoch	7.700	460	4.340	12.500
84	Josep Mateu i Farreny		524	8.722	9.246
85	Marià Esplugas i Gual			17.630	17 630
86	Josep Badia i Plana	5.300		7 032	12.332
87	Jaume Travé	9.700		7 634	17.334
88	Cosme Camell Rabassa	15.500	1.800	22.017	39 317
89	Josep Almenara Abelló	7.000	524	6.792	14.316
90	Andreu Masagué i Grau	29.500	4 610	38.616	72.726

	Immobles	Pecuària	Mobles	Diners	Total
91 Pere Barrot	9 700		14.008		23 708
92 Antoni Civit i Ballart	31 900		138.500	19.000	187.400
93 Ant. Miret i Bov.ª Milà	8.300		2.771		11.071
94 Magí Vidal i Torner			2.424		2.424
95 A. Roca i Paula Vinadé			2 001		2.001
96 Josepa Duch, Vda. de Francesc Miquel	10 200	1.620	16 509		28.329
97 Bonav.ª Padreny i Duch	4.700		7.169		11.869
98 Bernat Vila i Gavarró			4 855		4 855
99 Antoni Miró i Garriga	4.000		10.343		14.343
100 Josepa Torner	42.890	6 200	83 613		132.703
101 Pau Grau i Tarragó	29.840	5 900	72.446		108.186
102 Ramon Prats i Serret	28.180		18 378		46.558
103 Josep Bonet	47.760	9 464	97 012		154.236
104 Miquel Plana	101.370	9 410	69.918		180 698
105 Baptista Aluja	47.150	3 116	157.135		207.401
106 Antoni Duch	9 250		6.317		15 567
107 Josep Grau i Martí	9.860		8 634		18.494
108 Ramon Roig	22.440	4 280	29 123		55.843
109 Pau Padreny i Güell	10.380		33 754		44.134
110 Jaume Alió i Anguera	157 520	30.130	181.354		369 004
111 Tomàs Veciana	7.300		5.582		12 882
112 Raimond Teixidó	166.300	12.932	102.492		281.724
113 Josep Anguera i Savidó	8.100		4.462		12 562
114 Josep Voseraiç	8.000		31 589		39.589
115 Jaume Ametlla	8.600	946	15 673		25.219
116 Pau Arnabat i Grau	10.240		8 800		19.040
117 Josep Vinadé i Martí	15.110		8.421		23 531
118 Felicià Gomez i Duch	4.560		4.420		8.980
119 Josep Talavera i Vila	6 540		2.594		9.134
120 Teresa Fonoll i Molas	4 700		4.746		9.446
121 F. Carbonell de A. Potau	10 300		5 247		15.547
122 Pau Llorach	5.800	1.780	8.860		16 440
123 Marià Vinadé i Savidó	7 800		8.747		16.547
124 Pere Queralt	5.700		5.071		10.771
125 Joan Gavarró i Bonet	10.200		10.719		20.919
126 Joan Farré i Molas	6.200		13.783		19.983
127 M.ª Capdevila i Serra			483		483
128 Joan Rovira i Gavarró	10 700		3 542		14.242
129 Pau Huguet i Vidal	5 400		5 081		10.481
130 Isidre Vendrell Panadés	9 800	536	11.041		21.377
131 Josep Duch i Soler	9.700		5.375		15.075
132 Josep Cots i Ballesté	11.400	240	15 668		27.308
133 Antoni Briansó i Ballart			620		620
134 M.ª Potau, Vda.			4 626		4.626
135 Francisca Pijoan, Vda.	10.700		10.625		21.325
136 Josep Poblet i Serra	4 800		2.451		7.251
137 Raimond Balcells Vallet			4.487		4.487
138 Sebastià Ballesté Vallet			467		467

	Immobles	Pecunària	Mohles	Diners	Total
139	Jaume Martí i Verdú	6 300		4.881	11.181
140	Ramon Duch i Moncosí	8 200		7.116	15.316
141	Josep Rosanes i Boter	10 500		8.598	19.098
142	Pau Claresó i Mateu	5 900		9.870	15.770
143	Joan Racasens	14 500		7.792	22 292
144	Raimunda Dalmau Roig	13 800		18.691	32 491
145	Josep Tardiu i Ballesté			7 843	7.843
146	Rosa Roselló Bonet, Vda.			4.037	4.037
147	Baptista Figueras	17 400	1.110	6.460	24 970
148	Pau Miró			1.720	1.720
149	Maria Badia			5 414	5.414
150	Bra. Potau i Torné			1.392	1.392
151	Jaume Ballesté St. Feliu	10.400		3 080	13.480
152	Joan Mateu i Tarrés	5 600		4 921	10.521
153	Bra. Inglès i Farré	13.200		5 073	18.273
154	Josep Bonet i Verdú	6 400	310	2 741	9.451
155	Ramon Miró i Mateu	5 800		7.092	12.893
156	Magdalena Puig i Miró			1.227	1.227
157	Maria Tarrés i Roca			1.626	1.626
158	Joan Joan i Barrot	9 720		2.574	12.294
159	Maria Fonoll i Gavarró	5 800		3.820	9 620
160	Joan Jové Potau	7 300		5.737	13 037
161	Isidre Carbonell	5 700		2.325	8.025
162	M.ª Anguera i Teixidó	8.740		4.351	13.091
163	Tomàs Tarragó i Martí	7 500		6 746	14.246
164	Francesc Vila i Pons			3 796	3 796
165	Cecilia Puig i Torné			3 581	3.581
166	Rosa Torroja i Ferran	11.800		12 152	23 952
167	Antoni Ballesté Gavarró	9.200		8 712	17.912
168	Pasqual Torner Marimon	19 000		29.355	48 355
169	Joan Vinadé i Barrot	5.400	700	9 760	15 860
170	Joan Rabassa i Molas	4 500	1 520	14.693	20 713
171	Rafael Tarró i Vallet	4 600		4.769	9.369
172	Rosa Potau	5 630		3 699	9.329
173	Antoni Rosell i Bonet			5 451	5 451
174	Magdalena Ferré	9 240		3 707	12 947
175	Antoni Miró i Arnabat			3.164	3.164
176	Fca. Farré Anguera, Vda.	7 634		4.546	12.180
177	Joan Giné i Roig			2.688	2.688
178	Joan Torroja i Amill			4.797	4.797
179	Joan Torroja			3.387	3.387
180	Josep Torroja i Miró			8 076	8.076
181	Domènec Serra			21.898	21.898
182	Antoni Pont i Tarragó	9.200		3.818	13.018
183	Magí Plana i Ferrer			753	753
184	Teresa Gavarró	8 643		5.437	14 080
185	Miquel Panadés i Jové			5 952	5 952
186	Joan Panadés i Jové	9 240		5.829	15.069
187	Joan Gavarró i Miquel			3.284	3.284

	Immobles	Pecunària	Mobles	Diners	Total
188	Josep Plana i Panadés	8.000	1.600	8.635	18.235
189	Bonav.* Oliva i Mateu	10.000		4.111	14.111
190	Antoni Duch i Tous	6.340		5.430	11.770
191	Maria Molas	9.880		2.030	11.910
192	Sbtia. Amenós Vallverdú	8.000		2.581	10.581
193	Antoni Vendrell Tomàs	8.630		6.594	15.224
194	Ramon Padreny Queralt	9.800		3.272	13.072
195	Joan Barrot i Rovira	8.630		2.600	11.230
196	Jaume Tarragó Vendrell			4.798	4.798
197	Joan Puig i Torné	6.340		3.432	9.772
198	Miquel Duch i Serra	6.320		4.533	10.853
199	Andreu Serra i Veciana	6.030		5.735	11.765
200	Joan Vendrell i Huguet			1.451	1.454
201	R. Cortada i Vilaplana	9.040		1.769	10.809
202	Josep Ballesté i Roca	9.200		6.012	15.212
203	Joan Savido i Sanahuja			508	508
204	Joan Molas Teixidó	5.600		3.982	9.582
205	Manuel Tarragó i Roca	6.600		6.550	13.150
206	Matias Bosch i Solé			3.192	3.192
207	Bonav.* Miquel Canela	7.300	1.490	6.420	15.210
208	Antoni Badia	18.100	2.220	13.719	34.039
209	Francesc Roset Amenós		3.800	15.930	19.730
210	Joan Padreny Cabestany	7.500		3.987	11.487
211	Antoni Compte Carreras	8.500		5.032	13.532
212	Joan Morell i Bonet	8.700		4.918	13.618
213	Josep Solé i Vies	4.900	560	5.112	10.572
214	Joan Rabassa i Serra	3.800	460	11.260	15.520
215	Bra. Carbonell, Vdas.	9.200		6.737	15.937
216	Francesc Gassol Balagué	8.300		2.772	11.072
217	Antoni Busquets Blanch	6.300		5.916	12.216
218	Bra. Miró i Potau	7.200		8.625	15.825
219	Isidre Panadés i Miret	7.200	540	7.592	15.332
220	Raimunda Farré Tarragó			1.940	1.940
221	Maria Fontanals Caralt	8.300		3.155	11.455
222	Josep Torramada	6.900		9.422	16.322
223	Josep Caralt i Tarrés	7.600		4.120	11.720
224	Bonaventura Pont Duch	7.800		6.336	14.136
225	Josep Alsina	6.900		3.817	10.017
226	Jaume Vies i Bonet	7.800		5.422	13.222
227	Josep Talavera Miquel	10.200		15.360	25.560
228	Abdon Pons i Sanfeliu	9.400		4.367	13.767
229	Pasqual Panadés	5.200		2.856	8.056
230	Pau Roca i Debat	8.200		5.728	13.928
231	Pere Queralt i Dimes	14.100		8.876	22.976
232	Francesc Ribó i Calbet	10.500		4.375	14.875
233	Joan Roca i Padreny	6.300		1.286	7.586
234	Maria Farré Cots, Vda.	13.300		7.778	21.078
235	Bra. Tarroja i Potau	11.800	1.700	12.451	25.951
236	Joan Carbonell i Martí	9.800	2.084	8.794	20.678

	Immobles	Pecuniària	Mobles	Diners	Total
237	Domenech Serra Fusté	11.200		5.593	16.793
238	Pere Comes i Roure	9.700		6.077	15.777
239	Miquel Potau i Torner	5.800		4.444	10.244
240	Francesc Torné Briansó	10.800		5.850	16.650
241	Maria Savidó i Potau	10.700		6.443	17.143
242	Josep Carbonell Torroja	5.830		5.265	11.095
243	Isidre Roca i Huguet	9.360		2.616	11.976
244	Joan Espinach i Cantí	18.690		7.247	25.937
245	Josep Ferrer i Tolosa	6.430		5.016	11.446
246	Francesc Prous i Torné	29.800		10.630	40.430
247	Josepa Tomàs, Vda.	10.430		6.585	17.015
248	Josepa Potau, Vda.	8.250		3.908	12.158
249	Maria Miró, Vda.			2.921	2.921
250	Maria Camell, Vda.	8.340	1.960	4.718	15.018
251	Bra. Torné i Anguera	8.360	330	5.930	14.620
252	Josepa Cardó Carbonell	9.630		3.724	13.354
253	Jaume Torné i Torroja	5.840		3.518	9.358
254	Maria Gassol	9.760		3.338	13.098
255	Bra. Mateu i Vendrell	9.800		4.384	14.184
256	Magdalena Pont	10.000		5.588	15.588
257	Magdalena Torné	9.760		3.049	12.809
258	Domenech Ferrer	16.370		4.909	21.279
259	Celdoni Massagué	9.640		3.980	13.620
260	Maria Bover	5.630		1.780	7.410
261	Antonia Canela, Vda.	1.830		2.788	8.618
262	Joan Roca	9.630		5.497	15.127
263	Pau i Catarina Queralt	8.740		3.038	11.778
264	Magdalena Cantí			2.357	2.357
265	Joan Codina i Morell	9.660		6.292	15.952
266	Josep Monseny i Grau	15.200		8.278	23.478
267	Salvador Oliva i Debat	9.840		3.870	13.710
268	Joan Guardias Tarragó	9.830		6.785	16.615
269	Josep Andreu i Vinadé	9.830		3.258	13.088
270	Josep Carbonell i Olivé	16.620	660	8.771	26.051
271	Geroni Torné	9.360		7.117	16.477
272	Antoni Badia i Padreny	15.280		5.240	20.520
273	Antoni Cabal i Torné	6.860		3.891	10.751
274	F. de Asís Verdú Duch	6.880		2.643	9.523
275	Jpa. Santacana Monseny	7.630		3.819	11.449
276	Fca. Ballesté i Padreny	8.630		3.774	12.404
277	Bartomeu Alió Espinach	8.660	520	7.849	17.029
278	Josep Padreny Veciana	16.520	1.060	10.826	28.406
279	Pere Màrtir i Recasens	8.640	700	11.176	20.516
280	Manuel Molas Fabregat			14.900	14.900
281	Josep Torner i Cots	9.500		7.147	16.647
282	Josep Roca i Borràs	9.400	1.900	10.417	21.717
283	Antoni Morell i Bonet			3.258	3.258
284	Francisca Potau, Vda.			7.620	7.620
285	Teresa Gavarró	6.500	2.124	11.482	20.106

	Immobles	Pecüària	Mobles	Diners	Total
286 Ant.ª Clarassó Figueras	8.500		17.932		26.432
287 Josep Alió	10.100	780	7.575		18.455
288 Lluís Carbonell	8.200	460	2.895		11.555
289 Antoni Tarragó Castellà	5.300	720	9.779		15.799
290 Rafael Plana	10.200	720	7.139		18.059
291 Agustí Tarrés	5.800	860	8.396		15.056
292 Josep Potau	5.500	480	5.815		11.795
293 Jaume Fabregat	7.500	620	9.448		17.568
294 Josep Castanyé	10.400		3.329		13.729
295 Agustí Fontanals	9.630	420	6.278		16.328
296 Antoni i Josep Ballesté	13.000		5.844		18.844
297 Jaume Sanfeliu	10.060	560	7.225		17.845
298 Ventura Duch	6.030		1.372		7.402
299 Gaietà Padreny	9.340		1.331		10.671
300 Josep Ricart i Teixidó	9.430		2.892		12.322
301 Sebastià Roca	6.430		2.717		9.147
302 Joan Talavera	10.430		3.036		13.466
303 Cosme Martí	7.860		583		8.443
304 Joan Carbonell	10.340	1.630	7.783		19.753
305 Maria Serra	6.430		494		6.924
306 Josep Poblet	2.720		2.105		4.825
307 Bartomeu Alió	17.060	1.960	18.508		47.528
308 Joan Veciana	10.630		3.645		14.275
309 Joan Savido i Tomàs	7.630		1.807		9.437
310 Joan Padreny i Torres	12.760		2.828		15.588
311 Joan Sendra	8.260		2.685		10.945
312 Miquel Miquel	6.660		2.304		8.964
313 Marian Rovira	10.630	1.340	4.286		16.256
314 Maria Roca i Verdú	4.360		1.860		6.220
315 Francesc Amorós	6.360		3.872		10.232
316 Rosa Roca i Ametlla	6.820		4.993		11.813
317 Teresa Barrot	6.670		1.246		7.916
318 Rosa Vinadé	7.830		6.071		13.901
319 Josepa Miró, Vda.	8.630	660	3.150		12.440
320 Antònia Gavarró	9.630		12.775		22.405
321 Paula Aluja i Gavarró	8.620		12.684		21.304
322 Pau Rodríguez	9.630		2.564		12.194
323 Cecília Tous i Serra	12.620	1.620	2.748		16.988
324 Antònia Jové, Vda.	6.830	520	16.896		24.246
325 Magi Torres	7.320		33.430		40.750
326 Joan Duch	6.620	1.600	19.453		27.673
327 Jaume Canela	9.630		4.129		13.759
328 Joan Antoni Forcada	5.860		1.297		7.157
329 Joan Panadés i Grau	10.260		3.082		13.342
330 Josep Grau	7.660	1.780	11.226		20.666
331 Ramon Veciana	5.660		2.418		8.078
332 Joan Grau i Padreny	9.630		7.055		16.685
333 Josep Cabal	4.600		1.470		6.070
334 Josep Graells	7.360		2.034		9.394

	Immobles	Pecunària	Mobles	Diners	Total
335	Josep Tarragó i Caralt	8 630		2 723	11.353
336	Geroni Bonet	7.760		2 859	10.619
337	Teresa Martos	7.360		5.221	12.581
338	Francesc Domingo	8.760		1.859	10.619
339	Macià Martí	6.730	180	8.710	15.620
340	Francesc Canela	8 760	680	2 493	11 933
341	Josep Ballester	8.320		3 028	11.348
342	Abdon Serra	3 320		6.104	9.424
343	Josep Ferrer	6 630	1 916	28.221	36 767
344	Joan Jaime	14.060	1 916	25.642	41.618
345	Antoni Padreny	4.330		9.662	13.992
346	Joan Veciana i Tarrés	8.630		3 135	11.765
347	Joan Savidó i Grau	3.330	536	16.628	20 494
348	Miquel Torné	4.630		2.427	7.057
349	Bernat Padreny	12.630	1.564	16.564	30.758
350	Pau Bonet i Duch	3.300	320	9.570	13 190
351	Esteve Farré	4 000		2 668	6 668
352	Josepa Farré i Teixidó	4.630	2 900	18.940	26 870
353	Antònia Bonet	3.600		1.929	5 529
354	Magí Pasqual	9.550	1.704	16.278	27.532
355	Pau Capdevila i Roca	2.000		1.594	3.594
356	Joan Josep Ferrer i Mir	5.300	2.972	25.642	33.914
357	Maria Molas i Padreny	4.000		2.065	6.065
358	Jaume Martí	3.360		6.673	10.033
359	Joan Badia i Torné	2.630		6.653	9.283
360	Magdalena Grau	4.360		2.512	6.872
361	Josep i Teresa Talavera	4.240		4.461	8.701
362	Josepa Potau	4 000		8.650	12.650
363	Geroni Padreny			1.273	1.273
364	Josep Vinadé i Martí			4.863	4 863
365	Josep Ballesté i Mateu	3.630		5.569	9.199
366	Fc. Escoda i Rodríguez	2.430		3.231	5.661
367	Josep Segarra Compte	7 980		8.145	16.125
368	Jaume Freixes i Torroja	9 160	344	5.912	15.416
369	Joan Molas i Tarragó	2.460		4.070	6.530
370	F. Antoni Giné Balcells	3.460		7.672	11.132
371	Francesca Vicent, Vda.	3 660		5.516	9.176
372	Francesc Tarragó Badia	4 860		4.234	9.094
373	Cosme Martí i Ballesté	2 730		2.367	5.097
374	Pere Vallet i Torné	2.360		4.173	6.533
375	Josep Saltó i Corbella	2.400		3.393	5.793
376	Joan Tarragó i Miró	2 660		5.457	8.117
377	Joan Badia i Savidó	2 000		6.422	8.422
378	Pau Tous	2.000		10.490	12.490
379	Pau Balcells	1.000		3.484	4.484
380	Jaume Torner	1.500		4.703	6.203
381	Joan Vinadé			4.714	4.714
382	Miquel Vilaplana	1.500	560	8.372	10.432
383	Josep Reixats	800	300	7.471	8.571

	Immobles	Pecuària	Mobles	Diners	Total
384	Jaume Grau	630		3 504	4 134
385	Francesc d'A. Teixidor	2 040		7 245	9 285
386	Josep Olivé i Carbonell	2 000		5 780	7 780
387	Josep Panadés	2 600	580	9 280	12 46
388	Josepa Ollé, Vda.	1.800	300	7 672	9.772
389	Miquel Potau	2 600	1 300	7 021	10 921
390	Antoni Morell	3 360		4 299	7.659
391	Antoni Sanahuja Inglès	1 600		4 649	6 249
392	Josep Roset i Miró	7.360	180	14.810	22 350
393	Magdalena Carbonell	1 000		1 331	2 331
394	Isidre Tarragó Vendrell	2 600		6.097	8.697
395	Antoni Alió i Miró	6 300	220	5.531	12 051
396	Josep Compte i Fusté	2 000		7 380	9.380
397	Maria Llorach, Vda.	3 360		1 813	5 173
398	Franca. Ballesté, Vda.	4 360		6 910	11 270
399	Rosalía Anguera, Vda.	2 360		2 114	4.474
400	Jaume Tardius i Duch	10 700		2 305	13 005
401	Joan Tarragó i Pujol	19 000	2 232	27 860	49 092
402	Maria Molas	43 000		23 558	66.558
403	Josep Plana i Molas	4 800		6 939	12 739
404	Josep Cortés i Molas	19 000	1 600	9 126	29.726
405	Joan Marsal			11.816	11.806
406	Josep Gomà i Giné	14 400		10.701	25.101
407	Antoni Contijoch	4 800		5 250	10 050
408	Josep Veciana i Ametlla	25 600	1 740	13 411	40.751
409	Francesc Poblet Abellà	7 300		10 542	17 842
410	Josep i Isidre Miró M.gs.	4 300		5.056	10.356
411	Josep Espinal i Dalmau	28 900		49.040	77.940
412	Joan Duch i Barrot	7 800			7.800
413	Abdon Miró	9 500		5 536	15 036
414	Victòria Sanahuja	181 400	28.740	165 738	375 888
415	Joan Bonet	10 300		9 424	19 724
416	Teresa Padreny, Vda.	11 398			11.398
417	Pere Mateu i Talavera	14 700	1 600	13 266	29.566
418	Ramon Mateu i Calbet	5 800		13.647	19 447
419	Joan Vinadé i Vila	18 500		4 525	23 025
420	Fsc. Segarra Carbonell	5 700		3.842	9.542
421	Josepa Torroja	7 200		9 608	16 808
422	Josep Rovira i Vinadé	9 800		3 632	13 432
423	Jaume Molas i Fabregat	11.500		7.990	19.490
424	Pere i Antoni Torroja T.	9 700		4 247	13.947
425	Bernat Alió i Carbonell	13.700		7.962	21.662
426	Raimunda Aluja	13.800	1.500	18.540	33 840
427	Magí Vidal i Rovira	17 400	500	6.970	24.870
428	Cecília Bonet, Vda.	16.300	3.360	49.512	69.172
429	Francesc d'Assís Bonet	4.000		3.167	7.167
430	Josep Fusté i Fabregat	5 700	1.800	3.578	11.078
431	Bruno Arnabat i Pons	9.600	260	14.579	24.439
432	Madrona Farré, Vda.	9.700		6.658	16.358

	Immobles	Pecuària	Mobles	Diners	Total	
433	Antònia Barrot P., Vda.	6 700	480	26.448	33.628	
434	Josep Badia i Torres	7.800	1.600	25.303	34.703	
435	Joan Rosanes i Mateu	19 600	8.280	65.483	93.363	
436	Antoni Mateu i Torner	9 800	1.908	35.714	51.122	
437	Josep Cortada i Alió	22 300	5.620	112.204	140.124	
438	Josep Duch i Tous	7.100		17 940	25.040	
439	Baptista Bonet i Grau	10.100		5.124	15.224	
440	Tomàs Badia i Miró	6 500	400	12.450	19.350	
441	Victòria Vila. Vda.	13 200		17.035	30.235	
442	Antoni Bonet	18.000	13 728	77 128	108 836	
443	Jaume Castellà i Puig	4.300		3.124	7.424	
444	Ventura Tarés i Morell	5.300		11.583	16.883	
445	Abdon Serra i Torné	4.800	1.588	12 163	18.551	
446	Ant. ^a Gavarró Duch, V.	2.400		16.156	18.556	
447	Joan Anguera i Sividó	8 500	1 200	37.744	46.444	
448	Josep Vives	2.700		5.292	7.992	
449	Joan Grau i Ovach	16.600		47.386	63.986	
450	Jaume Mateu i Camell	6.200	1.960	34.152	42.312	
451	Antoni Teixidó			3 548	3.548	
452	Jaume Fontanals Pofau	6 200	1.300	7 407	14.907	
453	Jaume Clarassó Mateu	48.600	3 502	107 317	159.419	
454	Josepa Carbonell	9.300		21.945	31.245	
455	Antoni Torné Esplugas	14.500	7.056	185 098	206 654	
	<i>Suma Total.</i>	5 003 325	372.030	6.124.412	21.330	11.521.097

INDEX

	<u>Pàgina</u>
<i>A guisa de pròleg</i>	9

NOTES HISTÒRICO-POLÍTIQUES

Visió històrica de la Conca de Barbarà	13
La vila de Sarreal.	19
Terme Municipal.	21
El nom de Sarreal	24
Habitacions prehistòriques	30
Antiguitat de la població	33
Els temps primitius de la població	39
Sarreal, senyoriu de Santes Creus	43
La vila durant el segle XV	50
Sarreal en la guerra dels segadors	55
Sarreal, senyoriu del Marquès de la Mortara	57
El plet de l'any 1800	63
Les guerres carlistes del segle passat	68
Els «jueus» de Sarreal	72
L'Hospital dels Pobres	77
Privilegis i prerrogatives de la població	84
La vila closa	87
Actualitat de la població	89
Activitats de la vila	92
Fills il·lustres de Sarreal	95
La vila en les qüestions polítiques	101

NOTES ECLESIASTIQUES

Sarreal, vila religiosa	107
L'església primitiva	108
La segona església	111
Tercera església	115
Església actual	

El campanar	124
El Sant Crist de Sarreal	127
Missions practicades a la vila.	132
El cementiri	135
La Comunitat de preveres	139
Confraries	145
Sants Patrons.	146
Alguns rectors de la vila	147
Església de Sant Joan Baptista	149
Església de Sant Bartomeu	150
Església de Sant Pere de Pedrenyà	151

ERMITA DELS SANTS MÀRTIRS COSME I DAMIÀ

Breu resum de la vida dels Sants Màrtirs	155
Antiguitat de l'Ermita	158
La devoció de Sarreal als Sants Metges	162
Goigs dels gloriosos Màrtirs Sant Cosme i Sant Damià	166
Anguera	170

APÈNDIXS

Apèndix I	175
Apèndix II	193

GRAVATS

QUE IL·LUSTREN AQUESTA OBRA

Escut (a la coberta)	
Mapa de la Conca de Barbarà	
Vista general de Sarreal	
Passeig de Francesc Macià	
Sindicat de Vinicultors	
Altar Major de Poblet	
Timpà de l'Església antiga	
Façana de l'Església parroquial	
La imatge del Sant Crist	
Sarreal des del camí de l'Ermita	
Façana de l'Ermita dels Sants Metges	
Altar i retaule de l'Ermita	

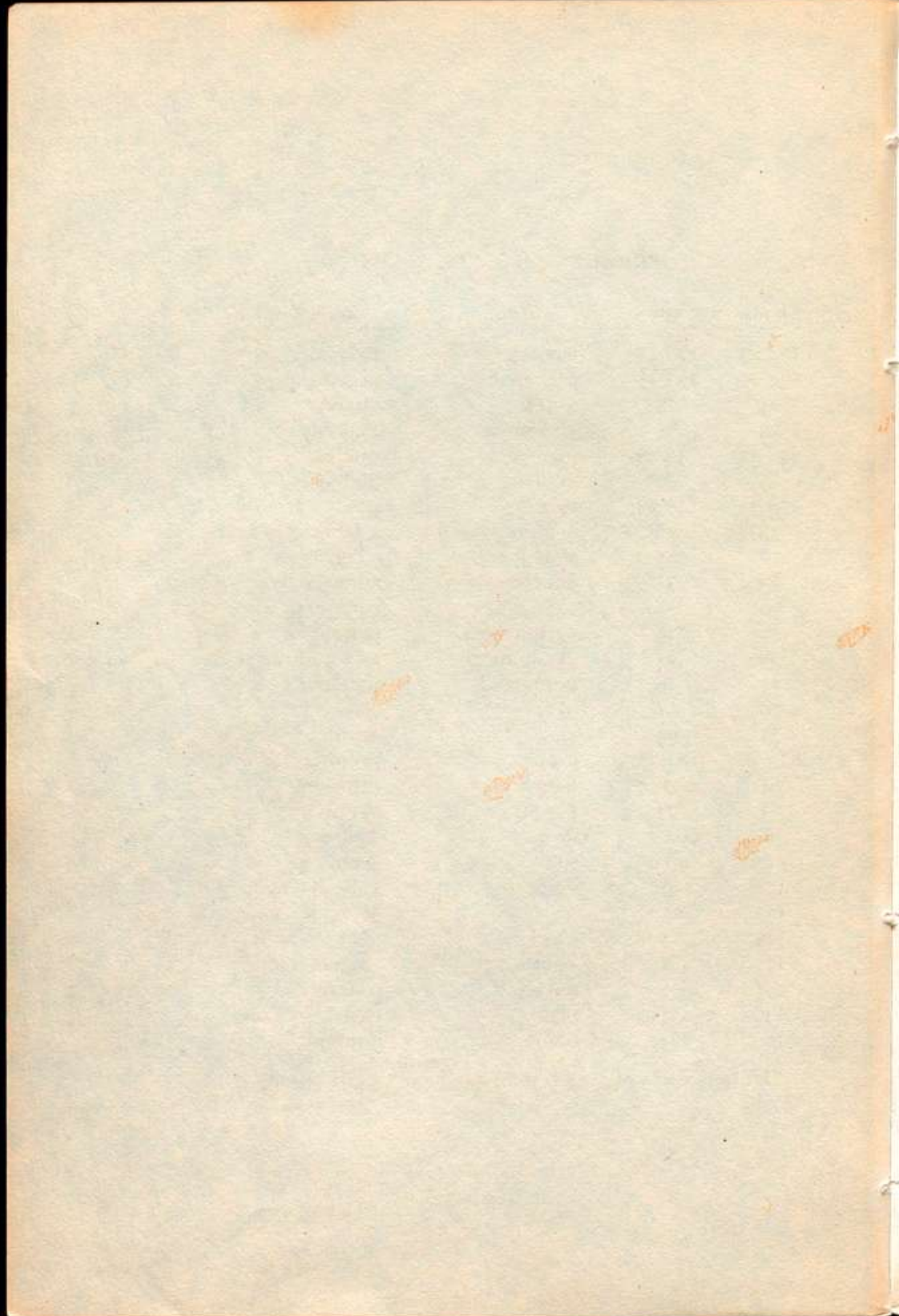
El conde de...	101
El conde de...	102
El conde de...	103
El conde de...	104
El conde de...	105
El conde de...	106
El conde de...	107
El conde de...	108
El conde de...	109
El conde de...	110
El conde de...	111
El conde de...	112
El conde de...	113
El conde de...	114
El conde de...	115
El conde de...	116
El conde de...	117
El conde de...	118
El conde de...	119
El conde de...	120
El conde de...	121
El conde de...	122
El conde de...	123
El conde de...	124
El conde de...	125
El conde de...	126
El conde de...	127
El conde de...	128
El conde de...	129
El conde de...	130
El conde de...	131
El conde de...	132
El conde de...	133
El conde de...	134
El conde de...	135
El conde de...	136
El conde de...	137
El conde de...	138
El conde de...	139
El conde de...	140
El conde de...	141
El conde de...	142
El conde de...	143
El conde de...	144
El conde de...	145
El conde de...	146
El conde de...	147
El conde de...	148
El conde de...	149
El conde de...	150

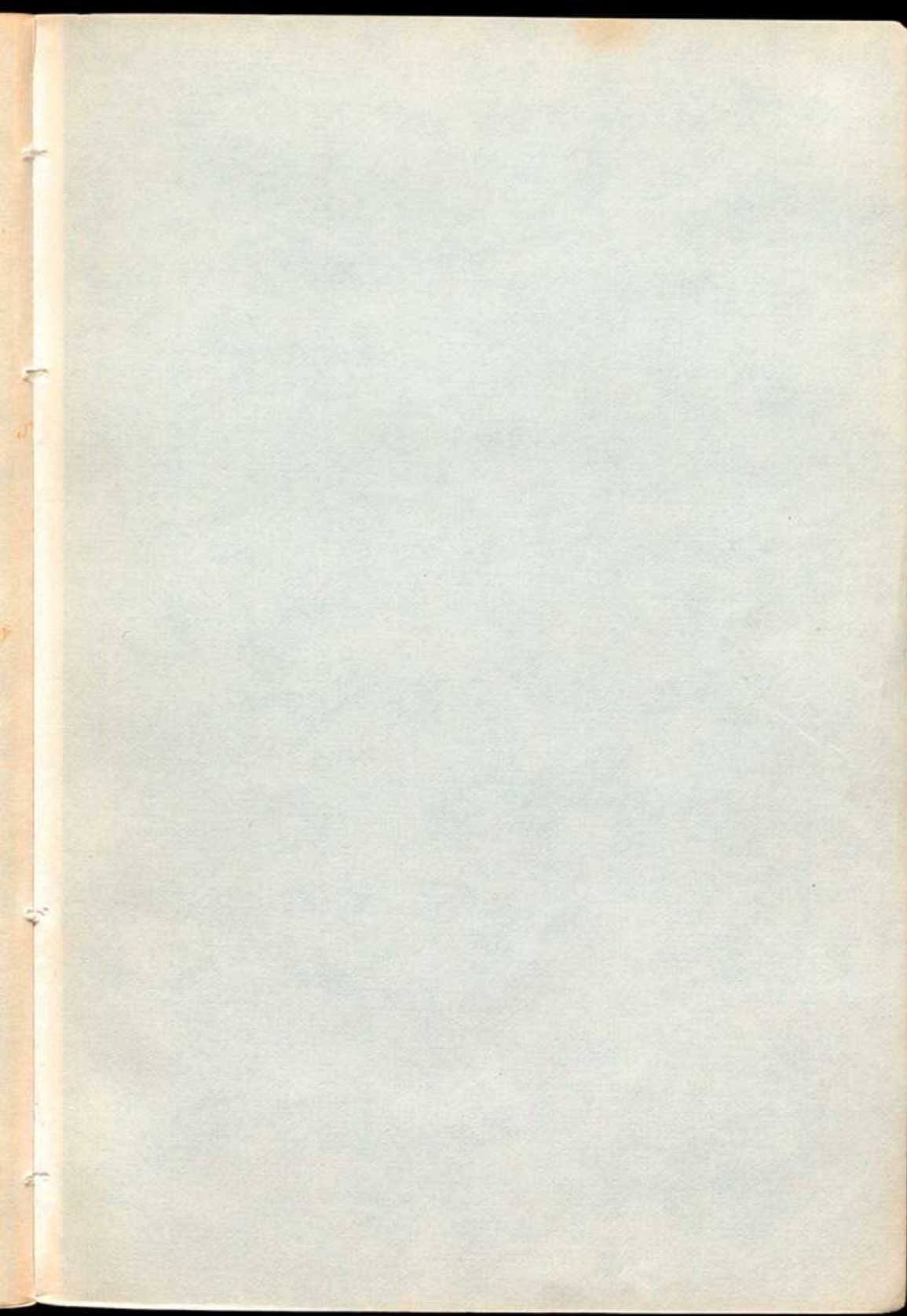
CRATVS

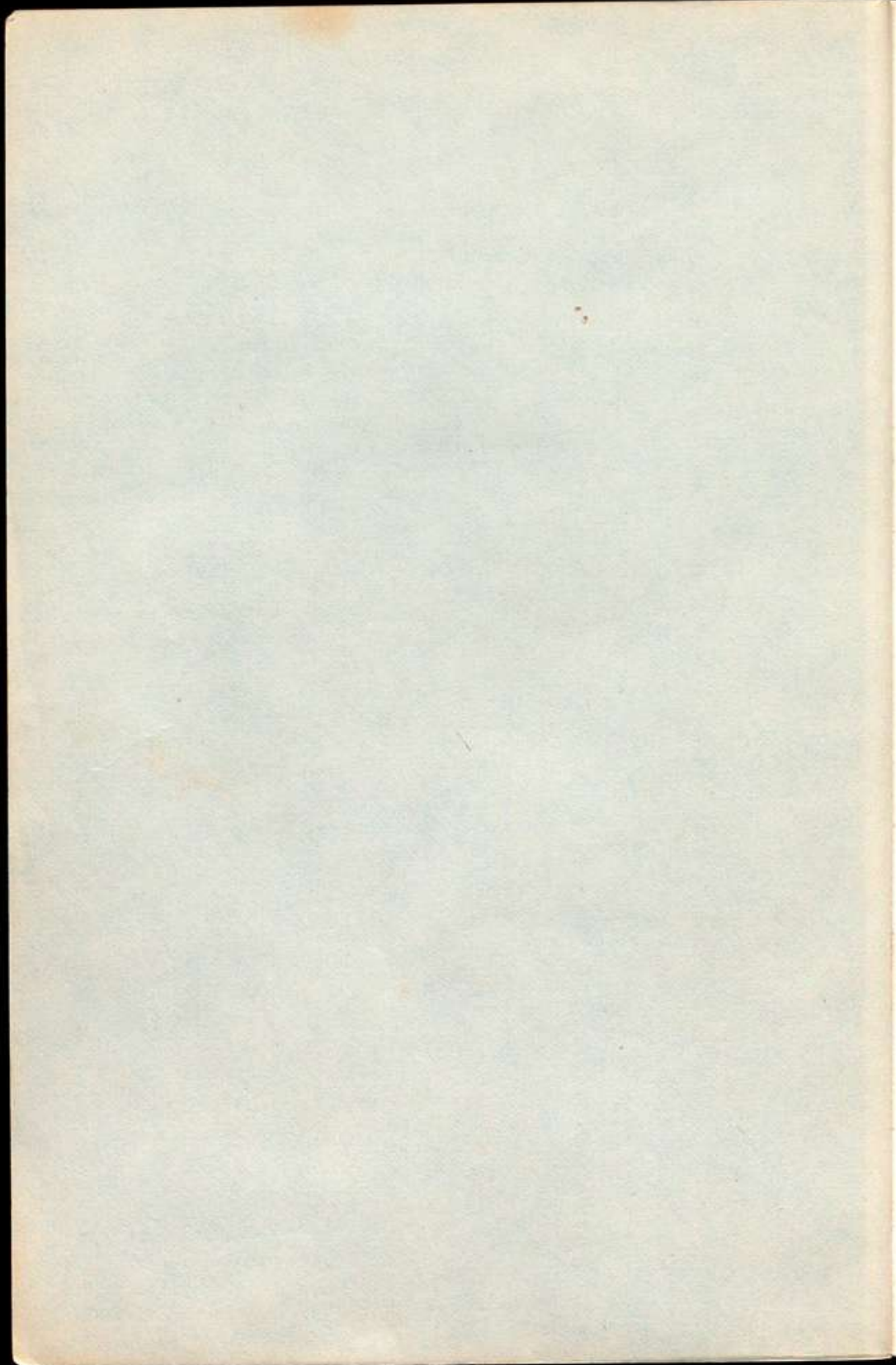
ERRADES MÉS NOTABLES

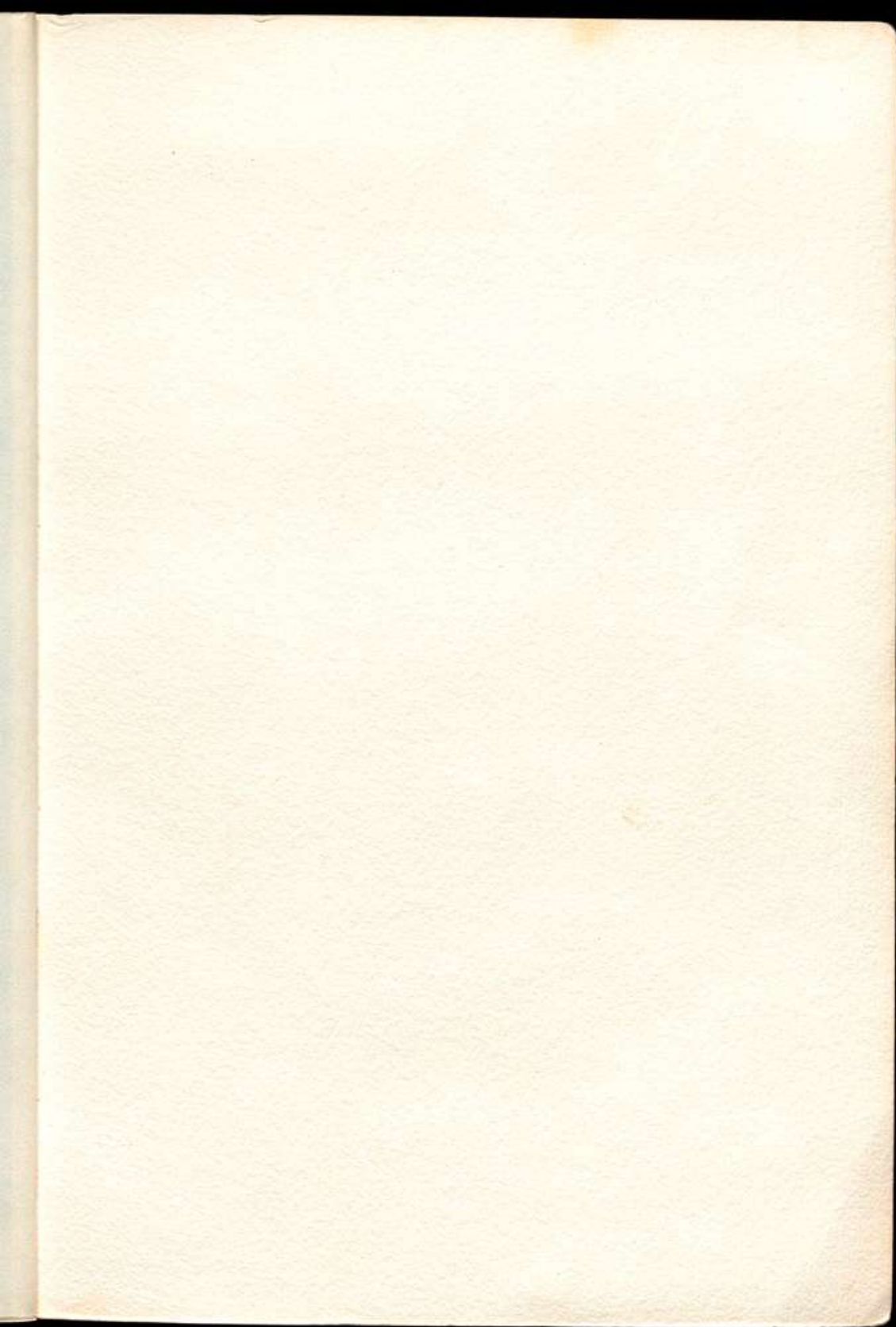
A la pàg.	línia	on diu...	deu dir...
13 i 23	17 i 11	haviem	haviem
19 i 20	13 i 15	provincia	provincia
21	13	goret	guaret
22	24	Pedrenya	Pedrenyà
24 i 32	4 i 23	mantes	moltes
25	30	aduir-se	aduir-se
27 i 32	14 i 13	s'en	se'n
27	18	al ajuntar-se-li	a l'adjuntar-se-li
28	21	al arribar	a l'arribar
28	31	adueix	adueix
29	1	cami real	camí real
32	18	pertaneixen	pertanyen
35	21	al adjudicar-se	a l'adjudicar-se
41	16	pertaneixi	pertanyi
70	1	al	al—
75	24	els	als
83 i 26	18 i 8	pròpi	propi
84	7	concorrer	concórrer
85	22	per tal de què	per tal que
90	6 i 7	de'n	d'en
94 i 95	4 i 2	sinó	si no
111	9	embast	embats
123	29	3	3'50
123	13	abad	abat
125	8	oberts, set	oberts set
131	31	restà	restaren
146	4	1932	1931
160	22	Euprèpi	Euprepi

La nota de la pàg. 54 respon a la pàg. 53, a la segona (1).









TOMÁS
APDEVILA
Pvve.

ARREAL

E. CASTELLS
IMPRESOR
VALLS

ANY
1934